

Acta synodi provincialis ducatus Gelriae et comitatus Zutphaniae, gehouden tot Arnhem van den XV^{en} Junii tot den XXVIII^{en} Julii inclus anno 1618.

Sessio I^a, II^a, III^a, 16^{en} et 17^e Junii.

I.

Nae gedaene gebet tot Godt den Almachtigen by den preside des laestgehoudenen synodi, D. ELLARDO A MEHEN, is by dengeenen, die ad synodum hanc compareerden meerder getal bevonden dan daer gewoontlick was, alsoo dat vijth den classe van Tiell-Bommel twalffe in plaetse van viere nae het gebruik van voorgaenden synoden zijn verschenen. Waerover die broederen desselven classis gevraecht sijnde, vooreerst verclaert hebben, dat Tiell ende Bommel in twee classen waeren verdeilt vijth cracht van seecker acte des synodi, in anno XVI^c drie tot Zutphen gehouden, meldende dat, waer thiene in getale sijn, classem moegen maecken ende constitueren, ende dat die vijth den classe van Thiell achte sterck in den getale waeren geccompareert.

II.

Waerover questie gevallen zijnde, welke viere van dese als deputati classis ad sijnodum t'erkennen waeren, heeft die vergaderonghe voor acceptabel erkent ende voor gecommittierde ad sijnodum hanc aengenen ²⁾ die viere, welke volgende het recess des Edelen Hooffs ende der landtschaps Gecommittierden in den maent van Augusto anno 1617 door meerderheynt der stemmen ende ter gewoontlicker plaetsen des classis waeren gedeputiert.

III.

Waervan die andere broederen van Tiell ad synodum nationalem hebben geappelliert.

---

¹⁾ Deze onderteekeningen zijn authentiek. ²⁾ „ende — aengenen” ontbr. in T.

IV.

Maer die broederen van Bommel hebben versocht, dat zij mochten pro classe erkent ende haere gecommittierde pro parte synodi hujus aengenomen worden, waerin die vergaderonghe gheen goedt contentement genomen en heeft, alsoo sij eerst van den synodo hadden behoeren gequalificiert tho wesen, aleer ende bevoerens sij ad synodum konden verschijnen. Doch heeft die synodus vredelieffdenshalven ende om verder disputen te vermijden tselve overgesien ende den classem van Bommel hiermede als een besondere classis erkent ende aengenomen.

V.

Hebben oick dieselve broederen der vergaderingh voorgesteld, dat zij met die broederen, soo van wegen den Thielschen classem plaets genomen hadden, geen plaetsen nemen en konden noch hen eenige stemme gonnen ofte ijct mit haer decideren, alsoo sij hen alle broederschap hadden opgeseijt. Waerover die vergaderonghe langhe opgehouden sijnde, is eindtlick besloten, dat men ad electionem officiariorum hujus synodi soude treden ende dat alsdan die broederen van Bommel souden voorbrengen tghene sij tegen die anderen hadden, om, alles gehoort ende rijpelijk overwogen zijnde, daerop te doen nae behoeren. Waertegens die van Bommel hebben gerepliciert, dat sij den broederen des classis van Tiell geen stemme en konden thostaen, voor ende aleer zij van dieselve satisfactie hadden ontfanghen. tWelck daerbij verblijvende, is men voorts tot die electie getreden.

VI.

Ende syn bij gemeine stemmen verkoeren in presidem D. WILHELMUS BAUDARTIUS, in assessorem D. COENRADUS HECKERUS, in scribam D. GELLIUS DE BOUMA.

VII.

Tot dese vergaderinghe sijn verschenen vuyjth den classe van

Nymegen:

D. GERARDUS LIVIUS, verbi d. m. }
 D. JOHANNES COUTIUS, v. d. m. } tot Nijmegen,
 D. COENRADUS HECKERUS, v. d. m. tot Slijkewijck,
 D.D. JOHANNES DE BIEL, ouderlinck tot Nijmeghen;

Thiel:

D. BERNERUS BUSHOVIUS, v. d. m. in Soelen,
 D. PAULUS COLONIUS, v. d. m. tot Maurijck,
 D. JOHANNES VERHOUWEL, v. d. m. tot Eck,
 MAES GERRITSEN, ouderlinck van Soelen;

Acta syn. provinc. IV.

Bommel:

- D. HENRICUS LEO, v. d. m. } tot Bommel,
 D. JOHANNES NARCIUS, v. d. m. }
 D. ERNESTUS MARSMANNUS, v. d. m. tot Deijl,
 D. JOHANNES VERSCHUYL, v. d. m. tot Kerckwijck, als ouderlinck;

Zutphen:

- D. WILHELMUS BAUDARTIUS, v. d. m. tot Zutphen,
 D. ANDREAS SWAVIUS, v. d. m. tot Loichem,
 D. GELLIUS DE BOUMA, v. d. m. tot Gorsel,
 JOHAN WENTHOLT, ouderlinck tot Zutphen;

Arnhem:

- D. HENRICUS SCHRAM, v. d. m. then Aenstoot,
 D. HENRICUS MAGIRUS, v. d. m. tot Nijbroeck,
 D. ARNOLDUS KEMNERUS, v. d. m. tot Eede,
 D.D. WILHELMUS STEPHANI, v. d. m. tot Arnhem, als ouderlinck;

Harderwijck:

- D. JOHANNES RHODIUS, v. d. m. tot Harderwijck,
 D. FREDERICUS CURTENIUS, v. d. m. tot Garder,
 D. RUTGERUS VITAEUS, v. d. m. tot Epe,
 JACOB VOETH, burgermeester ende ouderlinck der stad Harderwijck.

Is oick tot dese vergaderonghe verschenen, als van tEdele Hoff verschreven zijnde, D.D. ANTHONIUS THUJSIUS.

Ende vuyth den naeme der kerecke van Zuydthollandt met genoechsamen credentie D. HENRICUS ARNOLDI, predicant tot Delft, welke den broederen welkoem ende aengenaem geweest is.

Deputatus Noorthollandiae en is van wegen zijner indispositie niet gecompareert.

Alsoo zijn oick by dese vergaderonghe verschenen nae gewoonte ende gebruyck de deputati synodi D. HENRICUS LEPLERUS, D. SEBASTIANUS DAMMANNUS ende D. ELLARDUS à MEHEN om in die vergaderonghe van all haere gebesoigneerde te rapporteren.

VII.

Van den Edelen Hove ende als gecommittierde der landtschap die edele, erentfeste, hoichgeleerde ende seer discrete heeren D.D. MARTINUS GREGORII, raedt des forstendombs Gelre ende graeffschap Zutphen, joncker GOOSSEN VAN VARICK, eerste reeckenmeester ende raedt desselven, joncker HENRICK VAN HELL, burgermeester der stad Zutphen, ende joncker JOHAN VAN GOLTSTEIN, richter ende rentmeester van Veluwen.

IX.

Die credentie voorgelzen sijnde, sijn eerstelick die broederen van den Nijmegschen classe versocht verclaringhe te doen over dese clausule haerder credentie ende instructie (als namelick: wij senden met instructie van al-suleke poineten, als wij op ditnael tot bevorderinghe des rijckx Christi ende tot vereenighe der ontruster kercken hebben noodich gevonden voor te dragen), daerop die broederen hebben verclaert dieselve sonder arch gestelt te zijn ende alsoo te verstaen, dat sij voorts tot alle voorvallende saecken gelastet sijn soowel als tot verhandelinghe haerder gravamina. Ende sijn die gecommittierden des Nijmegschen classis aengenomen, indien niet anders tegen dieselve in dese vergaderinghe soude moegen worden voortgebracht.

X.

Die credentien dero van Thiel bij allen quoad formam aengenomen ende voor goet gehouden zijnde, is alleen bij drie vijtten classe van Nijmegen ende allen van Bommel voor nul ende van geender weerden geacht, voor sooveele aengaende is bejide die committenten ende gecommittierde.

Sessio 4^a, 17 Junii post meridiem.

I.

Aengaende die personen soo gecommittiert is gevraecht, off ijmandt op dieselve ijct hadde te seggen, waerom sij dese vergaderinghe niet mochten als pars synodi bijwoonen. Hebben die broederen van Bommel verclaert gantschelick niet te kunnen thostaen, dat sij in dese vergaderinghe als classis van Thiel souden plaetss hebben. Redenen waerom sijn van hen dese naevolgende bijgebracht.

II.

1. Dat sij hem ende anderen meer alle kerckelicke gemeinschap neffens woorden oick met formele acte ontseijt hebben ende rondtvijth gejudiciert (twelck haer ommers niet en betaemde ende niet alleen deser maer oick den synodo nationali prejuditiabel was), dat men in goeder conscientie met ons soodanighe gemeinschap niet en behoorde noch mochte houden.

2. Dat offwel door hevicheijt die van Thiel, in den classe van dewelcke questie valt, van malcanderen gescheiden sijn door oorsaecke, dat eene partijje buijten gewoonte ende onverwacht met haere ouderlinghen van het platte landt compareerden, d'andere niet, evenwell tot sulcke prerogative niet en kan procedieren vijth crachte van het aenscrijven des Edelen Hoeves, waerdoor haer belast wierdt classem te houden in Augusto (soo gesustiniert wordt), gemerckt dat noch eijgentlick dien dach was geprefigiert

noch belast een soo gewichtige saecke soo confusielick te handelen tot soo groote commotien ende beroerten, als tegenwoordich in desen synodo daerover valt, maer dat sij veele eer sich hadden behoeren naerder te verstaen, die affwesende ouderlinghen te convoceren, vuytstellinghe te nemen ofte then minsten verwacht te hebben tot den namiddach op de aenkompste dier van Nijmegen ende Bommel nae ouder gewoonte, opdat door derselver onderhandelinghe haere misverstanden hadden mogen weghgenomen worden, twelck niet geschiet sijnde, woe ¹⁾ kan haere confusie desen synodo oft den ouder classi prejudicieren.

3. Dat sij haer vindende in meerder getal dan d'andere ende ilende then hoichsten tot vorderinghe van haer voornemen sonder eenichsins het mennichvoldich versoek der broederen van Thiell om op d'aenkompste dergeenen te wachten, met welcke die classis altijd correspondentie gehouden heeft, in te willighen, groot oorsaecke gegeven hebben om haeren handell verdacht te maecken ende D. VREDÆUM cum suis tot die hevicheyt, die pretendiert wordt, te verwecken.

4. Dat haere genaembde classicale autoriteit ofte staet niet en kan geachtet worden op de resolutie ofte wille van die heeren Gecommitterde der landtschap gefondiert te sijn, alsoo naederhandt dieselve heeren Gecommitterden die van Thiell (wy verstaen die oude) door thoseindinghe van brieven, den classen raeckende, langhe nae die voors. confusie voor den classen gekent hebben.

5. Dat sy, sonder satisfactie gedaen te hebben van haere ontijdighe schueringhe (onses oordels), andere hebben geadmittiert ad ministerium, geexamineert ende geconfirmiert, die nu met haer pluraliteit van stemmen constitueren ende haer mede gecommittiert hebben.

6. Dat zij tot den dienst sonder kennisse des classis thogelaten hebben eenen soodanighen, die sonder attestatie sijnes classis, daer hij vijth vertooghen is, tot haer gekomen is, tegen alle kerckenordeninghe ende sulcx te dier tijt, als sij noch d'occasie niet hebben gehad, daerop men sich nu fondeert om classen Tielanam te mogen representieren.

7. Dat sij om een scriptum, van ons aen de landtschap geexhibeert, ons in publicque scriften voor luyden schelden, die met versierde ende erdachte calumnien omgaen ende een leere drijven (notierende die questieuse punten), van dewelcke sij een affkeeren ende een affgrijzen hebben.

8. Dat sij haere macht extendieren bujten haere limiten, sich onderwindende den dienst der kercken, bujten haeren classe gelegen, niet alleen sonder weeten maer oick met groote disreputatie ende naedeel desselve classis, als van Oijen ende anderen plaetsen meer.

---

¹⁾ „woe” S en T hebben „soo”, X heeft „hoe”.

9. Dat het protest ende appel der broederen van Thiel haer secludiert van alle qualificatien, daervan men disputiert.

Concludierende oversulex die van Bommel, dat die personen voors. niet en sijn habijll om desen sijnodo voor desen tijt bij te woonen tot accommodatie der verresener gheschillen, ende versoecken met alle reverentie, dat men haer then besten wil houden, dat sijn haer denselvigen niet kunnen vooralsnoch associëren ¹⁾ ofte die decreten voor goedt erkennen, die met haere advijse geconcludiert sijn ofte sullen worden.

III.

Die broederen van Thiel, nu plaets nemende, hierop gehoord sijnde, hebben versocht copie deser beschuldighen om daertegens haer noodighe verandtvoordinghe in te brengen. Is denselven geconsenteert ende in aller korthijt te andtwoorden belast.

IV.

Is daernaec die credentie dijjer van Bommel voorgelesen ende insgelijcken versocht verclaringe ²⁾ van de woorden haerder credentie (dat sijn haer gelasten te resolvieren alles twelek in den classe haer niet was interdicert) ³⁾. Verclaerden die broederen, dat door die interdicerte dingen verstaen werde, dat sijn niet en souden thostaen, dat geweecken worde van de eenmael wel aengestelde ende aengenoem ordere der kercken ofte ijjet daertegens gehandelt.

V.

Opt vorder ⁴⁾ ondersoeck van dieselve credentie hebben sijn verklaert hen niet te willen onderwerpen die stemme der gecommittierde des classis van Thiel.

VI.

Ende alsoo zij in plaetse van een ouderlinck medegebracht hadden een kerkendienaer, hebben sijn verclaert sulcx gedaen te hebben bij gebreck van een ouderlinck vuyjth de kercke van Bommel volgens die deputatie te kunnen krijgen.

VII.

Bij occasie van desen is oock gementioneert, waerom die classis van Arnhem nijmandt vuyjth die hoofstadt als predicant tot dese vergaderinghe hadde gedeputiert. Heeft die sijnodus (naedien dat die gedeputierde reden hadden gegeven) geacht sulcx te behooren tot de vrijheijt der classen om vuyjth haeren middel te deputieren die bequaemste, tsijn vuyjth steden ofte dorpen, waert hen gelieven sal.

¹⁾ „associëren” X heeft „affecteeren”. ²⁾ „verclaringe” ontbr. in de andere codd. ³⁾ „interdicert)” T heeft „g’interdicert) openinge te geven”. ⁴⁾ „vorder” ontbr. in X.

VIII.

Aengaende nu die gecommittierde personen, in die credentie dijer van Bommel genominiert, hebben die broederen des classis van Thiel dieselve geaccusiert van naevolgende dingen:

1. Dat zij met expresse classicale acte haere aenkomende predicanten hebben verobligiert geen communicatie metten Contraremonstranten te houden tot ontrustinghe haeres classis.

2. Dat sij oick haere aenkomende predicanten verbijnden door gelijke classicale acte sooverre in mutuele tolerantie, dat sij alle tijdt procedieren sullen tot defensie van die Remonstrantie, bij die van het Nijmegeche quartier tot Arnhem overgegeven.

D'acte luydt aldus:

Is met tamelick goetgenoegen aengehoort een propositie van HENRICK VOEGELS, met vertoninghe van de beroepinghe, op sijn persoen gedaen van die van Poderojen, waervan die approbatie wordt gehouden in advis, totdat het classis die saecke naerder sal hebben gecommuniciert met den heer van Poderojen. Bij provisie verclaert HENRICK VOEGELS voorss. thoe te staen onderlinghe verdraegsaemheijt met den aenleven van dijen, belovende sich t'onthouden van alle alsulcke communicatien met dengheenen, die der Contraremonstranten gevoelen ¹⁾ toestaen, diewelcke souden mogen strecken tot onruste deses classis, ende sich in alles te conformieren met den classe, selffs tot defentie van de Remonstrantie, vuyth den name deses quartiers tot Arnhem overgegeven, belovende dese acte te onderteickenen, wanneer hij sal geexaminiert wesen, gelijk dieselve insgelijckx ELIAS SPRANCKHUISEN sooveele sijn persoon aengaet beteickent heeft. Onder stondt: ELIAS SPRANCKHUISEN, HENRICK VOEGELS. Noch wat leger stondt: Dit alles verhandelt ende beslooten den XIII^{en} Februarii anno 1617. Onderteickent: WILHELMUS REMANTIUS, classis praeses, GERARDUS ADRIANI DULFFHUIJSEN, assessor, JOHANNES VAN DER LEURE, scriba.

3. Dat sij oick die Gereformeerde leeraren opdichten sodanighe pointen, waervan sij seggen een grouwel te hebben ende liever geen predicanten te zijn dan tselve gevoelen tho te staen.

4. Dat zij predicanten in haeren classe tot den dienst vorderen expres-selick tegens teerste affgescheijt ende resolutie der landtschap.

5. Dat sij haere instructie, then minsten over die gravamina, van de kereke sijnodael hen thogesonden, hebben gekregen alleen van een deel haeres classis sonder den ghehelen classsem debite te convoceren.

---

¹⁾ „gevoelen” ontbr. in de andere codd.

Concludierende derhalven, dat dese gecommittierden in desen ¹⁾ sijnodo niet ontfanckelick [behoorden te wesen] ²⁾.

IX.

Op dese accusatie hebben die van Bommel versocht ³⁾ copie ende gelijcken tijdt om haer defensie te doen, twelck hen is gegont.

X.

Voorts is in die verlesonghe derselver credentie aengemerckt, dat vuyth die stadt Bommel twee predicanten teffens waeren gedeputiert, woe oick vuyth die stadt Nijmegen, maer heeft den sijnodus sulcken manieren van doen als ongewoontlick geimprobeert ende voortaan niet meer te [ge]schie-den, then waere bij gewichtighe redenen ende oorsaecke gestatueert.

XI.

Ende bij occasie van desen is mede in consideratie genomen, dat die van den Grave vuyth den classe van Nijmegen waeren gescheiden sonder kennisse des sijnodi ende by hen selfs een classen hadden gemaect, nergens onder eenen sijnodo hen begevende. Vindt sijnodus aen ⁴⁾ den doorluchtighen Prins van Orangnien te versoecken, dat sijn Dorl. gelieve sij daertho te vermanen, dat sij hen by den classen van Nijmegen weder verfoegen ende alsoo onder den synodo van Gelderlandt, daeronder sij te voeren gestaen hebben, ofte andersints dat sij hem voegen bij de Gereformeerde kercke van Brabant, alsoo geen clssis int besonder en behoort te sijn sonder haer onder eenigen sijnodo te begeven.

Sessio 5^a, 18 Junii ante meridiem.

I.

Die credentien der gecommittierden van Zutphen, Arnhem ende Harderwijk, naedat sy voorgelesen sijn, sijn voor goedt ende die gecommittierde als genoechsam gequalificiert erkent ende aengenomen, alsoo nochtans diewiel die conditien in deselve vuytgedruckt (als namelick, indien sulcx, als sy voor goedt kennen sullen, niet en gereijckt directelick ofte indirectelick tot eenigen nadeel van de waere, eenmael aengenomene ende bekende leere der waarheijt, die in conformite van Gods hillige woordt in de Nederlandtsche Confessie ende Heildelbersche Cathechismum (verstaen sijnde ende aengenomen in sulcken sin ende meijnonghe, als dieselve tot noch toe hier te lande in onse kercken

---

¹⁾ „desen” S en T hebben „haeren”. ²⁾ Het tusschen [] geplaatste is overgenomen uit T. Het ontbr. ook in S. X heeft „en zijn”. ³⁾ „versocht” ontbr. in de andere codd. ⁴⁾ „aen” de andere codd. hebben „nodich aen”.

genomen ende verstaen zijnde) begrepen is, off oick tot verswackinghe ende inbroeck der kerklijcker ordere, die in dese kercken des vorstendoms ende graeffschap in conformite van de nationale, provintiale ende classicale resolutie tot noch tho onderhouden ende gebruijckt) ende bij anderen als een gravamen was vuytgeschreven, dat dieselve oick als een gravamen in weerde soude verblijven ende ter behoirlicker tijt geventiliert worde.

II.

Die credentien affgehandelt zijnde, is men weder gekomen tot die saecke der classe Thiell ende Bommel ende hebben die broederen des classis van Tiel gepresentiert staendesvoeths op die beschuldighen dijjer van Bommel t'antwoorden ende haere clachten, die sij tegens dieselve ingebrocht hadde, te verificieren. Maer alsoo zij noch eenige dinghen op die gecommittierde personen ofte eenige derselver als personen noodich hadden te seggen ende haer bewijs noch niet bij der handt en was, hebben sij versocht, dat hen twee daegen tijts mochten gegont worden om tselve te verkrijgen, twelck hen is geconsentiert.

III.

Ende die van Bommel haere redenen (die sij te voeren ad pennam gediectiert hadden) weder oversien ende overwoogen hebbende, hebben dieselve weder scrijftelick ingegeven, begeerende dat dieselve wel mochten gepondeereert worden, haer daernede den oordel der sijnodale vergaderinghe onderwerpene. Ende alsoo dieselve beschuldighen vermeerdert ende in die voorgaenden ijjet verandert, hebben die broederen van Tielschen classe tijt om haer daerop te bedencken ende haere andtwoorden daernaer in te brenghen versocht, dat hen gegont is.

IV.

Ondertusschen is men getreden tot die saecke der predicanten van Nijmegen aengaende haer suspensie van den kerckendienst aldaer.

V.

Ende hebben dieselve versocht, dat doch in de vergaderonghe dese questie geventileert ende affgedaen mochte worden, off namelick die suspensie ¹⁾, bij den E. raedt der stadt Nijmegen sonder advis des kerckenraedts aldaer (soo sij seijden) ende des classis over hen gedaen, voor wettelick soude mogen tho houden zijn ofte niet.

---

¹⁾ „die suspensie” ontbr. in X.

VI.

D'acte van suspensie woe oick van appel ende te gelijk die brieven, inhoudende de redenen haerer suspensie, van den Eers. raedt der stadt aen den sijnode gesonden, gelesen zijnde, hebben die predicanten voorss. versocht, dat sie daerop gehoort, haer defensie te doen gestadet ende die stucken ter ¹⁾ handen gestelt mochten worden, met vordere begeerte dat, off sij die ²⁾ tot nadeel van haer E. heeren des magistracts souden moeten spreucken, niet en souden gehouden worden als tot vilipendentie van haere E. heeren maer tot haere noodighe defensie te strecken, haer den oordel deser vergaderonghe onderwerpene. Daerop die stucken hen ter goeder trouwen zijn then handen gestelt ende haere andtwoorde schriftelick in te brengen belast.

Sessio VI^a, 19^{en} Junii ante meridiem.

I.

Ende alsoo sommige kerckendienaren vijth den quartieren van Nijmegen van den Edelen Hove om redenen voor dese vergaderinghe te verschinen waeren gecitert ende oick gecompareert ende men tot die saecke noch niet en konde koemen, is op haer versoeck hen geconsentiert te mogen vertrecken mits haer bescheijt hier laetende. Ende indient die noot vereijst, sullen zij weder verscreven worden.

II.

D. ABRAHAMUS HASIUS ³⁾, mede neffens D. ELLARDUM FRISIUM cum suis, van sommigen des Tielschen classis tot dese vergaderinghe gecommittiert ende met dieselve als niet tot dese vergaderonghe behoerende afgewesen sijnde, heeft bij requeste acte versocht van desen, opdat door sijn thuis-kommen geen onruste in zijn gemeente mochte veroorsaect worden. Is hem dieselve vergont ende gegeven.

III.

Ende alsoo eenige brieven van den E. raedt der stadt Nijmegen werden gepresentiert, raeckende de qualificatie van de ouderlingschap D.D. JOHANNIS DE BIJL, syn dieselve voorgelesen, maer die decisie daerop is opgehouden, totdat die saecke der predicanten aldaer sal affgedaen zijn.

IV.

Hebben oick eenige vijth den kerckenraedt van Nijmegen door gemelten D. BIJL laeten presentieren seeckere commissie van wegen dieselve, te gelijk

---

¹⁾ „ter” T en X hebben „haer ter”. ²⁾ „die” S heeft „ijtz”, zoo ook T en X.
³⁾ „Hasius” de andere codd. hebben „Haesius”.

mede audientie versoeckende. Maer in het lesen der commissie gehoort zijnde, dat sij met meer titulen waeren behangen, als hen competierde, hebben die E.E. heeren gecommittierde des Edelen Hoves ende landtschaps volgende haer E.E. last dieselve in sulcken qualiteijt niet willen laeten kennen noch ontfangen, als strijdende tegens den staet vant landt ende ¹⁾, bij sijn Princelicke Excellentie tot Nijmegen gedaen ende van de landtschap geratificiert. Is oversulex hen die commissie weder teruggesonden ende door GERARDUM LIVIUM aengesijt, dat sij, sulcke titulen laetende, als ouderlingen gequalificiert, souden audientie versoecken.

Sessio VII^a, 19 Junii post meridiem.

I.

Dese gecommittierden weder verschinende hebben haer commissie, naedat sij tot audientie waeren thoegelaten, in goeder forma getogen ²⁾ ende begeert, dat sij mochten verclaringhe doen van tghene sij volgende het aenscrijvens des E. magistraets over haere predicanten in haeren kerckenraedt hadden gedaen ende haer appel van den IX^{en} Aprilis te vervolgen. Dese verklaringhe int langhe gedaen ende die stucken gelesen sijnde, is goetgevonden bij de vergaderonghe, dat sy dieselve mit een kort verhael ende conclusie souden overgeven, twelck zij hebben aengenomen te doen ende oick daernaer hebben gedaen.

II.

Is oick hervat die saecke tusschen den classe Tiel ende Bommel, ende naedat sij beide vuytgestaen waeren, is by de vergaderinghe goetgevonden die beide parthijen t'accomodieren ende te vergelijken. Hebben tot dijen einde aen deselve gesonden D. assessorem ende D. deputatos synodi. Maer alsoo dieselve niets en hebben konnen obtinieren ende, sij weder ingestaen sijnde, die vergaderinghe oick niet mochte verwerven, heeft die vergaderinghe beide parthijen weder doen vuytstaen ende daernaer elck parthije int besonder affgevraecht, off sij hem den oordeel des synodi wilden onderwerpen, alle disputen laeten vaeren, haer met malcanderen vereenighen ende alles vergetende henvorder goede correspondentie ende eenicheijt houden, voorbehouden nochtans eenen ijgelijken alle tgeene personeel soude mogen sijn off des landtschaps reces soude mogen aengaen. Die van Tiel hebben hen gewillich den oordel des synodi onderworpen, maer die van Bommel en hebben gantschelick niet, als prefererende expres verbot haeres classis, noch door bidden, smeecken, contestation, protestation des synodi, jae oick

---

¹⁾ „acte” de andere codd. hebben „actie”, gelijk onze cod. eerst ook had. ²⁾ „getogen” S en X hebben „bethoont”, T „vertoont”.

selfs der E. heeren gecommittierden der landtschap ofte oick andersints daertho konnen beweeght worden. Die synodus wedersijts redenen aengehoort hebbende, blyft dieselve bij haere eerste resolutie, over die qualificatie der broederen van Tiel genomen.

Sessio VIII^a, 20^{en} Junii ante meridiem.

I.

Ende hebben eindtlick die van Bommel overgelevert seecker geschrift, nae hetwelcke zij in sijnoo wilden erkent wesen ende daernaec haere sitplaetsen nemen. Het scrift, principalick in drie artickelen vervaet, luydt aldus:

II.

1. Dat die broeders, hier vergadert, ende specialick die genaembde classis van Tiel verstaen, dat zij die van Bommel houden ende erkennen voor haere broeders in Christo, mette welcke sij begeerden te houden goede correspondentie, kercklijke ¹⁾ vrede ende gemeinschap der meijnonghe om haer over die differenten poincten van die predestinatie met den aenleven van dien niet te beswaeren met eenige censuren ende naeredenen maer geerne te dulden ende te verdragen, totdat den sijnodus nationael daerin sal hebben gedisponeert. Twelck die van Bommel voorss. verstaen noodich te wesen, indien het ernsteste meijnonghe is, dat sij met dese sijnodale vergaderinghe nae de goede intentie, eerste ende principaelste resolutie der heeren Staten deser provintie sullen besoigneren tot accommodatie der verresener misverstanden.

2. Dat in hetghene disposityff sal wesen tot den synodo nationael, soo leere als ordere aengaende, niet sal worden geprocediert met averstemminghe.

3. Dat met gelijcke averstemminghe niet en worde geratificiert tghene tegen ofte bujten die eenmael aengenome ordeninghe der kercken (die sonder kennisse des nationalen sijnodi onses erachtens tot nijmandts, veel wejniger geheler classen beswaernisse behoort geinfringiert te worden) geintroduciert is, maer veeleer dat alle dingen daernaec werden geredressiert, sijnde andersints onnodich, dat men in synodis nationalibus ordeninghe verseecke ofte die aldaer helpe constitueren.

III.

Dacrop hen is aengesacht, dat den sijnoo competiert wetten te geven ende niet van eenen classe t'ontfangen ende dat oick tselve geschrift met het affgescheijt der landtschap was strjddende, derhalven dan hen gelieven

¹⁾ „kercklijke” de andere codd. hebben „kerckelicke ende broederlicke”.

soude sitplaetse te nemen sonder verdere exceptie te gebruecken, ende dat die broeders gesaementlick presentieren goede eenicheyt ende vrede met hen te holden, blijvende in alles bij de affgescheijden resolutie ende daerop gevolgde approbatie der landtschap.

IV.

Waertegens die van Bommel verclaert hebben, dat wanneer haer den eersten artickel haeres geschrifts pro ut jacet niet geheelick en konde toegestaen worden, sij alsdan die vergaderinghe te vergeeffs souden bijwoonen, aversulex te verwachten dat bij dese sijnodo (die sij voor een wettelicke synodale vergaderinghe te voorens bekennt hadden) in de vrese des Heeren volgens Godts woordt soude worden geresolviert. Ende syn daarmede vuyth die vergaderinghe gescheijden, versoeckende copie van tghene aver hen hier was geresolviert, twelcke hen is gegont, naedat die vergaderonghe soude gescheiden zijn.

V.

Maer dieselve weder ingevordert sijnde, is hen van den praeside in name der vergaderinghe aengeseyt, dat off sij bij de vergaderinghe niet verblijven wilden, nochtans goetgevonden was, dat sij by der handt souden blijven, aengesien die vergaderinghe noch veel met hen hadden te verhandelen, daerop sij haer bedencken genomen.

VI.

Sijn den sijnodo overgelevert seeckere brijven van den Franschen synodo, gehouden tot Charanton, aengaende eerstelick eenen WACHENDORFF, denwelcken sij geleent hadden tot continuatie sijner studien die somma van 725 gl., diewelcke hij noch niet hadde gerestituert, versoeckende dat hy door den sijnodus ad restitutionem mochte gehouden worden. Maer alsoo dieselve tot Lennich in den lande van Gujlich staet, sullen die brijven hem ende den kerckenraedt aldaer thogesonnen worden.

VII.

Ende noch een JACOBUS SIGART, diewelcke vuyth Franckrijck gescheiden was ende sijne gemeente in hoichsten nooden onwettelick hadde verlaeten, sustinierende dat men eenen alsulcken niet soo licht en behoirde in den kerckendienst aen te nemen, maer veeleer groote censure over denselven te laeten gaen. Sal die sijnodus sich per deputatos sijnodi ¹⁾ daerop informieren ende alsdan daerin doen nae behoeren.

---

¹⁾ „sijnodi“ ontbr. in de andere codd.

Sessio IX^a, den 20^{en} Junii post meridiem.

I.

Sijn oick in de vergaderinghe gecompareert D. ANTHONIUS LEO, Mr¹⁾ PETER SEGERS, D. SEGERUS WILHELMI ende D. ELIAS SPRANCKHUSEN, alle dienaere des godtlicken woordts in den classe van Bommel, ende hebben veele ende verscheidene beschuldigen met bewijs daertho dienende ingebrocht, concludierende bij remonstrantie 1. dat sy onschuldich mochten gehouden worden aen de procedure des classis van Bommel; 2. dat behoirlicke censure over sommige lasterende ledematen des Bommelschen classis mochte gehouden worden; 3. dat, indien die gecommittierden desselven classis den christelicken sijnodo niet wilden bijwoonen, sij alsdan 2) tot dieselve mochten verscreven worden; 4 dat die onbehoirlicke acte, in den classe beraembt, mochte affgeschafft worden. Heeft die sijnodus goetgevonden die dinghen, wanneer die saecken then principael sullen affgedaen sijn, bij der handt te nemen ende daerop te doen nae behoeren.

II.

D.D. MARTINUS GREGORII, raedt des vorstendombs Gelre ende graeffschaps Zutphen, heeft in die vergaderinghe vuyth naeme die van Bommel verhaelt, woe dat d'selve bij sijn E. komende hadden geseijt, wanneer sij mochten in haer gevoelen getolериert werden ende men in examinibus der aenkomenden predicanten niet wilde voortaan soo nauwe ondersoek doen in die differente poincten, dat sij haer alsdan wilden in alles 3) schicken ende accomoderen. Verelaerden die broederen ghesamentlick te willen blijven bij het affgescheit des Ed. Hoves ende landtschaps Gecommitteerde ende geensins daarvan te willen wijcken.

III.

D. ERNESTUS MARSMANNUS, predicant tot Deijl, beschuldich synde met seecker ingelevert getuychnisse, dat hij soude gesustiniert hebben, dat den duijvel dispensatie gegeven was van tijtlicke goederen om dieselve vuyth te deelen, daert hem belieft etc., heeft hij in de vergaderinghe verclaert als voor Godt ende in goeder conscientie sulcx niet 4) in zijn gedacht gekoemen te zijn, maer bekend dat den duijvel geen macht en heeft een hair op ons hoeft te krencken sonder den wille Godts, hij geswege 5) wat anders te 6) kunnen doen. Ende daerbenevens, dat hij eenen der getuygen in drie jairen niet en hadde gesproecken, oick noijt van hem vermaent ende dese

1) „Mr” ontbr. in S en T. 2) „alsdan” S en T hebben „altijt”. 3) „in alles” ontbr. in X. 4) „niet” de andere codd. hebben „noijt”. 5) „hij geswege” X heeft „veel minder dan dat hij”. 6) „te” X heeft „soude”.

saecke oick noijt debite ad classem gebrocht was, mejnende derwegen dat dese saecke ¹⁾ op den synodo niet en hadde behoiren gebrocht te worden, edoch die waarheijt daervan bevonden zijnde wilde hij geerne sijn straffe dragen. Heeft die sijnodus die bovengemelte broederen des Bommelschen classis hierop gehoort, ende naedat sy enighe verclaringhe hiervan gedaen hadden, is goetgevonden, dat die naestgesetene sich naerder moegen informieren ende, indient alsoo mochte bevonden worden, te brengen daert sal behoeren.

IV.

Die gecommittierde broederen vuyth den classe van Bommel, soo hen van den sijnode hadden affgesondert, hebben wederom een scrift ingelanght, versoeckende dat, alsoo sij verstonden verscheidene clachten tegens haer ingebrocht te zijn, 1. eerstelick te moegen hebben distincte kennisse van haere accusateurs; 2. dat die accusatie in forme ende woorden soo in de acten des sijnodi souden worden geregistreert, als sij worden gesproocken; 3. dat hun tydt van acht dagen gegont worde om daerop te antwoorden. Is dit alles gerejeteert ad censuram morum.

Sessio X^a, den XXII^{en} Junii ante meridiem.

I.

Is der vergaderinghe ingelevert een boecxken, geintituliert Bloempotken etc. ²⁾, in eenen blooten ommeslach met een opschrift door eenen onbekenden bode. Heeft die vergaderinghe tselve als een fameus libel oft pasquil niet weerdich geacht in de vergaderinghe te lesen maer goetgevonden tselve exemplae aent Edele Hoff over te leveren om daerop te inquireren ende voorts te doen tghene haer E.E. ende W. bevinden sal tot meeste stichtinghe te behoeren, twelck oick per deputatos synodi is geschiet ende bij den Edelen Hove te doen is aengenomen.

II.

De predicanten van Nijmegen is affgevordert d'antwoorde op die gedaene clachten des E. magistraets aldaer. Hebben geantwoordt dieselve noch niet gereet te hebben maer tegen morgen te sullen overleveren. Edoch hebben sij bij geschrift ingegeven seekere vragen ofte gravamina, versoeckende advijs over d'selve van desen sijnodo. Verstaet die sijnodus, dat sij op die clachten aengenomen hadden t'andwoorden ende niet vragen in te brengen, die niet anders en sijn als retardamenten van dese vergaderinghe, ende oversulcx gehouden te zijn haere andtwoorde over te geven, op die-

---

¹⁾ „saecke” ontbr. in T. ²⁾ „etc.” ontbr. in de andere codd.

welcke die christlicke vergaderinghe in aller billickheijt ende conscientie nae behoeren sal letten.

III.

Die raetsheer D. MARTINUS GREGORIJ heeft van wegen die samptlicke Gecommittierde der landtschap der vergaderinghe in bedencken gegeven, off niet tot beforderinghe van de principale saecke ende accommodatie van die twee classen soude dienen, dat die van Bommel eens voor den Edelen Hove in bijwesen der landtschaps Gecommittierde ende drie ofte vier van de vergaderinghe haere redenen, waerom zij met die van Thiel in die vergaderinghe niet konden verschinen, voorstelden ende gesien mocht worden, woe die accommodatie soude mogen vallen. Daerop die sijnodus geresolveert, dat sij het lacten berusten bij het rapport van den raetsheer MARTINO ende den reeckenmeester VARICK, bij occasie dat haere E.E. in het collegium om andere saecken waeren verschenen, den Edelen Hove was gedaen, nochtans bereijt sijnde, indien cantzeler ende raden om redenen hen daerthoe movierende naerder bericht souden noodich achten, alsulcke aen dieselve te doen.

Sessio XI^a, den XXII^{en} Junii post meridiem.

Gelijck oick door D. presidem, D. scribam et D.D. THYRSUM, op den voorslach der heeren Gecommittierden daerthoe gecommittiert, tot goedt genoeghen des Edelen Hoves is geschiet.

I.

Is oick van den preside voorgesteld, off niet raedtsaem, dat men, die saecke der predicanten van Nijmegen ter zijden stellende, tot die principale saecke soude treden ende, terwijlen die magistraet met die predicanten die scriften respondendo, replicando, duplicandoque verwisselden, dieselve saecke te verhandelen. Is geresolveert, dat men tot die principale saecke sal voortgaen ende van de acten synodi superioris te verlesen sal beginnen, alsoo voortgaende tot die reste.

II.

D.D. BIJL heeft in name des kerckenraedts tot Nijmegen versocht, dat haere saecke mochte voorgenomen ende then eersten affghandelt worden. Maer die vergaderinghe heeft verstaen, dat die saecke der predicanten soude moeten voorgaen ende eerst affghandelt wesen, alcer sij tot die saecke souden kunnen treden.

III.

Die predicanten van Nijmegen hebben iterativelick een scrift ingegeven met dieselve vooraengeroerde gravamina, versoeckende resolutie op d'selve. Maer is die sijnodus bij voorgaende resolutie verbleven.

Sessio XII^a, den XXIII^{en} Junii ante meridiem.

I.

D'acten des voorgaenden synodi, in anno 1612 tot Harderwijk gehouden, sijn voorgelesen, ende gekommen zijnde tot den V^{en} arl. heeft D. WILHELMUS BAUDARTIUS rapport gedaen van tgene sijn L. met D. FONTANO piae memoriae ende nae desselven doot met D. ELLARDO MEHENIO, als van den clasibus van Zutphen ende Veluwen daertho gelast zijnde, hadde gebesoigniert int versoecken nationalis synodi, verclarende allen mogelicken vlyt aengewent te hebben, maer dat hij tot noch toe niet hadde kunnen erlangen. Heeft die vergaderinghe dselve voor haere moijte ende gedanen dienst bedanckt.

II.

By den VII^{en} arl. heeft D. BAUDARTIUS oick verhaelt, woe hy volgens sijnen last aen den synodo van Overissel int beforderen des nationalis synodi alles gedaen hadde, maer niets vuytgericht. Alsoo hebben oick D.D. THYSIUS ende D. DAMMANNUS verhaelt, tghene sij bij die van Utrecht hadden gedaen, maer dat sij geen ander andtwoorde gekregen hadden, als dat sij den synodum nationalem wel wilden helpen bevorderen, soo die op sulcke conditie, als beraemt was bij de Ed. Ho. Mo. heeren Staten Generael, soude vuytgescreven worden.

III.

Den XIII^{en} arl. aengaende is goetgevonden den inhoud desselven eerstelicken aen den Ed. Hove te remonstreren ende daernaes als een gravamen ad synodum nationalem te brengen om bij dselve aen den Ed. Ho. Mo. heeren Staten Generael met allen vlijt versocht te worden.

IV.

Nopende de XVII^{en} arl., als van een tractaet de bonis ecclesiasticis te maecken ende aendacht ¹⁾ te geven door D.D. THYSIUM ende D. BAUDARTIUM, hebben d'selve verclaert sulcx begonnen ende niet volvoerth te hebben om reden, den synodo verhaelt ende aengenomen, blijvende noch evenwel tot dat werck gelast.

V.

Die van Bommel, soo te voorens vuyth die vergaderonghe gescheiden waeren, sijn door last des Edelen Hoves ende landtschaps Gecommitterde wederom in die vergaderinghe verschenen om dieselve bij te woonen, mits behoudende haere pretensien ende sonder prejuditie haeres classis. Maer

---

¹⁾ „aendacht” de andere codd. hebben „aen den dagh”.

gevraecht sijnde, in wat qualiteijt sij dan alhier verschenen, hebben verclaert, dat sij compareerden als deputati classis ad synodum ende in sulcker qualiteijt alles te willen helpen verhandelen ¹⁾, alwoewel sy den last van den classe, bij instructie hen gegeven, niet en konden effectueren. Heeft die sijnodus dieselve weder geacceptiert ende oick voorgenomen met dieselve goede vrede ende eenicheijt te houden, blyvende nochtans in alles by de affgescheidten resolutien ende daerop gevolchde approbatie des landtschaps ende alle tgene in voorgaende sessien desen aengaende is verhandelt geworden.

VI.

Die predicanten van Nijmegen hebben haere andtwoorde overgelevert ende is dselve in de vergaderinghe gelesen, by deweleke sij mede mondelinghe versocht hebben, dat die sijnodus op hetghene sij als gisteren hadden ingelevert wilde letten ende daerop resolveren. Die sijnodus, blyvende bij voorgaende resolutie, heeft d'antwoorde gestelt in handen van de gecommittierde des E. magistraets van Nijmegen om daerop te doen, als sij nae raedt sullen bevinden te behoeren.

Sessio XIII^a, den XXIII^{en} Junii post meridiem.

I.

Ende alsoo in vorder verlesen der acten superioris synodi is bevonden, dat in sommigen classibus is onderlaeten die onderteickeninghe des 18^{en}, 20^{en} et 21^{en} artickelen synodi illius Harderwicenae, heeft die vergaderinghe verstaen sulcx qualick gedaen t'sijn, het daarbij evenwel om meerder bevredinghe der gemoederen tegenwoirdich laetende ²⁾. Ende ordonniert die vergaderinghe eendrachtelijck, dat voortaan die resolutie des sijnodi, voornamelijk in desen artickelen vervat, ende des Landtschaps resolutie, daerop gevolcht, ten vollen ende striete sal worden onderhouden ende geen predicant tot den dienst thogelaten sonder onderteickinghe van dieselve ende alles wat vorder int affgescheijt des landtschaps te doen bevoelen wordt.

II.

Den XXIX^{en} arl., aengaende die persoen SLATIO etc., heeft D. HENRICUS ARNOLDI, deputatus synodi Suijdhollandicae ad synodum hanc, versocht copie autenticq van desen arl. Ende alsoo dien SLATIO, vertrocken sijnde van hier nae Bleswijck, alcer ende bevoerens hij die acten des sijnodi voldaan hadde, attestatie by den classe van Nijmegen is gegeven, dieweke hij misbruickt heeft ende noch misbruickt tot schade der kercken, verclaeren

¹⁾ „ende in — verhandelen” ontbr. in X. ²⁾ „Ende alsoo — laetende”. Dit stuk behoort volgens de andere codd. nog tot de 12de sessio.

die broederen des classis van Nijmegen hem tot dien einde die niet medegedeijlt te hebben ende, wanneer sij het hadden geweeten, niet en souden hebben gedaen, oick niet meer van hem getuycht te hebben als van dien tijdt, dat hij bij hen was geweest. Edoch heeft die vergaderonghe geoordelt hierin geheel onvoorsichtich ¹⁾ gehandelt te zijn, ende oversulex noodich geacht aen den kercken van Hollandt ende Bleeswijck te scrijven van de meijnonghe der broederen des classis voorsz. aengaende d'attestatie, hem SLATIO medegedeilt.

Sessio XIII^a, den XXIII^{en} Junii ante meridiem.

I.

LAURENTIUM REMEGIUM betreffende, daervan in voorgaende sijnodo articulo XXXI° gesproocken wordt, heeft die vergaderonghe goetgevonden sijne onordentlichkeiten den Edelen Hove te remonstreren ende te versoecken, dat hij van Millingen mochte removiert worden. Ende hij geremoveert zijnde, sal het classis van Nijmegen, daeronder die plaetse sortiert, dieselve nae gelegentheit mogen combinieren met Herwen ²⁾.

II.

Den brief, daervan articulo XXXII° wordt gementioneert, sullen die broederen van Nymegen denselven upsoecken ende voorts doen, alsoo denselven arl. medebrenghet.

Sessio XV^a, den XXIII^{en} post meridiem.

I.

Die acten des sijnodi superioris gelesen sijnde, is oick voorgelesen het eerste affgescheijt des landtschaps ende die scriften, daerop gevolcht. Ende alsoo die dienaers vant Nymegsche quartier int eerste scrift, aen de landtschap overgelevert, hadden gestelt thien poincten ofte posities, aldus lijdende:

1. Dat Godt het meerderdeel der menschen van alle eewicheyt heeft verworpen ende onvermydelick geschickt ter verdoemenisse sonder te sien op haer ongelove ende sonden, die sij begaen sonden, oick niet op die sonde Adams, alleenlick naer sijn welgevallen ende behagen, twelck Hy heeft int bethoonen van de glorie zijner mogentheit.

2. Off dat Godt wel in die voorsz. verwerpinghe gesien heeft op die sonde Adams ende erffsonde, daervuijth volgende, maer op ghene datelicke

---

¹⁾ „onvoorsichtich” S heeft „onvoorsienlick”. ²⁾ „Herwen” ontbr. in S en T. Er is echter eenige ruimte opengelaten.

sonde ofte ongelove, waerdoor die verwoepene mochten die verwerpinge verdienen meer als andere.

3. Dat onder dese verwoepene sijn ontallicke kinderen der gelovigen, die, in haere kintsheijt stervende sonder eenige sonde in der daet te begaen, van moeders borsten werden genomen ende geworpen int helse vier, sulcx dat dieselve niet en baedt, dat sij den heijligen doop ontfangen hebben ende dat men den Heere voor haer bidde.

4. Dat Godt het mindergetal der menschen van ewicheijt heeft verkooren ende onwederstandelyck geschickt tot de salicheyt, sonder te sien op haer geloove als een conditie, ter salicheijt vereijst, jae oick sonder bewoecht te worden door Christum als verdienende oorsaecke der salicheijt, alleenlick vuyth welgevallen in sommige personen sonder eenige qualiteijten aengemerckt, soodat Christus alleenlick executeur is van tselve decreet ende het gelove een vrucht der verkiesonghe.

5. Dat Godt tot vuytvoeringhe van sijn ewich onveranderlick decreet veere het meestendeel der menschen geschapen heeft tot de verdoemenisse, met dese intentie geschapent ¹⁾, opdat zij souden verdoemt worden.

6. Dat Godt den mensche heeft genootsaeckt tot die sonde, jae een oorsaecke is van de sonde.

7. Dat Godt het gevallene menschelieke geslachte sijnen Soone wel gegeven heeft tot enen Middelaer, wiens offerhande wel genoechsam soude wesen tot versoeninghe van aller menschen sonden, doch dat sijne intentie niet en is geweest, dat Christus voor alle menschen sterven soude maer allene voor weijnige, ende dat die verwoepene, wanneer haer tevangeliem verkondiget wordt, evenwel moeten gelooven, dat Christus voor haer gestorven is, ende sulcx niet gelovende daeromme rechtveedelick verdoempt worden.

8. Dat Godt veele verwoepene sijn woordt sendt ende haer nodicht tot sijne gemeenschap, niet opdat sij daerdoor ²⁾ souden bekeert worden ende in Christum gelooven, maer expresselick met sulcke intentie opdat zij souden verheret ende swaerder gestraft worden, ende dat dieselve verwoepene die voorseyde roepinghe ende nodinghe des Heeren, gedaen door sijn heijlich woordt, moeten erkennen voor een werck van genade ende barmharticheijt, waervoor sij schuldich sijn den Heere ³⁾ te dancken.

9. Dat die vuytverkorene bekeert worden ende het geloove hen wordt ingestort door eene cracht, die onwederstandelick is, soodat sij niet konnen laeten haer te bekeren ende in Christum tho geloven, gelijk den verwoepenen niet mogelick is, wat middelen dat sij aenwenden, tot het geloove te geraccken, al deden sij schoon alle die wercken der heijligen.

---

¹⁾ „geschapent” ontbr. in X. ²⁾ „daerdoor” ontbr. in X. ³⁾ „den Heere” de andere codd. hebben „Godt den Heere”.

10. Dat die eens in Christum gelooft, sijn geloove niet geheel noch eindelijk kan verliesen noch van de genade vervallen door onachtsaemheijt, oick niet door de allerswaerste doiddelike sonde, als overspel, doodtslagen etc.; dat hij, gevallen sijnde in grouwelicke sonde, voor sijnen doot noot-saecklick moet bekeert worden vuyth cracht vant voorsz. absoluut ende onvermidelick decreet.

II.

Sustinierende dat eenige leeraers in dese provincie dieselve souden leeren ende hen voor het gevoelen der Gereformeerder kercken onderstaen op te dringhen, hebben die vier classes Tiel, Zutphen, Over ende Neder-Veluwen versocht dat, aengesien sij verklaert hadden ende noch verklaerden dieselve noijt bekent te hebben ende noch niet te bekennen te zijn het gevoelen der Gereformeerde kercken, jae niet te weeten dat dieselve in sulcken terminis ende sin van eenigen leeraer in de Gereformeerde kereke souden gedreven sijn, maer veeleer dat sij een grouwel ende affgrisen van deselve hadden, die then hoichsten detestierende, dat dienvolgende die personen met naem ende thonaem mochten genoemt worden, die tselve souden gedreven hebben ende hen gerne te gelooven opgedronghen hadden in dese provincie, daarvan sij soo mennichmael in haer eerste ende tweede scrift gesproecken hadden, laetende dieghene soo daer buijten zijn haerselven verantwoordten, in derwelcker name, namentlick dijer van Zuythollandt, D. HENRICUS ARNOLDI heeft verklaert in conformite der vier vooraengetogene classen een grouwel ende een affkeer daarvan te hebben, hem aldaer presentierende, dat indien sij ijmandt daarmede wisten te beschuldigen, te wege te brengen dat dieselve alhier soude verschinen om hem voor dese vergaderonghe te purgieren ofte bij overtuiginghe zijn schult te bekennen.

III.

Hebben oick die landtschaps gecommittierde in name der landtschap ende des Edelen Hoeffs ernstelick versocht, dat dieselve in dese provincie genoemt mochten worden, tegens d'weleke haer E.E. ende W. souden procedieren nae behoeren om alsulcke blasphemien vuyth het midden van dese provincie te weren.

IV.

Maer alsoo in die voorsz. scriften noch meerder groote ende grove beschuldighen worden voorgebrocht, heeft die vergaderinghe goetgevonden die capita accusationis ¹⁾, vuyth den scriften getrocken zijnde, dijen van de Nijmegsche ende Bommelsche classen ter handen te stellen om daerop mondelingh met benoeminghe der personen haer bewijs daer te doen ofte bij gebreck van

---

¹⁾ „capita accusationis” de andere codd. hebben „capitale accusationes”.

dien haer schult te bekennen ende satisfactie gevende die leeraers der Gereformeerder kercken in dese provincie van alsulcke blamen te bevrijden.

V.

Die beschuldighen neffens veele andere sijn dese naevolgende:

Dat sommige gedeputierde vuyth die quartieren van Zutphen ende Veluwen als dictatores perpetui, usurpierende den name der classen ende kercken, veele saecken verrichten sonder haere principalen te doen hebben behoirlicke kennisse.

Item datter sijn, die door haere twistscriften, tegens d'ordere des sijnodi vuytgegeven, ende notoire oproerige predicatien allen verstandigen ¹⁾ kleijne hoope geven van accommodatie ende vrede. *Epist. Bom. de 3^e Februarii anno 1618* ²⁾.

Dat sommige leeraers then huidigen dage oick binnen dese provincie, usurpierende onbehoirlick den naem van de Gereformeerde kercke, door haere onbuijchsaemheijt die gemeinten jamerlick ende gevaerlick doen turbieren, datter (niettegenstaende contrarie gedaene verclaringhe) oorsaeck genoegh is om bedencken te hebben, off niet sommige van ons die thien poincten ofte die meeste van dijen houden voor tgevoelen der kercken. *pag. 10 lin. 10; pag. 6. lin. 6; pag. 5. lin. 7; pag. 8. lin. 5.*

Dat sij vrij wat op ons souden weeten te seggen, aengaende dat wij ymandt in conscientie souden hebben beswaert, ijemandt opgedronghen als noitsaeklick te geloven, tgene die Gereformeerde kercke altoos heeft vrijgelaten ende ongedecideert, jemandt gesocht vuyth den dienst te weeren om verscheijdenheijt van ons gevoelen, jemant beswaert met sinistre rapporten bij de E.E. heeren van den Hove ofte elders, in onse classibus int beroepen ende examineren der predicanten ofte andersints ons eenige onbehoirlicke autoriteijt tot jemandts nadeel aengenomen, gewoontlicke kerckelicke ordeninghe geinfringiert, met calumnieuse ende oproerige predicatien ende licentieuse scriften, tegens ordere des sijnodi vuytgegeven, jemant gesocht bij hooge ende lege odieus te maecken. *pag. XII^a totu.*

Dat wij dese nieuwichheijt (van wederom oft ten twedenmael t'examinieren) alrede hebben begonnen int werck te stellen aen predicanten, die te vooren wettelick naer ordere der kercken geexamineert ende eenen geruimen tijdt in den dienst geweest waren. *pag. 40. lin. 14.*

Dat wij tot demponghe der waerheijt ende verstooringhe van christelicke vrede gebruecken gans onbehoirlicke middelen. *pag. 55. lin. 3.*

---

¹⁾ „verstandigen” S heeft „verkundigen”, T „vercondigende”. ²⁾ Deze en de volgende in dit artikel voorkomende verwijzingen sijn hier met cursieve letter gedrukt en komen in onzen codex, gelijk ook in de andere codd., in margine voor naast de alineas, achter welke zij hier gedrukt sijn.

Dat wij met onse vrembde handelinghe haere gemeinten soecken dagelicx in onrust te brengen. *pag. 56. lin. 9. et pag. 68. lin. 4, 8.*

Dat wij, hebbende ter quader trouwen gehandelt, sooveel hebben verschult, dat sij ons te gevalle niet een woordt meer van de saecke en behoeven te spreeken maer alle vordere handelinghen billick mochten affbreecken. *pag. 78. lin. 1.*

Dat onse gevoelens soude zijn, dat Godt die Here ontallicke jonge kinderen, oick der gelovige, eewichlick wil tormentieren met de helsche pijnne alleenlick om der erffsonde, sulcx dat die voornoemde kinderen niet meer hoopes van salicheijt en hebben als die boose affvallige engelen. *pag. 108. lin. 6.*

Dat wij tgevoelen der kercken ende niet Godes woordt houden voor eenen regel onses gelooffs, dat wij daerop roemen bijnaest soo seer als die Pausgesinde, evenalsoff die hillige kercke niet en konde dwalen. *pag. 14. lin. 1.*

Dat die Confessie ende Catechismus sijn soudens norma secundaria fidei, jae dat die hillige schrift dan eerst een regel is van ons gelove, wanneer sij wordt vuytgeleijt nae den sin ¹⁾, begrepen in de Confessie ende Catechismo. *pag. 15. lin. 8.*

Sessio XVI^a, den XXV^{en} Junii ante meridiem.

I.

Op dese ende dyergelijke accusatien alsoick die thien pointen hebben die broederen van Nymegen ende Bommel voor haer ende haeren medebroederen Remonstrantsgesinde in tselfde quartier tot andtwoorde verclaert, dat sij haer hielden vergenoecht, jae met blijdschap hadden aengehoort tgene die broederen der vier classen hadden verclaert, alsoick over tghene D. HENRICUS ARNOLDI vuyth name der Contraremonstranten in Hollandt hadde daerbij gedaen, bekennde dat sij eenige derselver accusatien hadden gestelt vuyth quade rapporten, eenige vuyth quade presumptien ende eenige vuyth menschelijke hevicheijt, houdende alsnu nae gedaene gemelte verclaringhe die gesamentlicke broederen ende een ijder van dien voor onschuldich, derhalven het haer leet was dieselve daarmede beswaert te hebben, begeerende dat men sulcx soo hooge niet en wilde wegen maer hen te goede houden, int vier der lieffde begraven ²⁾ ende in vergetenheijt stellen, belovende nijmanden meer met alsulcke beschuldighen te belasten tsij int openbaer of int heijmelick, maer veeleer haer vuyjterste beste te doen die gemoederen, soo door sulcx soudens ontrustet zijn, weder te bevredigen ende vordere lastinghen met malcanderen helpen weeren ende

¹⁾ „sin” X heeft „sin en meijninge”. ²⁾ „begraven” T heeft „verbranden”.

wechnemen, alsoo oick dat, indien sij hiertegens bevonden worden in thokommenden tijt gedaen t'hebben, hen willich onderwerpen alle censuren, bij nationale ende particuliere sijnoden alsoick landtschaps affgescheijden daerop gestelt. Ditselve aldus met woorden in die vergaderinghe betuycht sijnde, is met handtastinge aen den presidi bevesticht.

Sessio XVII^a, den XXV^{en} Junii post meridiem.

I.

Voorts is men gekomen tot den statum controversiae, by den broederen Remonstrantsgesinde vant quartier van Nijmegen gestelt ende aen de landtschap overgegeven. Ende is hen geseijt, dat sij statum controversiae over die vijf verschillende poineten niet wel gestelt en hadden, stellende namentlick in controvers tot beswaringhe der Gereformeerde leere tghene niet in verschil en is ende bujten controversie houdende ende verbergende tot verschoeninge haeres gevoelens tghene grotelick gecontrovertiert wordt, daervan men nu tegenwoirdelick met malcander hadde te communiceren. Maer die broederen Remonstrantsgesinde voorsz., haer beswaert vindende hierover mondelingh mit d'andere broederen te handelen, hebben versocht, dat bij gescrifte hen ter handen mocht gestelt worden, tghene die broederen der ander vier classen op den statum controversiae, bij hen gestelt, hadden te seggen, daerop sij dan kortelick oick bij gescrifte soudent antwoorden.

Sessio XVIII^a, den 26^{en} Junii ante meridiem.

I.

Edoch ingesien zijnde des landtschaps recesses ende oick om andere redenen is bij de vergaderinghe goetgevonden, dat men van den thesibus ende antithesibus, van den gecommittierden der classen van Zutphen ende Veluwen die vant Nijmegsche quartier voorgesteld ende bij den laesten affgescheiden hun te beantwoorden belast, soude beginnen, waertegens die Remonstrantsgesinde broederen hebben verklaert sulcx hen bij expresse acte haeres classis van den II^{den} Septembris anno 1617 verboeden te zijn, then waere dat sij onderlinghe tolerantie ende verdraechsamenheit mochten erlangen. Alwaerom sij gevraecht sijnde, in wat qualiteit men dan met hen alhier handelen soude, dwijle sij geen volkoemene last en hadden, hebben geantwoordt te willen handelen als voor haer particulier ende niet in name des classis, twelck die vergaderinghe verstaen heeft gants ongerijmt te sijn als gecommittierde in den name des classis te verschinen ende geen ¹⁾ volkomen last te hebben om in name desselven alles te verhandelen, dat alsoo het

¹⁾ „geen” ontbr. in S en T.

intent der landtschap niet soude sijn effect kunnen sortieren ende alle handelingen te vergeeffs soudensijn. Doch nae lange debat ende veelen redenen hebben die broederen van Nijmegen ende Bommel aengeloeft ende hen ¹⁾ sterck gemaect bij allen broederen haerer classen tewege te brengen, dat al tghene sijn soudens verhandelen, mede van hen goetgekent ende aengenomen soude worden, oick voorts beloovende niet van hier ofte die vergaderinghe te scheijden, voor ende aeler sy alles hadden helpen verhandelen ende affdoen, tghene alhier te verhandelen stonde ende affgedaen konden worden, willende haere verclaringhe over die theses ende antitheses bij gescrijft overleveren.

Die theses ende antitheses zijn dese naevolgende:

Wij bekennen, dat in onse Confessie ende Catechismo schriftmatich geleert wordt: Hiertegens verwerpen wij als on-schriftmatich, als men leert:

1.

Van Godt ende enige sijne eigenschappen.

1. Dat Godt is een eenich, eenvoudich, geestlick wesen.

1. *Accidentia quaedem in Deo locum habere.*

Totidem esse in Deo accidentia quot decreta de rebus foris efficiendis.

Aliud et aliud esse in Deo.

2. Onsenlick, oneindlick ende onmetelick.

2. *Substantiam Dei videri jam ab angelis, visuros et nos illam olim facie ad faciem externa oculorum inspectione.*

S. literas Deum nunquam absolute infinitum aut simpliciter immensum appellare ²⁾. Nam secundum quid et comparative posse dici infinitum non negamus, sicut respectu nostri infinitus est numerus stellarum et arenae maris, quamvis in se definitum et certum esse constet.

Deum simpliciter actu infinitum non esse neque essendo neque operando, tametsi respectu nostri sic dicitur utrumque.

¹⁾ „hen” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „appellare” X heeft „praedicare”.

3. Gelijck in wesen alsoo oick in wille onveranderlick.

4. Volkoem wys, die alle dinghen seeckerlick voorweet.

Confes. art. 1. Catechismus quaest. 25, 26 ¹⁾, 122.

3. Non satis circumspecte loqui, qui Deum ut essentia sic etiam voluntate prorsus immutabilem esse affirmant.

4. Sapientiam Dei per se minime requirere, ut Deus omnia et singula, quaecunque nunc in mundo fiunt, ab aeterna ²⁾ scientia visionis absoluta praenoverit.

2.

Van de Heilige Schriftuer.

Dat die scrijvers der canonijcke boecke des Ouden ende Nieuwen Testaments nergens in dieselve hebben konnen dwalen.

Confes. art. 5. Cathech. quaest. 21.

Fieri posse, ut verissima ea omnia essent, quae de ipsis historia affirmat, et tamen ipsi nonnunquam hac in parte leviter errassent.

3.

Van de Godtlicke Drieenicheijt.

Dat in Godt niet en sijn drie ofte meer verscheijden dinghen, maer drie onderscheyden personen ofte selfstandicheden, de Vader, de Sone, de Heijlige Geest.

Confes. art. 8. Catec. ³⁾ quaest. 25.

Esse tres saltem, si non plures res diversas in Deo.

Aliam rem esse Patrem, aliam Filium, aliam Spiritum Sanctum.

4.

Van de godtheit Jesu Christi.

1. Dat Christus nae sijne godtlicke nature is die eenige Sone Godts.

2. Van den Vader van cewicheijt genereert.

1. Etsi Christus, qua Deus est, inter creaturas haudquaquam est connumerandus, omnino tamen, qua homo est et qua Mediator a Deo est constitutus, etiam huc referri debet. Hoc autem respectu unicus et singularissimus Dei filius appellari debet, ut notum est.

2. Christum divinam adoptionem adeptum esse.

¹⁾ „25, 26“ S heeft „25, 24“, T „24, 25“. ²⁾ aeterna“ de andere eodd. hebben „aeterno“. ³⁾ „Catec.“ ontbr. in T.

3. Eenes wesens metten Vader.

3. Naturam Dei non posse cum aliis communicari, neque totam neque ex parte.

4. Mede eewich.

4. Hominem Jesum Christum respectu communicatae divinitatis merito Deum et Dominum appellari et divino cultu ¹⁾ odorationis atque invocationis post Patrem (a quo illa omnia in tempore ut loquuntur accepit) a nobis affici.

5. Ende in alles Hem gelijck.
Confes. art. 10. Catec. quaest. 26, 33, 35.

5. Dominum nostrum appellari Christum Dei, ut subordinatio ejus ad Deum Patrem, a quo totus ipse pendet, obiter hac phrasi indicetur, Christum totum esse in potestate Patris.

5.

Van de voorsienicheijt Godts ende regieringe aller dingen.

1. Dat Godt alle dingen in hemel ende op aerden regiert ende bestuijrt nae synen wille, eewigen raedt ende ordonnantie.

1. Nihil absurdi ex eo sequi, quod Deus in tempore quaedam praecise ac definite velle dicitur, quae fortassis antea non ita praecise vel noluit vel voluit.

2. Dat die dingen, welcke ten aensien van ons menschen geschieden bij geval, ten aensien van Godts ordonnantie niet bij gevalle maer nootsaeklick geschieden.

2. Nihil rerum contingentium dici posse necessario fieri respectu decreti divini.

3. Dat Godt wel in sijnen eewigen raedt beslooten heeft idt quaet der sonden te willen laeten geschieden, soolst in der tijt van de creaturen geschiet, doch dat Hij nijmandt porret, locket noch en drijft tot die sonde ende dat Hij derhalven niet en mach een auteur der sonden genaempt worden.

3. Dat Godt niet alleen besloten en heeft het quaet der sonden toe te laeten, maer dat Hij oiek selfs dijkewijls die creaturen voorwerpt aenporringhen ende aenritselen tot die sonde.

Confes. art. 13. Cate. quaest. 26, 27.

¹⁾ „divino cultu” de andere codd. hebben „divinum cultum”.

6.

Van de scheppinge des menschen nae het evenbeeld Gods.

1. Dat het beeldt Gods, nae tweelcke Adam in den beginne geschapent was, bestaende voornamentlick ¹⁾ in waere kennisse Gods, volkoem gerechticheijt ende heijlicheijt ²⁾, den mensehe voor den val niet overnatuerlick maer aengeschapen ende natuerlick is geweest.

2. Ende alsoo die mensehe met den geestelicke gave van volkomen gerechticheijt ende hillicheijt in sijnen wille geschapen is, dat dan in hem voor den val geene genegentheijt tot sondigen kan geweest sijn.

Confes. art. 14. Catec. quaest. 6, 7.

1. Imaginem Dei, consistentem in justitia et sanctitate, non recte a supernaturali gratia excludi. Licet enim illud donum homini collatum sit in creatione et simul cum ipsa natura, ita enim jam porro tamen supernaturale est.

2. Dat in den geestelicken doot die geestelicke gaven van des menschen wille niet en worde gescheiden, dwijle sij noijt in d'selve geweest en sijn.

Inclinationem ad peccandum antea (ante peccatum admissum) in homine fuisse, licet non ita vehementem.

7.

Van de erffsonde.

1. Dat het geheel menschelick geslachte door die sonde des eersten mensches Adams in sonde ende verderffenisse gevallen ende van die gaven om Godt ende zijnen naesten te kunnen lieffhebben beroeft is.

2. Dat die erffsonde een verdorventheijt is der geheeler nature ende een erffelijcke gebreeckelicheijt, waermede die jonghe kinders selfs in haers moeders lichaem besmet sijn.

1. Datter geen erffsonde en is ende dat wij in Adam niet gesondicht en hebben.

Dat Godt geen creature om der ouderen misdaet laet geboren worden om dieselve eewich ellendich te maecken van wegen een vremde sonde.

2. Dat niet alle menschen van der ontfanckenisse ende moeders buijck aff den vloek zijn overgegeven, in verstandt geheel verblindt, in den wille noitsaeklick tot boosheijt geneicht.

Dat die erffsonde niet en is dan den strijdt der gelovigen ende sulcken strijdt geen sonde en is.

---

¹⁾ „voornamentlick” S en T hebben „naementlick”. ²⁾ „ende heijlicheijt” ontbr. in S en T.

3. Dat die erfsonde genoegzaam is om het gansche menschelike geslachte te verdoemen, ende dat Godt hem over die aengeborene sonde dermaten vertoornt, dat Hij die met tijtliche ende ewige straffen wil straffen.

Confes. art. 15. Catec. quaest. 5, 7, 9, 10.

Dat wij alle in sonden ontfangen ende gebooren worden, en is niet dat wij alle met erfsonde komen.

3. Peccatum originale non facere reum mortis.

Peccatum primum non esse causam damnationis, nisi nova contumacia et infidelitas accedat.

8.

Van de werkinge des Heiligen Geestes tot des menschen bekeringhe.

Dat het gelove ende bekeringhe niet alleen door het vuyterlicke woordt ende die bedieninghe der sacramenten, maer daerbij oick door een crachtige inwendighe werkinghe des Heiligen Geestes werdt tewege gebracht.

Quod Deus obedientiam ac fidem nostram ethice seu moraliter tantum in nobis efficiat, puta studiose docendo, hortando, promittendo, comminando, efficacibus argumentis suadendo et arbitrii nostri contingentiam nulla ex parte ¹⁾ laedat.

9.

Van de rechtveerdichmakinge.

1. Dat alleen die voldoeninghe ende gerechticheijt Christi sij onse gerechticheijt voor Godt, niet onse werken.

1. Fieri non posse, ut Deus Christum ejusque justitiam nobis imputet in justitiam.

Hominem justificari poenitentia et operibus, a Christo praeceptis, sive ²⁾ fide operante.

2. Dat in de rechtveerdichmakinghe voor Godt tgelove alleen als een instrument, daerdoor wij Christum aennemen, aengemerckt wordt, ende dat het gelove selfs ons niet en rechtveerdicht.

2. Fidem non qua instrumentum est, sed qua actio, imputari ³⁾ in justitiam.

Fidem eamque solam, quamquam sola sine operibus non est, ad justitiam imputari.

Confes. art. 22, 23, 25. Catec. quaest. 60, 61, 62.

¹⁾ „nulla ex parte” X heeft „nullo modo”. ²⁾ „sive” X heeft „sine”. ³⁾ „imputari” X heeft „nobis imputari”.

10.

Van het salichmacckende geloff.

1. Dat nijmandt en kan salich worden dan die Christum ende sijne verdienst kent ende die aenneemt.

2. Dat tot het rechtveerdichmakende geloove vereijst wordt een vertrouwen des herten, waerdoor een jeder geloovige verseeckert is, dat Christus niet alleen anderen maer oick hem vergevinge der sonden, ewige gerechticheijt ende salicheijt verkregen heeft.

Confes. art. 22. Catec. quaest. 20, 21.

1. Dat die salicheijt niet en kan gebonden ¹⁾ worden aen ²⁾ het historiael gelove van Jesu Christo.

2. Fidem justificantem non esse, qua quis credit sibi propter Christum remissa esse peccata.

11.

Van de volcomenheijt des menschen in dit leven.

1. Dat nijmandt, oick niet die tot Godt bekeert is, in dit leven volkomentlick kan Godes wet onderhouden, jae selfs dat alle, oick die beste wercken der wedergeborenen onvolkomen ende met sonden besmet zijn.

Confes. art. 24 et 29. Catec. quaest. 56, 62, 114.

2. Dat die mensche, noch ³⁾ onherboren sijnde ende doot in de sonde, onbequaem is tot eenigen goede, tot dat hij door den Geest Godes wedergeboren worde.

Confes. art. 14 et 24. Catec. quaest. 5 ende 8.

1. Legem Dei posse perfecte praestari, si eam Deus postulet secundum ἐπιείκειαν et vires collatae sint proportionatae.

2. Hominem, utcumque adhuc mortuum in peccatis nec Spiritu Christi regenitum, ex dictamine legis, in cordibus inscripta, facere ea, quae legis sunt.

12.

Van den staet des menschen nae sijn affsterven.

Dat als die mensche door den doot hier vandan gegaen sij, niet en slape beijde nae der ziele ende nae der lichame.

Catec. quaest. 57.

Mortuos dormire aut obdormivisse dici in Scriptura secundum totum compositum, id est animam et corpus simul.

¹⁾ „gebonden” S en T hebben „gevonden”. ²⁾ „aen” T heeft „bij”. ³⁾ „noch” S en T hebben „oock”.

II.

Aengaende die theses hebben die broederen Remonstrantsgesinde in haer eerste antwoorde op d'selve verklaert te gevoelen ende tho te staen die-selve ¹⁾, verwerpene idtgeene daertegen soude mogen strijden, veranderende alleen met weijnich worde vijff van d'selve theses, als namelick van de providentie ofte voorsienicheyt Godts, de imagine Dei ofte evenbeelt Godts, van de erfsonde, van de rechtveerdichmakinghe ende van die volkomentheijt des menschen in dit leven. Waerover sij van de broederen gecommittierde der classen van Zutphen ende Veluwen bestraft zijnde, hebben in haer groote ende laetste scrift, in Februario anno 1618 den Edelen Hove overgesonden ²⁾, daerop aldus geantwoordt:

III.

Vooreerst bestraffen die broeders in onse antwoordt, dat wij in articulo de providentia Dei in plaetse van haere woorden ten aensien van Godes ordonnantie niet bij gevalle maer noitsaeklick geschieden sustineren dese Goedes providentie onderworpen ende Godt den Heere seeckerlick ende onfeilbaerlick bekend te sijn.

IV.

Welcke onse woorden die broederen seggen den sin onses Catechismi quaest. 26, 27 ende onser Confessie arl. XIII entegens te sijn, daer van Godes ordonantie ende eewigen raedt ende voorsichticheijt gesproocken wordt. Andtwoordt 1. Wij vragen vooreerst onse broeders, off tgene wij seggen die waerheijt is, off niet alles wat in de werelt geschiet Goedes providentie onderworpen ende Godt den Heere seeckerlick ende onfeilbaerlick bekend sijn? Seggen sij jae (gelijck wij achten, dat sy doen sullen, oft anders soudon wij seggen, dat sij een fundamentele dolinghe hebben), soo vragen wij dan wederomme: hoe onse waerheijt die Confes. ende Catec. entegen is? Kan oick waerheijt tegen waerheijt strijden? Ofte seggen de Confes. ende de Catec. die waerheijt niet? Welck van beijden kiezen die broeders? Het beste is, dat se bekennen haeren groven misslach ende ons niet meer kuylen graven omme selve daerin te vallen. Hadden sij geseijt, dat wij niet ⁴⁾ genoeg en seggen ende Confes. ende Catec. meer seggen dan wij, dat hadde men mogen in bedencken nemen, maer te seggen dat onse woorden die Confes. ende Catec. entegen sijn, is eene groote ongerijmtheijt. 2. Wij bekennen, dat Godes heijlige voorsienicheijt in de H. Scrifture werdt thogescreven verscheijden werckonghen (oick omtrent het quade ofte

---

¹⁾ „dieselve” ontbr. in T. ²⁾ „in Februario — overgesonden” ontbr. in T. ³⁾ „niet” ontbr. in S.

die sonde), die wij niet particulierlick vuytdrucken, andtwoordende generalick, dwijle wij alsoo gevraecht worden, gelijk dan oick die broeders niet dan generalick haer gevoelen in dit stuck voorstellen. Nochtans behonen wij genoechsam, dat wij Godt den Heere meer thoscrijven als bloote kennisse ende wetenschap van tghene in de werelt geschiet, ende twoordt providentia niet nemen pro praevisione (gelijk men sinisterlick mocht vermoeden), dwijl wij in den eersten thesi sooveel belijden als in de Confes. ende Catec. vervaetet is, jae als die broederen selve belijden, tho weeten dat Godt alle dinghen in hemel ende op aerden regiert ende bestuijrt nae sijnen eewijgen raedt ende ordinantie. Belijft het die heren off oick onse broeders, dat wij aen wedersijden dese wercken Godts naerder ende particulierlicker vuytdrucken om alle quaet bedencken wegh te nemen, wij sijn tevreden. 3. Evenwel sal vuyth onse verclaringhe noijt kommen t'bljeken die noitsaeklickheijt aller dingen, daert onse broeders meest omme tho doen is. Gelijk het wordt, dese materie aengaende, noch in de H. Schrifture noch in de Confes. ende Catec. gevonden wordt ende wij derhalven met advijs ende goetbeduncken van die heeren tselve billick naegelaten hebben, alsoo nemen wy aen te bewijzen, dat die saecke ende den sin, dien de broeders daeronder verstaen, verscheijden ongerijmtheyden medebrenghet, naedelich de eere Godes ende de waere godtsalicheijt, meer gelyckheijts hebbende met fato stoico als met die scriftuurlicke providentie ende voorsienicheijt Godes. Ende die broederen hebben tho besien, off sij, dieselve nootsaekelickheijt hier nu stellende in allen dinghen, niet thoe en staen een van die thien poincten ofte artickelen, die sij met sulcken ijver willen schijnen te verwerpen, tho weten dat Godt die Heere den menschen tot die sonde nootsaect ende een oorsaecke is van de sonde. 4. Dat dijrgelycke opinien by den broederen schuijlt, sal mogelick oick kommen te blijken vuyth haere verclaronghe, die wij versoecken dat sij willen doen op het wordt ordonnantie, twelck die broederen citeren vuyth die Conferentie ¹⁾ articulo XIII omme daervuyth tho besluyten, dat wij haere noitsaeklickheijt behoiren tho te stemmen. Het wordt ordonnantie, in scriftuerlicken sin genomen, staen wij geerne tho. Maer wat verstaen die broeders daerbij, dat Godt die Heere goede ordere hout ende stelt in alle dinghen, alles then goeden einde stuijrt ende dirigiert, oick die sonde selfs, die de meeste disordere medebrenghet? Dit is onse meinonghe, off verstaen die broeders alsoo, als men het somtijts neemt in politique saecken voor een bevel ofte absoluijt decreet, dat die Heere crachtelick vuytvoert door sijne almogentheijt ende daeromme is onverhijnderlick, onmijdelick ende onwederstandelick? Is dit laetste de meijnonghe der broederen, gelijk het

¹⁾ „Conferentie” de andere codd. hebben „Confessie”.

apparentlick wesen moet, willen sij met eenigen schijn van redenen haer nootsaeckelickheijt hiervuijth besluijten, soo seggen wij, dat haere glosse strijdende is tegens den text niet alleen der H. Scrifture maer oick der Confes. articulo XIII°, medebrengeude dat die mensche hemselven selfs-willich die sonde onderworpen heeft, ende des Catec. quaest. 9, dat die mensche hemselven ende alle sijne naekomelinghe door ingeven des duijvels ende door moetwillige ongehoorsaamheijt van Godts gaven beroeft heeft.

5. Wij voldoen den sin ende meynonghe onser Confes. ende Catec. genoechsam in de geallegierde plaetsen, als wy schouwen het geuolen der Epicureen, dat alles geschiede by gevalle, waertegens die voorsijde plaetsen eijgentlick gestelt ²⁾ sijn, gelijk bij neerstich overlesen van dien sal bevonden worden, sonder dat die vrijheijt benomen werdt van matelick te confereren aengaende tpoint de contingentia. Nu soo verclaren wij nochmaels alsoo affkerich tho sijn vant grouwelick geuolen der Epicureen, dat wij die woorden bij gevalle, fortune, geluck ofte ongeluck liever noijt en hoorden noemen van de christenen, gelijk deselve niet dan abusivelick konnen genoembt worden, oick nae tgeuolen van sommige treffelicke heydensehe scribenten, bij namen Aristotelem lib. 1 Metaphisicorum cap. 1. 6. Maer die broederen bethonen genoechsam, die woorden bij gevalle gebrueckende, dat sij D. ARMINIO een steeck hebben willen geven, alsoff die der Epicureen grouwelen thostonde, dwijle sij in anthitesi dese sijne woorden stellen: *Nihil rerum contingentium dici posse necessario fieri, respectu decreti divini.* Nadien emmers sommige van de broederen niet onervaren sijn in de philisophia, soo staet het wel tho bedencken, dat sij weeten tho distingueren tusschen contingens et casuale, al waert maer om dese redenen: *quod multa contingentia nulla autem casualia fiant ex antecedente deliberatione, quodque contingens et necessarium dividant totam entis amplitudinem ideoque contingens multo latius pateat quam casuale, si vel maxime hoc proprie sit in rerum natura.* Soo hadden sy dit voorwaer niet soo odioselick behoeren tho stellen tot beswaeringhe van den goeden man, dien sy weten in consciencie, dat gheen Epicureer geweest is maer der Epicureen grouwelen treffelick wederleijt heeft. Men hadde veelmeer in bedencken behoeren te nemen ofte te wederleggen die redenen, die hij tot bevestinghe van sijn geuolen de necessitate et contingentia bijbrenghet in dieselve plaetse, die tot sijner beswaringhe geallegiert wordt, waerop wij noch nijmandts andtwoordt gesien hebben.

V.

Ten tweeden hadden wij nae der broederen sin niet geantwoordt int point de imagine Dei, omdat wij liever ons hielden aen de woorden des

---

1) „gestelt” X heeft „tegen zijn en oock gestelt”.

Catechismi als aen de theses, vervattende niet dan scholasticque disputen. Die broeders mejnen, dat wy daeraen qualick gedaen hebben, omdat sij haer laeten duncken niet te vergeeffs die gestelt te hebben, alsoo die Remonstranten in de Haeghsche Conferentie pag. 250 lin. 31 het tegendeel van haere tweede thesi gestelt hebben ende dat om haer gevoelen van den vrijen wille daeronder tho verbergen. 1. Wij andtwoorden, dat der broederen laetduncken ons geen regel is. Wij laeten ons duncken, dat sij doch tho vergeeffs haere theses gestelt hebben off dat sij wederom die Confes. ende Catec. beschuldigen van onvolkomenheit als niet genoegzaam vervattende de salichmakende leere, waerinne die predicanten ende alle Gereformeerde christenen behooren eens te syn. 2. Wij souden wel geern sien bewijs van de theses ende bondighe wederlegginge van de antitheses om ons te bedencken, off wij die broeders moegen gerijven ende thostemmen tghene sijlijden bujten Confes. ende Catec. stellen. Vinden wij goede redenen, wij sullen noch ten avervloet doen alles wat mogelick ende behoirlick is. Bij namen souden wij geern weten, hoe die broederen verstaen die oude maxime van de theologanten: *Naturalia dona per Adami peccatum esse corrupta, supernaturalia ablata*. 3. Wat de Remonstranten aengaet, wij en bevinden niet, dat in de geallegierde plaetse van den staet des menschen voor den val gehandelt wordt ende off se schoon den broederen van Zutphen ende Veluwen tegenspreeken, datt en is juijst gheen teijcken van haere dolinghe noch genoegsame redene, waeromme wij haer gevoelen terstont versaecken souden moeten ende deser broederen theses sonder cenige redenen te sien approbieren. Wij achten oick niet, dat de Remonstranten haer gevoelen van den vrijen wille soecken te verbergen, maer dat haere parthijen ijert verbergen van haer gevoelen int stuck van de reprobatione besonder met meerder redenen, mach naegegeven worden. Ende hebben doch onse broeders insonderheit sulcx nijmandt te verwijten, dwijle sij noch geen openinge van haer gevoelen in eenich verschillich pointe distinctelick gedaen hebben. Diesaengaende wij hebben ons gevoelen van den vrijen wille ende onvermogenheit des menschen then salichmakende goede ¹⁾ genoegzaam verclaert in statu quaestionis. Hebben die broederen ijert daerop tho seggen, wij willent gerne hooren ende in bedencken nemen.

VI.

Then darden hebben die broederen misgenuegen in onse antwoordt angaende tpunct van de erfsonde, doch wij hadden wel meer redenen omme haere fauten te exagitieren in dese materie ende ernstlick ²⁾ te bestraffen. Men kan genoegzaam bemercken vuyth den darden thesi ende antithesi als-

¹⁾ „van den vrijen — goede” ontbr. in X. ²⁾ „ernstlick” S en T hebben „eerstelick”.
Acta syn. provinc. IV.

oick vuyth andere verscheidene redenen, der broederen gevoelen tho wesen, dat Godt den Heere ¹⁾ ontallicke jonghe kinderzens oick der geloovigen eewichlick wil tormentieren met die helsche pijn alleenlick om die erfsonde, die nochtans vergeven is den auteur ende oorsaecke derselver, sulcx dat die voornoemde kinderen niet meer hope van salicheijt hebben als die boose affvallige engelen, die vuyth eijgene moetwillige boosheijt sonder ijnants aenraedinge gesondicht hebben. Om dit harde gevoelen, twelck Godts woordt onses wetens nergens en leert, favorabel te maecken ende te versieren met den name der kercken, hebben onse broeders gecitert in thesi 3 de woorden des Catechismi quaest. 10, doch seer onbehoorlick schejdende van eenander die dingen, die de Catechismus bijeenvoecht, namentlick bejde die aengebaerene ende werckelicke sonden, geensints seggende dat Godt die Heere sooveel kinderzens der gelovigen tijtlick ende eewichlick straft allene om die erfsonde ofte aengeborene sonde, maer dit alleen dat Godt den Heer bejde straft in dengeenen, die se bejde tsamen hebben. Nu omme te evitiere dit odiose dispuijt van dit harde gevoelen, waerdoor veele godtsalige ouders bedroeft ende verslagen worden in haere gemoederen, soo wanneer eenige van haer jonghe kinderzens kommen te overlijden, hebben wij slechtelick ende eenvoudelick tot versachtinge van den thesi daertusschen gestelt, dat sulcx geschieden soude sonder tusschenkommen der verdiensten Christi (waerop gefondeert is het verbont der genaden, die oorsaecke, waerom die Heere Christus die jonge kinderzens bij hem wilde laeten kommen, verklarende dat soodanige, gheen onderscheijt maeckende, toekomt ²⁾ het rijcke der hemelen), t'eenemael sonder praëjuditie des Catechismi, als diewelcke int eerste deel den mensche aenmerckt in sijn ellende bujten Christum. Is nu hieraen sooveel misdaen? Moet men daervuyth gaen besluyten, dat wij in de meijnonghe zijnen dergeener, die sustinieren eene algemeijne oprichtinge ³⁾ des menschelicken geslachts, door den doot Christi geschiet, daer wij te voorens rondelick verclaert hebben in de openonghe van den staet des geschils articulo II°, dat alle menschen door Christum niet sijn datelick opgerecht ende gestelt in den stant der salichmakende genade? Wat baetet bij dese broederen ⁴⁾ verclaringhe te doen, als men geen contantement neemt ende alles alsoo misdijdet? Met meerder redenen mochten ⁵⁾ wij seggen, dat het die broederen eenichsins schijnen te houden met die Socinianen, die in dese materie alsoick int poinct van de verkiesonghe Christum met sijne verdiensten bujtensluyten. Die broederen hadden oick behooren tho bedencken aen de

---

¹⁾ „den Heere” ontbr. in X. ²⁾ „toekomt” ontbr. in S en X. ³⁾ „oprichtinge” de andere codd. hebben „wederoprichtinge”. ⁴⁾ „broederen” S en T hebben „vergaederinge” ⁵⁾ „mochten” S en T hebben „nochtans”.

woorden des Catec. quaest. 36, dat Christus door ¹⁾ sijne heilige ontfanckenisse ende geboorte onse sonden, daerinne wij ontfangen ende gebooren sijn, voor Goedes aengesicht bedeckt.

Doch die broeders voegen daerbij eenige woorden, die notabel sijn, seggende: is het niet ten aensien van de algemeine applicatie, soo is het immers ten aensien der algemeine verwervinghe. Hoe verstaen dat die broeders? Soo als wij het verstaen ende verstaen moet wesen onsen tweeden arl. van die verlossinge, verworven door Christum? Soo staen wy dese leste woorden der broederen, bij consequentie vuyth onse antwoordt getogen, van herten tho ende bekennen, dat wij staen in de meijnonghe dergheener, die sustinieren eene algemeine verwervinghe der verlossinge, door Christi doot geschiet. Ende offschoon die broederen seggen, dat sij daarvan in onse Confes. ende Catec. nergens gewach en vinden, wij seggen ter contrarie, dat sulcx in substantie geleert wordt met dese woorden des Catechismi, quaest. 37, dat Christus den toorn Godts tegen de sonde des ganschen menschelicken geslachts gedragen heeft, ende sal bij conferentie kommen alles naerder te blijken. Willen die broeders onse voorseijde bijgevoechde woorden niet passeren, gelijk sij seggen, wij hebben veel meer reden omme veele van ²⁾ hare glossen ende theses, gaende bujten Confessie ende Catechismus, geen passagie te vergunnen maer den broederen wederomme tho te seinden. Dat men eindtlick voorgeeft, dat het gevoelen onser kercke, dese materie van de erfsonde aengaende, dujjdelick sonder onsen parenthesi voorgestelt werdt in de Confes. articulo XV° ende in Catec. quaest. 5, 7, 9, 10, dat verstaen wij oick van den text ende hebben daeromme te min te doen met der broederen glossen.

VII.

Ten vierden bestraffen die broeders in onse antwoordt, dat wij int point van de rechtveerdichmaeckinghe in plaetse van haere woorden: dat tgelove selffs ons ³⁾ niet en rechtveerdicht, gestelt hebben: dat Godt ons niet rechtveerdicht om die weerdicheijt des gelooffs. Dese berisponge schijnt oick al te kommen vuyth gebreck van lijffde. Onse insicht is geweest eendeels te kennen te geven, dat ijmant tho rechtveerdigen ofte vrij toe spreecken eijgentlick een werck Godts des rechters is, eensdeels vuyth tho sluijten van de rechtveerdichmakinge alle vermeinde weerdicheijt ende verdiensten des gelooffs, omme die eere van de weerdicheijt ende verdiensten alleen te geven onsen Heere Christo Jesu. Ende bij namen int leste hebben wij ons geconformeert met die woorden des

---

¹⁾ „door” S en T hebben „nae”. ²⁾ „veele van” ontbr. in X. ³⁾ „ons” ontbr. in de andere codd.

Catec. quaest. 61: niet dat ick van wegen der weerdicheijt mijns ¹⁾ geloffs Goede aengenaem bin etc. Nochtans alsoo die Confessie articulo XXII gebruijckt de woorden, van den broederen gestelt, wille wij dieselve neffens d'onse oick gebruicken sonder eenige swaricheijt te maecten, alsoo wij onses wetens met den broederen in dit point geen geschil ²⁾ hebben. Die broeders seggen wel, dat ons ende haer niet onbekent is, wat veele verstaen met die woorden, die wij gebruicken, maer wij verklaren in oprechticheijt niet tho weten, dat bij ijmandt, die van dolinge in dit point beschuldicht wordt, dese woorden gebruijckt werden in eenen anderen sin ³⁾ als die broederen selve goetvinden ende thostaen. Wij bemercken wel, dat sommige soo spreekken, dat tgelove tot rechtveerdicheijt werdt thoreeckent ⁴⁾, welke maniere van spreekken wij niet seer ⁵⁾ konnen exagiteren, alsoo die woorden in de h. Scripture genomen worden int minste prejuditiabel voor die verdiensten Christi ende loutere genade Godts int rechtveerdichmaecken. Wij sijn bereijt noch naerder te bethoonen, dat wij sulcx misprijsen ende ons geheelick conformeeren met de Confes. ende Catec., oick specialick mit der broederen gevoelen voor sooveele ons tselve bekent, twelck die broeders ons oick behooren tho te betrouwen, alsoo wij in die voorgaende woorden sooveele beleden hebben, als ijmant in billicheijt van ons soude mogen eijschen, tho weten 1° dat allene die voldoeninge ende gerechticheijt Christi onse gerechticheijt sij voor Godt ende niet onse wercken, 2° dat in de rechtveerdichmaeckinge voor Godt tgelove allene werdt aengemerckt als een instrument, daerdoor wij Christum aennemen.

VIII.

Ten vijffden ende ten laetsten, die broeders berispen onse antwoordt aengaende die volnkomentheijt, bethonen voorwaer al te groote genegentheijt tot misduydinge onser woorden. Is dit soo een groote faute, die wij, belijdende die onbequaemheijt van den onherborenen mensche tot allen goede, daerbij voegen het woordt: salichmaeckende? Wij doen dit alleenlick omme tho bethoonen, dat een mensche voor syne wedergeboorte wel heeft eenige bequaemheijt tot burgerlicke deuchden, eenighe kennisse Godts, oick beschuldigonghe ende onschuldigonghe der conscientie (twelck wij achten, dat die broederen selve thostaen), maer int minste geen bequaemheijt tot soodanich goedt, twelck hem ter salicheijt dienlick is. Behoorde men hervuijth soo sinisterlick te gaen besluijten, dat wij hieronder verbergen het pauselicke gevoelen van de wercken der voorberejdonge tot die bekeronghe

---

1) „mijns” S en T hebben „des”. 2) „geschil” X heeft „verschil”. 3) „in eenen anderen sin” ontbr. in de andere codd. 4) In marg. staat hierbij: „Rom. 4”. Zoo ook in de andere codd. 5) „niet seer” T heeft „selver niet”.

ofte het gevoelen der vrijgeesten van de gelaetenheijt? Sal men sulcx van ons vermoeden, die soo wijtloopich contrarie hebben beleden in onsen III^{en} arl. van de vijff verschillige pointen, daer wij onder anderen verklaren, dat oick die wedergeborene menschen (wij laeten staen den onherboerenen) sonder die voorgaende, opweckende, volgende ende medewerckende genade noch goet ¹⁾ dencken, willen ofte doen kan, noch oick eenige tentatien then quaden wederstaen? Hadden wij soo willen handelen, wij souden vrij wat meer stoffe gehadt hebben om den broederen te bejegenen, onder anderen tghene die broederen seggen, dat het geloove werdt twegebrocht door die bedienonghe der sacramenta (die alleen het geloove betuyigen ende versegelen), hadden wij oick mogen seggen, dat het waere een pauselicke dolinghe, maer naer die lijffde betrouwende, dat der broederen meinonghe soo quaet niet en was, hebben wij sulcx overgesien, niet wilstende alles opt nauste siften. Dit hadde men oick behoeren te doen met meerder bilicheijt ende, niet geschiet zijnde, hebben wij ons daerover te beklagen.

Sessio XIX^a, den XXVII^{en} Junii ante meridiem.

I.

Is in de vergaderinghe ingelevert het replicq der E. magistraet der stadt Nijmegen op de antwoorde der predicanten aldaer, ende is voorts gelesen ende gedebatteert het concept, twelck den Remonstrantschen broederen vant Nijmegsche quartier als bedenckingen op den staet van controversiae, bij hen gestelt, soude overgegeven worden.

Sessio XX^a, den XXVII^{en} Junii post meridiem.

I.

Sijn in de vergaderinge verschenen negen personen vuyth name der borganen ende inwoonderen der stadt Nijmegen, versoeckende bij requeste, dat haere predicanten, die van den dienst gesuspendiert waeren, mochten worden in integrum gerestitueert etc., welcken ter andtwoordt is gegeven, dat nae genomene kennisse van saecken daerin soude gedaen worden, alss men voor Godt ende die gantse werlt conde verdedigen, haer vermaenende, dat sij in alle stillicheijt ende onderdaenicheijt met geboerlijcke ²⁾ eerbiedonghe ende gehoersaemheijt tegens haere overicheijt sich wilden dragen.

---

¹⁾ „goet” de andere codd. hebben „het goedt”. ²⁾ „geboerlijcke” X heeft „burgerlijcke”.

Sess. XXI, den XXIX Junii ante meridiem.

I.

In die vergaderinge iss gelesen die replicq dess E. raedts der stadt Nieuwegeen, ende hebben die predicanten versocht, dat ¹⁾ hen tselve ter handt mochte gestelt worden omme daerop te dupliceren ende te doen, als sij nae raede bevinden sullen te behoeren, twelck is geschiet.

II.

Sijn oock gelesen de antitheses bovengemelt, soe oock de antwoorde der broederen Remonstrantsgesinde, daerop overgegeven, aldus houdende:

Antitheses.

Responsio.

I.

De Deo.

I. Accidentia quaedam in Deo locum habere.

Accidentia aut significant qualitates sive formas quasdam accidentales informantes ²⁾ aut inhaerentes essentiae, quae eam alioquin imperfectam et incompletam accessione sua perficiunt aut ornant aut disponunt ad hanc vel illam operationem melius et rectius obeundam. Aut significant actiones liberas sive immanentes sive transeuntes, quae ab essentia divina perfectissima profluunt et emanant per imperium voluntatis liberum, a quibus Deus, si voluisset, supersedere potuisset, et quae posito effectu vel ³⁾ sublato desinunt et cessant.

Si primo modo vox accidentium accipiatur, rejicimus eos, qui asserunt accidentia in Deo locum habere. Si posteriori modo accipiatur, rejicere non possumus, nisi velimus una eademque opera asserere actiones omnes Dei liberas tam transeuntes quam immanentes esse ipsam essentiam

¹⁾ Met dit woord begint een gedeelte, dat geschreven is op zeven bladen (14 blz.), die los in den codex liggen en blijkbaar daaruit gesneden zijn. Zie noot 5 op blz. 256.

²⁾ „informantes” ontbr. in X. ³⁾ „vel” X heeft „et”.

Dei, ac proinde volitionem creandi et destruendi mundum esse ipsam essentiam divinam, quod absurdum est.

Nisi etiam velimus D.D. multos orthodoxos tam veteres tam recentiores rejicere, qui accidentia in Deo locum habere non semel affirmarunt.

Quod si quis tamen ab hoc voce abstinendum esse propter ejus insolentiam in ecclesia et quod ex ejus usu nasci solet offendiculum, tutius consultiusque judicaverit, non admodum illi refragabimur, eam omnino divinae essentiae simplicitatem agnoscentes, in quam nihil omnino cadat compositi.

2. Totidem in Deo esse accidentia, quot decreta de rebus foris efficiendis.

Videndum hic iterum est, quod per vocem accidentium intelligatur, an qualitates divinam essentiam perficientes, an actiones liberae, quae a divina perfectissima essentia profluunt et emanant, potiusque a Deo sunt quam in Deo.

Si priora accidentia intelligantur, illa rejicimus. Si posteriora, ejusmodi accidentia rejici nequeunt, nisi quis actiones liberas accidentia esse negaverit.

Homonimia etiam laborat phrasis haec. Si intelligitur esse in Deo tanquam in perfectibili subjecto, rejicimus. Si tanquam in agente jam perfecto sive causa perfectissima, rejici non potest, supposito quod actio sit in agente, de quo tamen controverti acriter inter philosophos solet.

Si quis hoc responso non acquiescit, definiat an decernere aliquid de rebus foris efficiendis sit ipsa Dei essentia.

3. Aliud et aliud esse in Deo.

Si per τὸ, aliud, essentia alia intelligatur, uti fere neutra vox ἄλλο καὶ ἄλλο intelligi solet, rejicimus eos, qui id asserunt.

Si vero per τὸ, aliud, persona alia et alia intelligatur, actionesque personales variae ac distinctae, rejici non potest.

4. Substantiam Dei jam videri ab angelis, visuros et nos illam olim facie ad faciem externa oculorum inspectione.

Quum quicquid videtur per qualitates videatur, phrasin hanc proprie sumtam improbamus. Interim de quaestione ipsa judicamus cum D. CALVINO plus valere in hac inquisitione vivendi ¹⁾ quam loquendi modum et cavendum esse, ne, dum altercando quaerimus quomodo Deus possit videri, pacem et sanctimoniam perdamus, sine qua nemo Deum ²⁾ videbit.

Sacras literas nunquam Deum absolute infinitum aut simpliciter immensum appellare. Nam secundum quod et comparative posse dici infinitum non negamus, sicut respectu nostri infinitus est numerus stellarum et arenae maris, quamvis in se definitum et certum esse constet.

Si quis per hosce terminos aliquid derogatum cupit immensitati divinae, rejicitur a nobis.

Deum simpliciter actu infinitum non esse neque essendo neque operando, tametsi respectu nostri sic ³⁾ dicitur utrumque.

Sensum non assequimur.

Non satis circumspecte loqui, qui Deum ut essentia sic etiam voluntate prorsus immutabilem esse affirmant.

Rejicimus, si quidem vox immutabilis proprie et ex usu communi accipiatur.

Sapientiam Dei per se minime requirere, ut Deus omnia et singula, quaecunque nunc in mundo fiunt, ab aeterno scientia visionis absoluta praenoverit.

Quid per scientiam visionis absolutam intelligatur, ignoramus. Totamque quaestionem, quatenus illa spectat ad modernas controversias ⁴⁾, ad synodum nationalem remittimus ⁵⁾.

¹⁾ „vivendi” X heeft „videndi”. ²⁾ „Deum” de andere codd. hebben „eum”. ³⁾ „sic” ontbr. in X. ⁴⁾ „controversias” X heeft „quaestiones”. ⁵⁾ „Quid per scientiam — remittimus” ontbr. in S en T.

II.

Van de H. Schriftuire.

Antithesis.

Fieri posse ut verissima ea omnia essent, quae de ipsis historia affirmat, et tamen ipsi nonnunquam hac in parte leviter errassent.

Responsio.

Rejicimus.

III.

Van die goddelicke Drie-eenicheijt.

Esse tres saltem si non plures res diversas in Deo.

Aliam rem esse Patrem, aliam rem esse Filium, aliam rem esse Spiritum Sanctum.

Hanc sententiam theseos Confessione rejecimus.

Si per aliam rem intelligatur essentia diversa, rejicimus.

IV.

Van die godtheyt Jesu Christi.

Etsi Christus qua Deus est inter creaturas haudquaquam connumerandus, omnino tamen qua homo est et qua Mediator a Deo est constitutus. Huc etiam referri debet, hoc autem respectu unicus et singularissimus Filius Dei appellari debet, ut notum est.

Christum divinam adeptionem adeptum esse.

Naturam Dei non posse cum aliis communicari neque totam neque ex parte.

Priora verba hujus assertionis verissima sunt et tanquam Scripturae dissentanea rejici non possunt. Posteriora rejicimus, nisi suppleantur per particulam: etiam.

Cum adeptio omnis ¹⁾ naturalem filiationem excludat et solam tantum gratiosam actionem notet, rejicimus hanc assertionem, quippe ²⁾ quod Jesum Christum non adoptivum sed naturalem Dei Filium esse statuimus.

Si rejicienda sit haec assertio, tum contradictoria ejus vera erit, naturam Dei communicari posse cum aliis et totam et ex parte. Id an concedere velint, fratres ipsi viderint. Quid non? An eum aliis (pluribus scilicet et aliis) communicari possit, an ex parte? Divisibilis igitur,

¹⁾ „omnis” T heeft „omnem”. ²⁾ „quippe” de andere codd. hebben „propterea”.

Hominem Jesum Christum respectu *communicatae* divinitatis merito Deum et Dominum appellari et divino cultu ¹⁾ adorationis et invocationis post Patrem (a quo illa omnia in tempore, ut loquuntur, *accepit etc.*) a nobis affici.

Dominum nostrum appellari Christum Dei ²⁾, ut subordinatio ejus ad Deum Patrem, a quo totus ipse pendet, obiter hac phrasi indicetur.

Christum totum esse in potestate Patris.

quare distinctius haec assertio proponenda erat, videlicet naturam Dei non posse communicari Filio vel creaturis. Si de Filio, ut haeresin rejicimus, si de creaturis, agnoscimus.

Quid hic rejici velint fratres, ignoramus. An quod homini Christo communicata sit divinitas? An quod in tempore illa communicatio facta sit? An quod divino cultu adorationis atque invocationis post Patrem afficiatur? Nos nihil horum negare audemus.

Sensum non satis assequimur. Num ³⁾ si subordinatio intelligatur, quae tollat aequalitatem divinae ⁴⁾ naturae, rejicimus.

Si de homine *θεανθρωπος* intelligatur, certissimum est. Alioquin distinguere solet inter totum Christum et totum Christi.

V.

Van die voorsienicheyt Gods ende regieringe aller dingen.

Nihil absurbi ex eo sequi, quod Deus in tempore quaedam praecise ac definite velle dicitur, quae fortassis antea non ita praecise vel voluit vel noluit.

Nihil rerum contingentium dici posse necessario fieri respectu decreti Domini ⁵⁾.

Agnoscentes toto animo Dei praescientiam, omniscientiam, providentiam, summam sapientiam et quaecunque alia ad Dei perfectionem commonstrandam S. Scriptura statuit. De reliquis spinosis ac sublimioribus controversiis judicium synodi nationalis expectamus, omnino hic sapere volentes ad sobrietatem et potius ignorantiam ⁶⁾ profiteri nostram ⁷⁾ quam morose cum fratribus contendere.

---

¹⁾ „divino cultu” de andere codd. hebben „divinum cultum”. ²⁾ „Dei” onthr. in T. ³⁾ „Num” de andere codd. hebben „Verum”. ⁴⁾ „divinae” onthr. in de andere codd. ⁵⁾ „Domini” de andere codd. hebben „divini”. ⁶⁾ „ignorantiam” de andere codd. hebben „ignorantiam naturae”. ⁷⁾ „nostram” onthr. in de andere codd.

Dat Godt niet alleen besloten heeft het quaet der sonden toe te laten, maer dat Hij oock zelfs diekwils voorwerpt aenporringen ende aenritselen tot die sonde.

Respondetur etiamnum distincte: si per incitamenta et irritamenta intelligantur argumenta et occasiones, per se quidem bonae, si ¹⁾ quae per accidens creaturam sive hominem irritare possint ²⁾ ad peccandum, nisi malitiam suam deponat et sibi diligenter, uti debet, caveat, profecto iniquum est Deo libertatem istam argumenta et occasiones objicenti ereptum ire velle. Cur enim non posset ³⁾ Deus creaturam suam tentare et explorare, an occasionibus illis cedere velit nec ne? Exempli gratia: Cur non posset ³⁾ Deus divitias, honores, aliaque objicere et conferre hominibus, quae tamen sunt irritamenta malorum? Juxta id effodiuntur opes irritamenta malorum ⁴⁾. Si vero per incitamenta intelligantur occasiones aut argumenta, natura sua per se mala et peccata, hujusmodi Deum objicere negamus.

VI.

Van die scheppinge des menschen na het evenbeeld Gods.

Imaginem Dei, consistentem in justitia et sanctitate, non recte a supernaturali gratia excludi. Licet enim illud donum Dei ⁵⁾ homini collatum sit in creatione et simul cum ipsa natura, ita enim jam ponimus, tamen supernaturale est.

De imagine Dei inhaeremus responsioni ad thesin.

VII.

Van die erfsonde.

1. Datter geen erfsonde en is, dat wij in Adam niet gesondicht en hebben.

Rejicimus.

¹⁾ „si” X heeft „sed”. ²⁾ „possint” X heeft „possunt”. ³⁾ „posset” de andere codd. hebben „potest”. ⁴⁾ „Juxta — malorum” ontbr. in T en X. ⁵⁾ „Dei” ontbr. in de andere codd.

2. Dat Godt geen creatuere om der ouderen misdaet laet geboren worden om diezelve eeuwich elendich te maken van wegen een vreemde sonde.

3. Dat niet alle menschen van de ontfanckenisse ende moeders buijck aff den vloeck zijn overgegeven, int verstant geheel verblindt, in den wille nootsaekelick tot boosheynt geneghen.

4. Dat die erfsonde niet en is dan den strijdt der geloovighen, ende dat zulck een strijdt geen zonde en is.

5. Dat wij alle in sonden ontfangen ende gheboren worden en is niet dat wij alle met erfsonde comen.

6. Peccatum originale non facere reum mortis.

7. Peccatum primum non esse causam damnationis, nisi nova contumacia et infidelitas accedat.

Explicent se fratres, an hoc intelligant de primo peccato an de peccatis parentum, quae postmodum commissa sunt et committuntur in dies.

Rejicimus, 1° modo per vocem (overgegeven) intelligatur esse reos et obnoxios damnationi aut, ut ¹⁾ cum apostolo loquamur, natura filios irae esse; 2° modo necessitas ea intelligatur, quae ex hypothesi peccati est, non autem simplex et absoluta.

Rejicimus.

Rejicimus.

Rejicimus modo supradicto.

Hanc antithesin, quae spectat praedestinationis controversiam, ad synodum nationalem remittimus. Nolumus enim cum quopiam acriter contendere super hoc negotio.

VIII.

Van die werckinghe des H. Geests tot des menschen bekeeringe.

Quod Deus obedientiam ac fidem nostram ethice seu moraliter tantum in nobis efficiat, puta studiose docendo, hortando, promittendo, comminando, efficacibus argumentis suadendo, ut arbitrii nostri contingentiam nulla ²⁾ ex parte laedat.

Rejicimus.

¹⁾ „ut” ontbr. in S en T. ²⁾ „nulla” ontbr. in X.

IX.

Van die rechtveerdichmaeckinge.

Fieri non posse, ut Deus Christum ejusque justitiam nobis imputet in justitiam.

Hominem justificari poenitentia et operibus, a Christo praeceptis, sive fide operante.

Fidem non qua instrumentum ⁴⁾ sed qua actio imputari ad justitiam.

Fidem eamque solam, quanquam sola sine operibus non est, ad justitiam imputari.

Rejicimus, modo per affirmationem contrariam non statuatur justitiam Christi non esse perfectam justitiam ¹⁾ in se sed per gratiosam Dei aestimationem quoad ipsum Christum pro justitia Christi. Quod caput rei est, profiteamur omnino justitiam Christi ²⁾ nobis imputari et sine imputatione illius nullo modo nos justos esse posse ³⁾ coram Deo.

Primam antitheseos partem rejicimus, posteriorem asserendam putamus, nisi fratres velint nos justificari fide mortua, quod a Christianismo alienum est.

Rejicimus ⁵⁾ ipsa thesi: de eo ⁶⁾ judicet synodus nationalis. Nos vero inhaeremus communi sententiae, donec probetur contrarium.

Antithesis haec bimembris est: 1. fidem eamque solam ad justitiam imputari; 2. eandem solam sine operibus non esse. Utrumque testatur Scriptura et recepta ecclesiarum sententia, ideoque ⁷⁾ sine accuratiore antitheseos explicatione eam rejicere non audemus. Interim quod thesi professi sumus, hic repetimus nulum nos agnoscere meritum aut dignitatem fidei, ob quam justificemur.

X.

Van het salichmaeckende gheloove.

Dat die salicheyt niet en can gebonden werden aen het historiael gheloove van Jesu Christo.

Rejicimus, quia S. Scripturae contraria est haec assertio.

¹⁾ „justitiam” ontbr. in X. ²⁾ „Christi” ontbr. in X. ³⁾ „posse” ontbr. in X. ⁴⁾ „instrumentum” de andere codd. hebben „instrumentum est”. ⁵⁾ „rejicimus” X heeft „rejicimus”. ⁶⁾ „de eo” S heeft „Deo et”, T „et”. ⁷⁾ „ideoque” de andere codd. hebben „itemque”.

Fidem justificantem non esse, qua quis credit sibi propter Christum remissa esse peccata.

Inhaeremus thesi nostrae secundum Catechesin formatae. Si vero per antithesin hanc intelligitur tolli *πληροφορία*, quae est ex ¹⁾ meritorum Christi applicatione seu apprehensione, diserte eam probamus.

XI.

Van die volcomentheijt des menschen in dit leven.

Legem Dei posse perfecte praestari, si eam Deus postulet secundum *ἐπιείκειαν* et vires collatae sint proportionatae.

Rejicere hanc antithesin non audemus. Qua enim ratione rejici possit praestari posse id, ad quod praestandum vires a Deo proportionatas habes? Etenim aliud nihil est vires proportionatas ad praestandum habere quam praestari aliquid posse. Interim hanc proportionem homini in hac vita esse collatam non asserimus, sed disquiri patimur, an, quam in euangelico foedere obedientiam exigit Deus, non secundum justitiae suae rigorem sed secundum *ἐπιεικσίαν* non possit homo praestare instructus sufficientibus a Deo viribus.

Hominem utemque adhuc mortuum in peccatis nec Spiritu Christi regenitum ex dictamine legis, in cordibus inscriptae, facere ea quae legis sunt.

Qui jubet hanc assertionem rejici tanquam Scripturae dissentaneam, ille (salvo meliori iudicio) jubet ipsa Scripturae verba tanquam Scripturis dissentanea rejici. Vide ad Rom. 2 vs. 14.

XII.

Van den staet des menschen nae syn affsterven.

Mortuos dormire aut obdormivisse dici in Scriptura secundum totum compositum: animam et corpus simul.

Aliud est ²⁾ totum compositum, aliud totum compositi. Ita totus homo vivus dormit, etiamsi anima non dormiat.

¹⁾ „ex” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „est” de andere codd. hebben „esse”.

Si quis totum compositi hominis dormire aut obdormivisse dicat, rejicitur a nobis. Animas enim a corporibus per mortem ¹⁾ solutas aeternum vivere constantissime credimus.

Nae desen is oock voorgelesen den status controversiae, bij den Remonstrantsgesinde in d'eerste schrift gestelt ende aen die landtschap overgelevert etc.

Aengaende den 1^m artijckel van die praedestinatie, wij zijn eens mette broederen in naervolgende stucken:

1. vooreerst, dat Godt van eeuwichheit een onveranderlijk besluit gemaeckt heeft aengaende die salicheyt der menschen;
2. dat die volherdende geloovige vercoren ende die ongeloovige verworpen zijn;
3. dat die verkiesinge gheschiet is uijt louter genade sonder aenmerkinge van eenighe verdiensten ofte waerdicheyt des menschen;
4. dat die verwerpinge van sommige geschiet is rechtveerdelick.

Het verschil bestaet hierinne:

1. Off die vercorene zijn aengemerckt int verkiesen als Christo ingelijft door den geloove ofte niet.

Wij seggen: teerste.

2. Off Christus het fundament is van de verkiesinge in ordre voorgaende, off alleen als een dienaer ende executeur, gesubordineert om het besluit uijt te voeren.

Wij seggen: teerste.

3. Off alle geloovige olders tot haeren troost sekerlijck mogen vertrouwen, dat alle kinderen der geloovigen, stervende in haere kintsheyt, dese verkiesinge deelachtich zijn.

Wij seggen: jae.

4. Off het geloove een vrucht is der verkiesinge, sulx dat Godt de Heere tzelve alleen geven zal ²⁾ dien, die Hij preciselijck vercoren heeft, dan off het is een vrucht, spruijtende uijt gehoor des goddelicken woorts, twelck de Heere zejndt, daert Hem gelieft naer sijn wijse, ongrondelicke, rechtveerdighe ende barmhertighe regieringhe, alzoo dat de middelen daertoe noodich oock velen medegedejlt worden, die evenwel niet salich

¹⁾ „per mortem” ontbr. in S en T. ²⁾ „zal” de andere codd. hebben „wil”.

worden, niet door ghebreck van genouchsame genade, maer door gebruik ¹⁾ derselvige.

Wij seggen: tleste.

5. Off Godt het meerendeel der menschen verworpen heeft zonder aenmerckinghe ²⁾ van ³⁾ haer ongelooove ende onboetveerdicheijt ⁴⁾, alleenlick omdat het Hem alzoo geliefde, dan off Godt int verwerpen heeft gesien op haer ongelooove ende onboetveerdicheyt.

Wij seggen: tleste.

6. Off het ongelooove ende volberdinge in der zonde een vrucht is der verwerpinghe.

Dit houden wij voor eenen grouwel, als stellende den goeden Godt tot een oorsaecke van die zonde.

8. Off Godt die verworpene tot de zonde nootsaeket, soodat zij moeten zondighen uijt ⁵⁾ cracht vant onvermijdelicke ende onveranderlick besluijt der verwerpinge.

Wij houdent voor eenen grouwel.

Belangende den tweeden artijckel van de verlossinge, verworven door Christum, wij zijn eens met die broederen hierinne:

1. dat Christus voor alle soorten, staeten ende geslachten der menschen gestorven is;

2. dat die kracht ende weerdicheijt des lijdens Christi genoechsaem is geweest om alle ende ijedere menschen zonde wech te nemen;

3. dat die kracht des lijdens Christi int gemeen den menschen voorgedraghen werdt;

4. dat niemant die vergevinghe der sonden datelick geniet dan die geloovigen, ende volgens dat die ongelooovighen geen deel in der daet ⁶⁾ daeraen hebben;

5. dat alle menschen door Christum niet en zijn datelick weder opgerecht ende gestelt in den staet der salichmaeckende genade.

Het verschil dan blijft alleene hierin:

Off stichtelick is te zeggen eenvoudelick met die h. Schriftuere, dat Christus nae den wille ende intentie zijns Vaders voor alle menschen ghestorven is, ofte te zeggen dat hij alleen gestorven is ⁷⁾ voor weijnighe.

Wij zeggen: teerste.

---

¹⁾ „gebruick” de andere codd. hebben „misbruick”. ²⁾ „aenmerckinghe” ontbr. in S, X heeft „opsicht”. ³⁾ „aenmerckinghe van” T heeft „op”. ⁴⁾ „onboetveerdicheijt” T heeft „onboetveerdicheijt gesien te hebben”. ⁵⁾ Met dit woord eindigt het gedeelte, waarop gedoeld wordt in noot 1 op blz. 246. ⁶⁾ „in der daet” ontbr. in de andere codd. ⁷⁾ „gestorven is” ontbr. in S.

Belangende den derden ende vierden artijckel, van die werckinge der genade Gods in ons mitsgaders die maniere desselvigen, wij zijn eens mette broederen in den geheelen derden artikel ende noch bijsunderlick in dese poincten:

1. vooreerst dat den mensche tsalichmakende geloove van hemzelven niet en heeft noch ¹⁾ uijt kracht van sijnen vrijen wille;

2. dat hij in den staet der affwijkinge ende der sonde niet goets, dat waerlijck goet is, uijt ende van hemzelven can dencken, willen ofte doen;

3. dat het hem ²⁾ van nooden is, dat die van Godt in Christo door zijnen H. Geest werden herboren ende vernieuwt in verstant, affectie ofte wille ende alle krachten omme het waere goet recht te mogen verstaen, bedencken, willen ende volbrengen;

4. dat dese genade Gods is tbeginnel, voortganck ende volbrenginge alles goets;

5. dat oock die wedergeborene mensche sonder dese voorgaende, opweckende, volgende ende medewerckende genade noch goet dencken, willen ofte doen can, noch eenige tentatie ten quaden wederstaen;

6. dat alle goede daden ofte werckingen, die men bedencken can, die genade Gods in Christo moeten toegeschreven worden.

Soo blijft dan alleenlick het geschil aengaende die maniere van de werckinge, off die genade, daermede Godt het geloove ende ³⁾ bekeeringe in den mensche werckt, is een onverhinderlicke ende onwederstandelijcke werckinge, door welcken Godt den levendichmakenden Gheest ende tgelooove met zulcke kracht instort, als Hij gebruijckt int opwecken uijt den lichamelicken doot, soodat die mensche, wanneer dese instortinghe geschiet, niet anders en can dan gelooven ende bekeert worden; dan off het is een andere genadige maniere van werckinge, die wel crachtich genouch is om tgelooove ende bekeeringe in den mensche tewege te brengen, maer niet en geschiet met soodanige onverhinderlicke, onwederstandelicke instortinge, ende derhalven niet alleene en geschiet aen diegeene, die datelick bekeert werden maer oock aen anderen, die, omdat zij de genade wederstaen, niet datelick bekeert werden.

Cortelick quaestie is, off die voorsz. genaede wederstandelick oft onwederstandelick is.

Wij seggen: wederstandelicke, achtende dat die opinie van de onwederstandelicke genade in plaetse van genade eenen nootdwanck invoert ende dat zij nadeelich is der godtsalicheijt.

---

¹⁾ „noch” ontbr. in X. ²⁾ „hem” ontbr. in de andere codd. ³⁾ „ende” X heeft „ofte”.
Acta syn. provinc. IV.

Belangende den vijfden artikel, van die volhardinge der geloovigen, wij sijn eens mette broederen hierinne:

1. dat niet alleen tgeloove maer oock die volherdinge int geloove nodich ¹⁾ is ter zalicheijt;
2. dat die geloovige overvloedighe cracht hebben van Godt omme int geloove te volharden.
3. dat die geloovige om te mogen volharden schuldich sijn Godt te vreesen, haer van sonden te wachten, dieselve te haten ende haere zalicheijt in vreesen ende beven te wercken;
4. dat zij, geloovich blijvende, in die genade ende gunste Godts altijts volherden, oock soo dat zij door geene listicheijt ofte geweld des sathans uijt Christi handen connen getrocken worden;
5. dat zij sonder gestadige bijblijvinge ende medewerckinge van die genade Gods niet sullen off connen volharden;
6. dat zij connen in swaere, grove, grouwelijke sonden vallen, die tegens tgeloove, lieffde ende conscientie strijden;
7. dat het geloove ende liefde in de geloovighen verswackt ende seer vermindert can worden;
8. dat zij door allerlei sonden uijt het geloove niet en vervallen;
9. dat, wanneer de geloovige in sonden vallen, Godt die Heere hen niet terstont laet liggen maer die handt biedt tot wederoprechtinge, in voegen dat het aen den Heere niet en ontbreeckt;
10. dat die geloovige op eenige wijze uijt het geloove connen uijtvallen.

tGeschil blyft hierinne:

Off diegeene, die eens waerlick ghelooft, al comt hij schoon te vervallen in ketterije off dwalingen, tegens het fundament des geloofs strijdende, alsoock in grove, grouwelijke, dootlijke sonden, als overspel, dootslach, oock tegens die conscientie ende voordachtelyck bedreven, evenwel alzoo in Christi liefde blyft, dat hij door die voorsz. onverhinderlicke, onwederstandelicke genade tgeloove nummermeer gantschelick ende eijntlick zal kunnen ²⁾ comen te verliesen ende van zyn zalicheijt te vervallen; dan off diegene, die eens waerlick gelooft, al is hij schoon versekert dat hij als geloovige in die genade Gods staet ende door geen geweld ofte listicheijt des duijvels uijt Christi handt geruckt en can worden, evenwel door zyn eijgen schult ende bedrijven van grouwelijke sonden tegens de conscientie ende verdachtelick ³⁾ sooverre can comen van Godt aff te wijcken ende deser werelt aen te hangen, dat hij tgeloove gantschelick ende eijndelijck kan comen te verliesen.

¹⁾ „nodich” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „kunnen” ontbr. in X. ³⁾ „tegens de — verdachtelick” ontbr. in X.

Cortelick die quaestie is, off tgelooove door grouwelicke sonden wel geheel ende eijndelick can verloren worden. Wij inclineren tot naerder onderrichtinge tot het gevoelen dergener, die mejnen tzelvige wel te connen geschieden, achtende soodanich gevoelen niet nadeelich het godtsalige betrouwen op die genade Gods ende ter contrarien ten hoochsten dienelick in dese bedorvene ¹⁾ eeuwte omme den mensche te bewegen tot christelicke sorghvuldigheijt omme tegens die sonde te waecken ende te bidden.

Sessio 22, 29 Junii post meridiem.

Op desen staet des verschils hebben die andere broederen der 4 classen seeckere bedenckingen genomen ende den Remonstrantsgesinden vant Nimmegsche quartier schriftlick ter handen gestelt om haer verclaringe daerop te doen, diewelcke, tijdt daertoe versocht hebbende om hen daerop te bedencken, hebben oock daernevens verclaert tevreden te zijn, dat die personalia nyt haere antwoorde ad theses ende antitheses naegelaten ende diezelve simpliciter ghestelt ende genomen mogen werden.

Sessio 23, 30 Junii post meridiem.

Die bedenckingen ende antwoorde, bij hen ingelevert, sijn dese naevolgende:

Bedenckingen over den staet des geschils, soo die schriftlick van den broederen Remonstrantsgesinden des Nimmeghschen quartiers gestelt is, op diewelcke het haer believe sal naerder verclaringe te doen, opdat haere mejninge recht verstaen zijnde, men die te bequamer den volcomen staet des geschils stellen mochte.

Corte ende grondige antwoord op die questien der broederen nae die gelegentheijt des tijts, die ons tot verantwoordinge gegunt is. Wij sullen daerop ten langen laesten verwachten een sinceer verclaeren haeres gevoelens alsmede deductie van den staet des verschils, waertoe men dese onse antwoorde soo hoochnoodich geachtet heeft.

Eerstelick opten 1^{en} artikel, van die praedestinatie ende ¹⁾ aengaende die eenicheijt.

Opten 1^{en} §.

1. Off Godes eeuwich ende onveranderlijck besluyt alleene die zalicheyt ende niet mede die onzalicheyt ofte verwerpinghe der menschen aengaet?

Utrumque.

¹⁾ „bedorvene” S en T hebben „bedroeffde”. ²⁾ „ende” ontbr. in de andere codd.

2. Off door twoordt salicheijt alleen verstaen wordt het eijnde ende niet de salichmakende middelen?

3. Off door menschen die broeders verstaen menschen in Adam verdorven, ende dat niet indefinite maer definite, alle ende een ijegelijk?

Opten 2 §.

1. Off die broeders verstaen, dat niemant anders dan alleen die volhardende geloovige vercoren zijn?

2. Off niemant anders dan alleen die ongelooovige verworpen zijn?

Sal haer oock gelieven te verclaeren, wat zij door geloovighe ende ongelooovighe willen verstaen hebben, mitsgaders off alle ghelooovige vercoren zijn?

Opten 3. §.

Off zij door die woorden: sonder aenmerkinge van eenige verdiensten ofte weerdicheijt des menschen, oock verstaen alle voorgesiene dispoctien ende alles wat nae dese verkiesinge in den mensche door Gods genade zoude mogen te wege gebracht worden?

Opten 4^{en} §.

Off die verwerpinge alleen van sommigen ende niet van allen verwerpelingen van Gode rechtveerdlick geschiet is?

Utrumque.

Generatim seu indefinite decrevit Deus salvare omnes credentes, definite hunc vel illum credentem. Et contra in reprobatione omnes autem utrimque respexit tanquam corruptos in Adamo.

Affirmatur, si de adultis quaestio est.

Omnes ¹⁾ soli fideles perseverantes electi sunt, omnes et soli infideles persistentes in malo reprobati. Per fidem quid intelligatur indicavimus responsione ²⁾ ad theses.

Dispositionem ad bonum salutare sine gratia nullam agnoscimus, multo minus meritum.

Dat wij geseijt hebben van sommige, is niet daeromme geschiet, alsoff wij wilden twijffelen, off ijemants verwerpinge onrechtveerdich waere, maer siet daerop, dat niet alle maer sommige menschen verworpen zijn.

¹⁾ „Omnes” de andere codd. hebben „Omnes et”. ²⁾ „responsione” de andere codd. hebben „in responsione”.

Over den staet des geschils.

Opten 1^{en} §.

1. Off geen onderscheijt te maecten is tusschen het beslyt Godes ende die uijtvoeringhe?

2. Off door tgelooove hier verstaen wordt een soodanich, dat door die liefde krachtich is, ende dienvolgende off die uijtvercorene zijn aengemerckt niet alleene als bloote geloovigen, maer oock als gehejlichden ende den loop der godtzalicheijt nu geejndicht hebbende?

3. Off Godt in zijn besluyt, sooveel de orden aengaet, dese uijtvercorene aengemerckt heeft als Christo door den geloove ingelijft, eer Hij besloten heeft haer dit geloove te geven? Indien jae, vanwaer dan dit geloove zijnen oorspronck heeft?

4. Off dit besluyt van tgelooove te geven een ander is als het besluyt der verkiesinge?

Non quoad objectum.

Affirmatur.

Quaestio intricata, excedens limites positionis nostrae. Sufficiat nos et in electione et in fide agnoscere solam Dei gratiam.

Affirmatur.

Opten 2^{en} §.

1. Dat die broederen gelieven te verclaren, hoe Christus het fundament der verkiesinge is, te weten of hij alzoo tfundament der verkiesinge is, gelijk hij tfundament der zalicheijt is.

2. Off Christus op eenderleij wijze moet geconsidereert worden, daer hij het fundament ende daer hij executeur van die verkiesinge gestelt wort?

Beijde int verkiesen ende die zalicheijt inderdaet te geven siet Godt die Heere op Christum als een versoeninghe voor onse zonden.

Phrasin hanc posteriorem nos ¹⁾ non usurpamus neque proprie usurpari posse judicamus.

¹⁾ „nos” ontbr. in X.

Opten 3 §.

Hier is geen strijt ¹⁾. Sal nochtans tot openinge dienen verclaert, off alleene die geloovige ouders den troost hebben van die zalicheijt harer kinderen, in haere kindtsche jaeren stervende.

1. Met den troost der ongeloo- vigen behoeven wij niet becommert te zijn.

2. Belangende haere jonge kin- derkens, die bevelen wij Gode ende sijner genade.

Opten 4^{en} §.

1. Wat bij eene precise verkie- singe te verstaen zij?

2. Wat de broeders verstaen bij tgoddelicke woordt, namelick die wet ofte het euangelium?

3. Ofte zij door den Heere ver- staen Godt den Vader ofte ³⁾ den Heere Christum als coninek zijner ghemeijnte?

4. Wat zij verstaen bij genoech- same genade?

Eene absolute ende sonder conditie.

Utrumque, quatenus lex est pae- dagogia ²⁾ ad Christum.

Intelligimus totam sacrosanctam Trinitatem et Christum *θεάνθρωπον*, secundum oeconomiam in Scriptura revelatam.

Praedicationem verbi et operatio- nem Spiritus Sancti.

Opten 5 §.

Wat sij verstaen door verwer- pinghe?

Decretum Dei de damnandis in- fidelibus.

Opten 6 §.

In wat sin het woort vrucht alhier genomen moet worden, te weten als een effectum ofte als een con- sequens?

Infidelitas et perduratio in peccatis nec fructus est nec effectum nec consequens reprobationis sed in or- dine antecedens ⁴⁾. Et quod dicitur consequens per se et inevitabile, id non minus rejicimus quam si dica- tur effectum.

Opten 7 §.

1. Wat de broeders verstaen bij een onvermijdelick, onveranderlijk besluyt der verwerpinge?

Cujus effectum et consequens vitari non potest.

¹⁾ „geen strijt” ontbr. in X, waar een ruimte open gelaten is. ²⁾ „paedagogia” X heeft „paedagogus”. ³⁾ „ofte” S en T hebben „ende”. ⁴⁾ „antecedens” S en T hebben „cedens”.

2. Wat zij verstaen bij twoort welschicken? ¹⁾

Sic decernere, ut vi decreti necessario et inevitabiliter sequatur peccatum.

Opten 2^{en} artijckel, van die verlossinge door Christum.

Aengaende die eenicheijt.

Opten 1 §.

Off onder twordt menschen oock begrepen worden 1. die voor Christi comste gestorven zijn, 2. diegene, welckers sonden Godt niet en voorsach geschiet te zijn off te zullen geschieden, eer Hij Christum ordinerde in den doot te seijnden, 3. diegene, die in ongeloove souden sterven, 4. die albereyts in den afgront der helle lagen, ter tijdt dat Christus gestorven is?

Quaestiones haec non ad percipiendam mentem nostram, sed ²⁾ objectionum loco propositae ³⁾ in disceptatione ipsa ⁴⁾ disquiri possunt. Nos simpliciter dicimus, Christum mortuum esse indiscriminatum pro his et illis hominibus in communi lapsu et peccati forte consideratis inde a principio usque ad finem seculi.

Opten 2 §.

Waerom die broeders gebruijcken dat woort: geweest is, ende niet simpelick seggen: iss?

Respeximus passionem Christi transeuntem; alioquin agnoscimus vim etiamnum praesentem et nullo tempore cessantem.

Opten 3 §.

Off de broeders hier door menschen ⁵⁾ verstaen alle ende een ijeder mensche van den beginne des werelts tot den eynde toe sonder onderscheyt van boetveerdich ende onboetveerdich?

Omnes qui vocantur.

Opten 4 §.

Off zij onder die geloovige oock begriipen die kinderen, soo diegene, die int verbont staen, als diegene, die daer buijten zijn?

Onder die geloovige moet men oock der geloovigen kinderens verstaen. Die andere bevelen wij Godt ende zijner genaeden.

1) „welschicken” de andere codd. hebben „nootsaecken”. 2) „sed” de andere codd. hebben „si”. 3) „propositae” X heeft „propositae sint”. 4) „ipsa” X heeft „nostra”. 5) „menschen” ontbr. in S en T.

Opten 5 §.

Wat zij verstaen door dese woorden: datelick wederopgerecht, ende offter een ander wederoprictinge is, die niet datelick is?

Den broederen en can niet onbekent zijn, dat wij gesien hebben op die distinctie: inter impetrationem et applicationem.

Over het verschil.

1. Waer die h. Schriftuyre seijt, dat Christus nae den wille ende intentie zijns Vaders voor alle menschen gestorven is?

Etiamsi istis terminis nusquam diceretur, phrases tamen passim ¹⁾ sunt aequipollentes.

2. Wie zij zijn, die seggen, dat Christus alleen voor weijnighen gestorven is?

Diegene die zeggen, dat Christus alleene voor die uijtvercoorene gestorven is ende dat die uijtvercoorene weijnich zijn, seu illi, qui non admittunt distinctionem inter impretrationem et applicationem supradictam.

Opten 3 ende 4 articull.

Dewijle die broeders den 3 ende 4^{en} artikel gelijk als geheel buyten questie stellen, uijtgesondert die wederstaendelickeijft ofte onwederstaendelickeijft der genade, salt haer gelieven naerder bericht te doen van haere meyninge over ²⁾ dese naervolgende vraeghstucken, opdat dies te zekerlijcker blijcken mach, dat wij in dese twee articulen eens zijn.

1. Oft ijdereen, die maer het gebuyck der reden ende des verstants heeft, sonder eenige besondere inwendige ³⁾ verlichtinge verstaen ende begrijpen can den gantschen sin der h. Schriftuere om te weten, te gelooven, te hoopen ende te doen, soovele als ter salicheyt noodich is?

Negatur.

2. Off een mensche, die, noch niet wedergeboren, noch ongeloovich ⁴⁾ is, can boete doen, verlangen nae verlossinge, voornemen ende pooghen zijn leven te beteren ende sooverre

Qui tales sunt, eos initia quaedam regenerationis seu dona Spiritus habere arbitramur.

¹⁾ „passim” ontbr. in X. ²⁾ „haere meyninge over” ontbr. in X. ³⁾ „inwendige” ontbr. in de andere codd. ⁴⁾ „noch ongeloovich” de andere codd. hebben „ofte gelovich”.

arbeijden, dat hij eenige daden, die notoirlick quaet zijn, schouwe ende dat meer uyt vreesse van Godt te vertoornen dan van straffe?

3. Off eenige onherborene kennisse hebben van die zalichmakende waerheijt ende, ontsteken zijnde door liefde tot dieselfde, gedreven worden om dieselve aen te nemen?

4. Off die wedergeboorte haren aenvanck neemt van een werck, twelek Godt beveelt, dat die mensehe zelfs doen zal, welck (werck) die mensehe doende allenskens wort levendich gemaect?

5. Off nedericheyt ofte ijegelijckx in den mensehe van Godt te voren²⁾ als een conditie vereijst wort, daerom Hij in den eenen liever als den anderen het geloove wercke?

6. Off die verdorventheijt soo wel ende soo eijgentlick is in den wille als int verstant ende affecten?

7. Off Godt door die opweckende genade niet almachtichlick en werckt, gelijk Hij werckt in die opweckinge der dooden?

8. Off die genade wederstandelick werckt soewel in primo actu conversionis als in conversione ipsa?

9. Off Godt allen dengenen, die Hij roept ende nodicht door zijn woort, genouchsame genade geeft om die noodinge te kunnen gehoorsamen?

Neque hoc sine Spiritus Sancti gratia in homine esse potest.

De ordine et modo regenerationis utiliter in synodo nationali disputari potest. At quoad causam operis in quaestione allegati dicimus opus hoc hominis non esse ab homine sed a gratia. Vide Collat. Hagiensem, pag. 259¹⁾.

Nulla est humilitas aut virtus similis sancta et Deo placens nisi a gratia supranaturali.

Est in omnibus et singulis.

Nequaquam quoad modum.

Affirmamus.

Affirmamus sic fieri ordinarie, nisi homo gratia ista se indignum faciat contumacia sua aut alia ratione, nobis incognita.

¹⁾ „259” de andere codd. hebben „254”. ²⁾ „voren” X heeft „weten”.

Opten 5^{en} artikel, van die volhardinghe der geloovigen.

Opten 2 §.

Wort gevraecht, off die broeders verstaen, dat die waere geloovighe overvloedige crachten hebben alleen om te kunnen ende niet oock om te willen ende selfs om datelick te volharden?

Fatemur cum apostolo Deum operari in nobis velle et perficere pro beneplacito suo.

Opten 4 §.

Off die geloovige in de genade ende gunste Godes kunnen blijven, sonder dat Godt haer daerin behoede?

Nequaquam.

Opten 6 §.

Wat zij verstaen door zonden, tegen die conscientie ende tgelooove strijdende?

Sonden, waarvan die conscientie betuycht, dat zij den geloovigen gantsch niet en betamen, te weten wercken des vleeschs, die den menschen sluyten uijt het coninckrijcke der hemelen.

Opten 9 §.

Haedanige handtbiedinge Gods zij hier verstaen ende hoeverre die sich streckt?

Sufficiens auxilium, non violentum aut irresistibile.

Opten 10^{en} §.

Op wat wijze die geloovige uijt-vallen connen?

Utrumque statuimus sensum fidei et gratiae amitti posse. Quid autem nos¹⁾ ulterius statuamus, id verbis sequentibus indicavimus.

Over den staet des geschils.

1. Wat zij noemen een warachtich geloove?

Declaravimus responsione ad theses.

2. Welcke zij noemen dwalingen tegens het fundament des geloofs?

Alle tgene strijdich is tegens het euangelium, waarvan die summa cortelick begrepen is in symbolo apostolorum, quaestio Catech. 22.

¹⁾ „nos” ontbr. in de andere codd.

3. Welcke zij noemen dootlicke sonden? Off zij mejnen, datter eenighe zonden zijn niet doodelick?

4. Wat zij door dese onverhinderlicke, onwederstandelicke genade verstaen?

5. Off die geloovige in eenige grouwelicke sonden can vervallen anders als door listicheijt ende ⁴⁾ geweld des duyvels?

Sua natura¹⁾ peccata omnia mortalia esse fatemur, sed ²⁾ phrasi hac vulgata et catachrystica intelligimus peccata enormia, clamantia in coelum, ob quae distinctim et nominatim atque ex professo Deus comminatur mortem aeternam aut exclusionem a regno coelorum.

Omnipotentem Dei vim, qua secundum aeternam praedeterminationem hominem impellit ad hunc vel illum actum necessario ³⁾ producendum, ita ut homo obniti ei non possit.

Negatur. Quaestio impertinens est, minime fluens ex iis, quae a nobis scripta sunt.

Uit dese bedenkingen blijkt genoehsaem, dat de broeders statum quaestionis niet nae behooren en hebben gestelt, ende sal noch claerder comen te blijcken, soo wanneer het den broederen sal gelieven op diezelve bedenkingen hen verder duydelick te verclaren.

Dese antwoorde op die bedenkinghen, so haer aengaende den statum controversiae, gelijk boven gestelt is, te verclaren waren gegeven, weder ingebracht zijnde, sijn henluyden, den broederen namelick van Nimmegen ende Bommel, weder gelanght seeckere andere bedenkinghen, soo men noch hadde over haere antwoorde op die theses ende antitheses, om haer noch wat breeder over diezelve te verclaren, gelijk strax daernaer des anderen dages zeeckere andere bedenkingen op die antwoorde op die bovengemelte bedenkingen overgegeven. Ende zijn dese naevolgende:

Bedenkingen op die antwoordt der broederen Remonstrantsgesinde int quartier van Nimmegen, gegeven op onse theses ende antitheses.

Opten 1^{en} articul, de Deo.

§ 1.

Esse in Deo ulla accidentia tanquam plane ἀσεύλογον rejicimus. Quod

---

¹⁾ „Sua natura” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „sed” ontbr. in de andere codd. ³⁾ „necessario” ontbr. in X. ⁴⁾ „ende” de andere codd. hebben „ofte”.

autem dicitur de actionibus immanentibus Dei, eae ¹⁾ utpote aeternae ²⁾, non sunt aliud ab ipso Deo. Dei nempe intellectio, volitio, praedestinatio, electio etc., nihil aliud orthodoxis sunt, quam Deus intelligens, volens, praedestinans, eligens etc. Quod attinet actiones Dei emanantes, illae in Deo non sunt sed a Deo. Quocirca non propter insolentiam tantum hanc loquendi *ἀκυρολογία*, et ³⁾ propter *ἀθεολογίαν* et *ἑτεροδοξίαν* rejicimus.

Ad 2^m membrum.

Eadem responsio, quae supra data est. Neque *ὁμονομία* hic ulla est, sed mera *ἀκυρολογία* et *καταχρησις* ob rationem jam allatam.

Ad 3^m membrum.

Distinctio inepta et plane *ἀθεόλογος*, non enim aliud et aliud, sed alium et alium. Aliam et aliam personam in Deo esse axioma theologicum est.

Artic. 2°, memb. 1.

Ampliores responsiones desideramus, cum Scriptura nusquam dicat Dei substantiam, sive proprie sive improprie, corporeis oculis conspici posse.

Memb. 2°.

Imo istis terminis immensitati essentialis divinae praesentiae manifeste derogatur.

Memb. 3°.

Quod Deus dicatur infinitus non esse essendo, sciant eum essentiam non habere infinitiam explicent fratres, quae hic sit ipsorum sententia.

§ 3.

Explicent ergo fratres, an ullo ⁴⁾ modo Dei essentia et voluntas possint dici immutabiles ⁵⁾.

§ 4.

Per scientiam visionis Dei absolutam intelligimus eam, qua Deus non ex *causis effecta*, ex *antecedentibus consequentia* etc. ⁶⁾ aliquo quasi discursu cognoscit, sed causas omnes simul cum suis effectis, antecedentia cum suis consequentibus etc. uno intuitu in se et ex se videt ab aeterno.

---

¹⁾ „eae” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „aeternae” de andere codd. hebben „aeterna”.
³⁾ „et” de andere codd. hebben „sed etiam”. ⁴⁾ „ullo” de andere codd. hebben „nullo”.
⁵⁾ „immutabiles” de andere codd. hebben „mutabiles”. ⁶⁾ „etc.” T heeft „et”.

Art. 3, § 2.

In deitate per rem aliam theologi tantum essentiam intelligunt. Si fratribus alius modus Scripturae conveniens occurrit, explicant aut sententiae nostrae subscribant.

Art. 4, memb. 1°.

Nos Christum singularissimum Dei filium vocari alio quam aeternae generationis respectu negamus. Si alium fratres agnoscunt respectum, qui per particulam etiam indicatur, eum explicant.

Memb. 4.

Insolens est Scripturae et periculosum in ecclesia dicendi genus, homini Christo in tempore communicatam esse divinitatem, cujus respectu etiam dicatur Deus. Nota sunt deliria Photini, Eutychetis, Swencfeldii, Socini, aliorum.

Memb. 5.

Quum inter personas aequalitas, in natura unitas ab orthodoxis asseratur, maluissemus dictum, quod tollat unitatem naturae vel aequalitatem personarum.

§ 2.

Totum Christum recte juxta ¹⁾ distinctionem hanc in Patris potestate esse dici credimus, sed an totum Christi sub potestate Patris ponant, explicari cupimus.

Art 5.

Ad synodum nationalem extra quinque articulos nihil hinc deferri patimur, nisi prius explicatum fuerit de eo inter nos controverti. Oportet ergo ut fratres hic rotunde respondeant.

Art. 7, § 1, memb. 2°.

Loquimur de peccato primo, respondeant jam fratres.

§ 2°.

Responsionem accipimus, modo per hypothesin peccati intelligatur peccati originalis.

§ 3.

Modus supradictus, cujus hic fit mentio, a fratribus explicandus est.

---

¹⁾ „juxta” de andere codd. hebben „secundum”.

Membro 2°.

Categorice hic respondendum est, ut constet de quo controvertatur, neque quaestio haec proprie ad praedestinationem spectat sed ad peccatum originis, quae cum non sit e¹⁾ numero quinque articulorum vulgo controversorum, hujus synodi iudicio subjecta, alio rejici prius non potest quam de ea hic pronuntiatur est.

Art. 9, § 1, memb. 2°.

Credimus hominem justificari fide operante, sed non qua opus aut qua operans est, sed qua Christum apprehendens. Si ita sentiunt fratres, tum jam inter nos convenit.

§ 2, membr. 2° 2).

Accipimus haec eo sensu, quem in postremo scripto Illustri Aulæ exhibito expresserunt.

Art. 10, § 2°.

Non vidimus thesin a fratribus formatam secundum Catechesin. Forment eam et clarius se explicent addita distinctione fidei, quam non inutiliter in synodo nationali disquiri posse judicant.

Art. 11.

Non satis se exponunt. Quaeritur enim adhuc: 1° an Deus in foedere evangelico obedientiam suae legis a nobis exigit, non secundum rigorem justitiae suae sed secundum *ἐπι[σίκεται]*³⁾? 2° an in evangelico foedere promiserit Deus se fideles instructurum sufficientibus ad legem perfecte praestandam viribus? Quae alibi disquiri nisi prius hic asserta an negata⁴⁾ non patimur.

§ 2°.

De verbis Scripturae non disputamus sed de sensu. Contendimus autem⁵⁾ ad Rom. 2. 14. non negari quod thesi nostra positum est. Desideramus ergo uberiores ad antithesin hanc juxta mentem thesios et⁶⁾ Catechesi et Confessione oppositae⁷⁾ explicationem.

Quae fratres ad theses jam ante exceperunt, cum videantur in eadem adhuc praestare sententia, suo tempore intra controversa referemus, ubi de his, quae ad antitheses responsa sunt, plenius se explicarint.

¹⁾ „e” de andere codd. hebben „in”. ²⁾ „2°” ontbr. in de andere codd. ³⁾ Het tuschen [] geplaatste is aangevuld uit de andere codd. ⁴⁾ „negata” X heeft „negata fuerit”. ⁵⁾ „autem” ontbr. in X. S en T hebben „n”. ⁶⁾ „et” de andere codd. hebben „ex”. ⁷⁾ „oppositae” de andere codd. hebben „expositae”.

Volgen die verdere bedenckingen over die antwoorde op die eerste bedenckingen over den staet des geschils, bij den Remonstrantsgesinde broederen gegheven, dienende tot naerdere openinghe.

Art. 1, § 1, num. 3.

Non satis intelligimus, quomodo Deus eligens respicere potuerit hominem tanquam in Adamo corruptum, ut hic dicitur, et simul tanquam in Christo restitutum, ut postea dicitur.

§ 2°, num. 1° 1).

An duplex est subjectum praedestinationis, unum fide vestitum ut adulti, alterum fide destitutum ut infantes? Et numquid potest assignari notio aliqua communis utriusque, cujus ratione prorsus uniforme 2) subjectum praedestinationis statuatur.

Num. 2°.

Si omnes et soli fideles perseverantes sunt electi, quid fiet infantibus? Videntur ἀβιώσατα 3): soli fideles sunt electi, soli fideles [non] 4) sunt electi. Si de adultis quaestio est, sub fidelibus etiam intelligimus fidelium liberos.

§ 3.

Non erat quaesitum, an ulla hominis dispositio ad bonum salutare esset sine gratia aut cum gratia, sed an Deus eligens respexerit aliquam hominis dispositionem, qualis esset, quae hominem alium digniorem electione faciat.

Over den staet des verschils.

§ 1, num. 2°.

Quum passim a Remonstrantibus asseratur idem et unum esse justificationis et electionis decretum quoad objectum, non capimus quo sensu haec accipiant fratres hoc loco. Saepe enim jam antea excluderunt omnia opera a justificationis negotio. Deinde an 5) fides, sanctificatio et perseverantia in utroque non tribuit homini dignitatem aliquam ad consequendam vitam aeternam? Vellemus haec paulo clarius exponi. Nam omnes permiscue homines, fideles et infideles, pios et impios, qui in Christo et extra Christum sunt, aequae esse vel dignos vel indignos salute, nescimus an fratres statuere velint.

1) „1°“ X heeft „3“. 2) „uniforme“ de andere codd. hebben „uniforma“. 3) „ἀβιώσατα“. Zoo staat in onzen cod. en in S, terwijl T en X „ἀβύσατα“ hebben. 4) „[non]“ is aangevuld uit de andere codd. 5) „Deinde an“ de andere codd. hebben „decretum ac“.

Num. 3.

Quaestio neque intricata neque extra limites positionis fratrum videtur esse. Hoc enim volumus: quum dicatur Deus elegisse fideles sive per fidem Christo insitos, fides autem detur a Deo, idque juxta quoddam aeternum ejus decretum, quod aliud esse a decreto electionis etsi negare videntur arl. 1, § 1, num. 2. Tamen nunc fratres affirmant, num. sequenti, explicari merito debere, utrum (respectu considerationis nostrae) praecedaneum sit ¹⁾ illud de danda salute an hoc ²⁾ de danda fide. Et cum subjectum illius ponatur fidelis, quale tandem hujus subjectum sit statuendum. Rogamus ut fratres se explicant: multum ³⁾ enim lucis, ut speramus, adferet toti causae.

§ 2°, num. 1°.

Non respondetur satis ad rem. Quaestio enim erat de fundamento electionis, non de medio perveniendi ad salutem.

Art. 3, § 5.

Neque hic ad quaestionem respondetur.

Art. 5, § 2.

Vellemus et hic ad terminos quaestionis accuratius responderi aut simpliciter statui ab apostolo loco citato affirmari, quod in quaestione nostra posuimus.

Sessio 24, 1 Jul. post meridiem.

Die broederen van Nimmegen ende Bommel verclaerden, vele haerder broederen te zijn, die sich in zulleke subtijle disputijen niet en wilden inlaten, als haer verstant te boven gaende, maer blijven bij die eenmael aengenomen leere der kercken, in Confessie ende Catechismo begrepen, doch voor haer selfs ende niemants⁴⁾ te vervangen souden zij bereijdt zijn haere antwoorde op beijde stucken in te brengnen, gelijk zij dan den praesidi dit schrift tegen den avont behandicht hebben:

Antwoorde op die bedenkingen der broederen der vier classen,
overgelevert op huijden den 1^{en} Julii.

Art. 1, § 1, num. 3.

Haec nobis adeo non pugnant, ut potius subordinata sint. Cum enim Deus non justificet nec salvet nisi peccatores et in Christo restitutos, consequens est nec alios salvare decrevisse.

¹⁾ „sit” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „hoc” ontbr. in de andere codd. ³⁾ „multum” S en T hebben „multo”. ⁴⁾ „niemants” de andere codd. hebben „sonder iemandts”.

Ad § 2, num. 1°.

Uniforme praedestinationis objectum statuimus esse foederatos Dei in Christo, in quibus, ubi ad annos discretionis pervenerint, cognitio et fides Christi requiritur. Antea minime datur enim infantibus vita aeterna non ut praemium fidei, sed ut mera haereditas adultis utraque ratione haereditatis et praemii idque ex mera Dei gratia.

Num. 2.

Si primitiae sanctae, sancta etiam massa, et si radix sancta, sancti quoque rami. Accepti enim sunt propter patres, Rom. 11. Itaque ista optime consentiunt, cum fidelium liberi etiam ab ipsis fratribus sub parentibus comprehendantur.

§ 1) 3.

Dicimus non fidem vel dispositionem hominis sed ipsum Christum fide apprehensum esse causam, quae fidelem infideli digniorem reddat, tam ipsa salute quam electione ad salutem. Eoque hic secludimus omnem hominis dignitatem meritoriam.

Over den staet des verschils.

§ 1, num. 2°.

Electionis et justificationis completae unum et idem objectum statuimus ac ex eo operum meritum ac dignitatem prorsus excludimus, praesentiam autem includimus, cum fides sine operibus mortua et nullius ad salutem utilitatis sit. Fides vero sanctificatio, et in utraque perseverantia tribuit homini dignitatem non meritoriam sed mere gratiosam et euangelicam. Eoque quaestionem illam, an fidelis et infidelis aequae indigni sint vita aeterna, christiano theologo indignam judicamus.

Num. 3°.

Decretum de danda fidelibus salute aeterna prius est eo decreto, quo Deus statuit dare peccatori fidem in Christum, et subjectum dandae fidei statuimus peccatorem, verbum Dei et media salutis non spernentem et Spiritui S. fidem et resipiscentiam in ipso operari volenti non resistentem. Fontem vero fidei statuimus Dei in Christo gratiam, per ordonariam media in homine operantem. Falluntur autem fratres et principium petunt, cum putant nos statuere aliquod Dei decretum de danda homini salute, qua homo est, cum eam nemini decreverit nisi qua fideli. Meminerint vero

1) „§“ S en T hebben „Num.“
Acta syn. provinc. IV.

Contraremonstrantes ad similem prorsus quaestionem, ipsis propositam, respondere obfirmato animo recusasse, cui nos veritatis declarandae amore aperte satisfacere voluimus. Videatur Collatio Hagiensis, Belgice edita, pag. 36 et 37, item pag. 46, 47, 48, 49.

§ 2, num. 1°.

Satis responsum est ad ipsam quaestionem. Non enim tantum ¹⁾ credimus Christum esse ²⁾ medium conferendae sed etiam fundamentum et causam decernendae nobis salutis aeternae, quod et fratres statuere speramus, nisi cum Socinianis credere velint Deum posse et velle peccatorem ad vitam aeternam amare, antequam justitiae ipsius satisfactum sit.

Art. 3, § 5 ³⁾.

Responsum est ad hanc quaestionem articulo 1°, § 3.

Art. 5, § 2°.

In responsione persistimus. Credimus enim et vires ⁴⁾ habere ex gratia et ipsum velle et perficere nisi per ipsum plane stet, ac nisi Spiritui resistat et bona ⁵⁾ ejus exstinguat.

Die predicanten van Nimmegen hebben op desen dach ingebracht haer tweede antwoord ofte duplicq, twelck gelezen zijnde is overgesonden aen den Eerbaren raedt aldaer.

Sessio 25, 2 Julii post meridiem.

Die status controversiae, diewelcke bij den broederen, blijvende bij de oude aengenomene leere der kercken, ghestelt was, voorgelesen zijnde, is goetgevonden, dat nu die beijde status souden bij malcanderen gebracht worden om dan uijt dien beijden den rechten statum controversiae te formeren.

Naer lange weijgeringe ten wederzijden aengaende het overleveren ofte verwisselen der schriften op die antitheses ende den statum controversiae voornoemt is eijntelick door tusschenspreken der E. heeren Gecommitteerde der landtschap goetgevonden, dat naer overleveringe van die verclaringe over die antitheses die staet des geschils soude gestelt worden in handen ⁶⁾ van de E. heeren Gecommitteerde voorsz., diewelcke deselve souden mogen henluyden Remonstrantzgesinden in handen geven, mitz dat zij sancte beloven geen copien noch extracten daervan te sullen nemen noch oock

¹⁾ „tantum” de andere codd. hebben „tamen”. ²⁾ „esse” ontbr. in de andere codd. ³⁾ „5” de andere codd. hebben „3”. ⁴⁾ „vires” S heeft „fides”, T „fidem”. ⁵⁾ „bona” de andere codd. hebben „dona”. ⁶⁾ „handen” de andere codd. hebben „naeme”.

anderen geven ofte doen geven ofte oock int minste niet die met andere, die buyten dese provincie van Gelderlandt zijn ende in die kercken derselver niet en gehooren, om alsoo voor te comen alle verlenginge ende inwicke-linge van quaestie, te communiceren, maer bij haer selfs gelezen zijnde als morgen vroeck die eerste sessie haere antwoorde mondelinge inbrenghen. Edoch zullen zij mogen bij geschrifte vervaten, hen dienende pro memoria, tgene tot verclaringe zal dienen ende tot het stellen van den statum controversiae sal behooren, voorts met malcanderen tredende in onderlinghe conferentie om den statum recht te formeren. Sullen oock gehouden zijn op gesinnen der E. heeren Ghecommitteerden die copie weder ter handen te stellen. Die bejide schriften zijn gheweest naevolgende:

Naerder verclaringe (namelick der Remonstrantzghesinde) op die bedenckingen over die antwoordt, ghestelt op die antitheses.

Ad articulum 1^m, de Deo.

§ 1, memb. 1°.

Initio in genere clare et syncere testamur nos in his difficillimis et cap-
tum humanum ¹⁾ plerumque superantibus quaestionibus nihil prorsus statuere
velle, quod a ²⁾ totius ecclesiae catholicae consensu discrepet. Nec desunt
pastores pii et fideles, qui syncere ³⁾ fatebuntur se has intricatas et spinosas
minutias nec considerasse hactenus nec adhuc ⁴⁾ considerare posse, quos
adigere ut ea tanquam haeretica condemnent, quae non intelligant, aut
ipsi propter quam nescio fidem implicitam aut denegatam caecam obedi-
entiam condemnentur, nobis iniquissimum videtur. Ut tamen breviter pro
exiguo captu nostro, quam fieri potest, fratribus satisfaciamus, dicimus
ad primum.

1.

Cum accidentium vox plerumque ab authoribus in eo sensu usurpetur,
quem initio expressimus et rejecimus, et nos quoque hujusmodi insolitas
propositiones facile rejiciemus. Actiones vero Dei liberas et per imperium
voluntatis productas pro ipsa Dei essentia habere, ideo non audemus,
quod inde Aristotelis error, Deum omnia ex mera necessitate agere, et
Abailardi haeresis, Deum libero arbitrio spoliantis necessario consequi
videatur, et absurdum nobis sit decretum de condemnando Juda, esse ipsam
Dei essentiam.

¹⁾ „humanum” de andere codd. hebben „hominum”. ²⁾ „a” de andere codd. hebben „a communi”. ³⁾ „syncere” ontbr. in X. ⁴⁾ „adhuc” ontbr. in X.

Memb. 2°.

Persistimus in responsione illata ¹⁾ et nobis mira *κατάχρησις* videtur volitionem Dei, exempli causa de perporticando ²⁾ sacerdotio in Heli et regno in Saulis familia, esse ipsam Dei essentiam. An actiones liberae sic sint a Deo vel ab agente, ut etiam non sint in Deo vel agente, philosophica quaestio est, quam ad synodum non putamus pertinere.

Memb. 3°.

Et nos re ipsa idem diximus, et modo de rebus conveniat, de verbis quorum usurpatio apud bonos authores admodum varia est, cum nomine ³⁾ litigabimus ⁴⁾. Scimus enim in Deo esse aliud et aliud *hijphistamenon* ⁵⁾. Cum autem aliud et aliud apud ecclesiasticos scriptores plerumque ad Dei essentiam referatur, ideo sicut cum orthodoxa sive ⁶⁾ catholica ecclesia sentire nos profiteremur, sic cum illa libenter loquemur.

Articul. 2°, memb. 1°.

Neque nos dicimus aut credimus substantiam Dei oculis corporeis videri posse, et in simplicitate Scripturae hic libenter acquiescimus, quae simpliciter Deum nos visuros docet.

Memb. 2°.

Quatenus derogatur, manifeste jam rejecimus.

Memb. 3°.

Syncere et ex animo credimus, Deum habere essentiam infinitam, prout in thesi diximus; si quis contra sentit, improbamus. Dicimus Deum essentia et voluntate vere esse immutabilem, qua tamen confessione divinae libertati nihil derogatum volumus.

§ 4.

Prout hic explicatur, nobis cum fratribus convenit; si quid praeterca hic requiritur, ad synodum nationalem, prout fecimus, remittimus.

Articulo 3°, memb. 2°.

Theseos ipsius explicatione subscripsisse confidimus.

---

¹⁾ „illata“ de andere codd. hebben „allata“. ²⁾ „perporticando“ de andere codd. hebben „perpetuando“. ³⁾ „nomine“ de andere codd. hebben „nemine“. ⁴⁾ „litigabimus“ de andere codd. hebben „litigamus“. ⁵⁾ „hijphistamenon“ X heeft „hijpostamenon“. ⁶⁾ „sive“ de andere codd. hebben „et“.

Articulo 4°, membro 1°.

Christum qua hominem per gratiam unionis cum hypostasi divina et singularissimum Dei filium dici posse credimus, quia praeter eum nemo talis. Vide Lucam cap. 1 vs. 35.

§ 4.

Deliria istorum, quae hic nominantur, ex animo rejicimus; si periculosa loquutio est, ii qui usurpant, linguam corrigant, mentem bonam retineant. Non amamus logomachias nec omnes loquendi modos examinare vacat vel refingere ¹⁾ in animo est: in Scripturae simplicitate acquiescimus libenter.

§ 5, memb. 1°.

Esto, naturae unitatem et personarum aequalitatem confitemur; si quid alterutri adversetur, rejicimus.

Ibidem, memb. 2°.

Non totum Christi sed totum Christum, cum personarum aequalitatem jam professi simus.

Art. 5.

Cum ignorantiam nostram jam simus professi, satis aperte respondisse nos putamus; et mirum est, si fratres existiment, nos quae captum nostrum superant hic explicare debere.

Art. 7, § 1, memb. 2°.

Hic fratres sibi ipsis contradicere videntur, et qui hoc sentiunt, statuunt, necesse est Deum quotidie creare tales homines ad interitum.

§ 2°.

De hac hypothesis intelligimus.

§ 3°.

Eo modo quo supra explicavimus, scilicet 1° modo intelligatur esse reos et obnoxios damnationi aut, ut cum apostolo loquamur, natura filios irae esse; 2° modo necessitas intelligatur ea, quae ex hypothesis peccati originis est, non autem simplex et absoluta.

Memb. 2°.

Peccatum originis solum non esse nec esse posse causam condemnationis evangelicae statuimus, nisi infidelitas et contumacia contra ipsum gratiae foedus accesserit. Ut enim cum D. JUNIO ²⁾ loquamur, absit ut a misericordia ³⁾ Dei excludamus, qui Deum non contemserit perniciter, penes

¹⁾ „refingere” de andere codd. hebben „refringere”. ²⁾ Hierbij staat in margine: „Jun. de . . . et gratia. Rat. 68.” Dit ontbr. in de andere codd. ³⁾ „misericordia” de andere codd. hebben „justitia”.

ipsum miserationes sunt et ab ipso hominibus accidunt. Eoque neminem tanquam foederis gratiae transgressorem ¹⁾ condemnari, cum quo Deus ipsum foedus gratiae nec inivit nec inire ab aeterno absolute ²⁾ decrevit, qui Contraremonstrantium nostro iudicio non exiguus error est. Unde liquide patet ad praedestinationis negocium hunc articulum pertinere.

Art. 9, § 1.

Convenit sane et ut item ³⁾ in reliquo ⁴⁾ conveniat, optamus.

Art. 10, § 2° ⁵⁾.

In hoc articulo particulam fidei postremam pro tota fidei definitione perperam ⁶⁾ sumi dicimus contra expressa verba ipsius Catecheseos Palatinae, cum magni authores ⁷⁾ fateantur illos esse omnium promptissimos ad beneficia Christi et euangelii sibi applicanda, ad quos illa revera minime pertinent ⁸⁾.

Art. 11.

Deum in foedere evangelico obedientiam legis a nobis exigere idque secundum *ἐπιείκειαν* non dubitamus, cum Christus non sit constitutus author salutis nisi obedientibus sibi; 2° quod vero promiserit se fidelibus ⁹⁾ viribus sufficientibus ad legem perfecte tam secundum gradum quam secundum partes instructurum ¹⁰⁾, nec dicimus nec credimus.

§ 2°.

Hominem nondum regentem externam disciplinam utrumque praestare, verbum Dei audire posse et locomotivam regere, communis ni fallimur ¹¹⁾ et constans ecclesiarum euangelicarum sententia est, cui nec Scripturam nec Catechesin vel Confessionem ullatenus adversari persuasum habemus.

Satis plene jam nos explicasse sententiam nostram confidimus. De caetero rogemus ¹²⁾ fratres, ne citra necessitatem capita controversiarum ulterius multiplicare velint, autem ¹³⁾ quod ad synodum nationalem referri velint aut nolint, imperiose nimis et pro autoritate praetorica ¹⁴⁾ praescribere. Si enim ex illorum nutu sic geri haec omnia necesse sit ¹⁵⁾, ut neque

¹⁾ „transgressorem” de andere codd. hebben „transgressione”. ²⁾ „absolute” ontbr. in X. ³⁾ item” X heeft „idem”. ⁴⁾ „reliquo” de andere codd. hebben „reliquis”. ⁵⁾ Hierbij staat in margine: „Guilh. Couper. in 8 cap. ad Rom. et alii”. Dit ontbr. in de andere codd. ⁶⁾ „perperam” S en X hebben „properam”. ⁷⁾ „authores” ontbr. in S en X. ⁸⁾ „definitione — pertinent” ontbr. in T. ⁹⁾ „fidelibus” de andere codd. hebben „fideles”. ¹⁰⁾ „instructurum” X heeft „observandam instructurum”. ¹¹⁾ „ni fallimur” de andere codd. hebben „infallibilis”. ¹²⁾ „rogemus” de andere codd. hebben „rogamus”. ¹³⁾ „autem” de andere codd. hebben „aut”. ¹⁴⁾ praetorica” de andere codd. hebben „praetoria”. ¹⁵⁾ „necesse sit” X heeft „oporteat”.

rationibus neque explicationibus neque adeo obtestationibus etiam nostris locus ullus sit relictus, non videmus quid in libera synodo agendum nobis restet, nisi ut tanquam rei ab actoribus ipsis sententiam expectemus, quod praeter omnem et Scripturam et rationem esse nemo non intelligit.

Staet des verschils aengaende de vijf artikelen, gestelt bij provisie tot openinge van tghene daerin die Remonstrantsgesinde vant Nijmegsche quartier eens ofte oneens zijn met d'oude aengenomene leere der Gereformeerder kercken.

In den eersten artikkel, van de praedestinatie, zijn wij eens in naevolgende poincten:

1. dat Godt van eewicheijt een onveranderlick besluydt gemaect heeft aengaende die salicheijt ende onsalicheijt ofte verwerpinghe der menschen;

2. dat Godt int maecken deses besluydts den mensche aengesien heeft als gevallen in Adam ende liggende int verderff, ende dat niet indefinite alleen maer oick definite dese ende ghene personen;

3. datter weijnige ter salicheijt verkooren ende veele verworpen sijn;

4. dat dese verkiesonge geschiet is vuyjth loutere genade sonder aemerckinge van eenige voorgesiene dispositie, weerdicheijt ofte bequaemheijt des menschen, waerdoor dese, die verkoren wordt, weerdiger soude zijn dan die niet verkooren en wordt;

5. dat het besluydt aengaende die salicheijt eenigen menschen te geven mede gaet over de salichmakende middelen;

6. dat onder die salichmaeckende middelen insonderheijt mede gestelt moet worden het waere geloove, dadich door die lieffde;

7. dat nijmant tot het geloove geroepen en wordt in der tijt noch oick hetselve bekompt, dan die van alle eewicheijt te vooren geschickt is om daerthoe geroepen ende gebracht te sullen worden;

8. dat Godt niet beslooten en heeft door sijnen H. Geest int verstant ende wille aller menschen, die geroepen worden door het vuyjterlicke gepredickte woordt sooverre te wercken, dat het dadelicke geloove daerop volgt;

9. dat die oorsaecke, waerom Godt niet beslooten en heeft door zijnen H. Geest int verstant ende wille aller menschen door het vuyjterlicke gepredickte woordt sooverre te wercken, niet en is die mensche ofte ijjet, dat Godt in den eenen ofte anderen mensche heeft aengemerckt, maer alleen die volle vrije macht ende gelieven Godts;

10. dat alle, die ten einde tho int geloove volherden, vuyjtkooren sijn ende salich sullen worden, dat oick alle, die then einde int ontgeloove ¹⁾

¹⁾ „ontgeloove” S en T hebben „geloove niet”.

volherden, verworpen zijn ende verdoempt sullen worden, ende dat niet alle ¹⁾ indefinite maer oick definite dese ende ghene personen;

11. dat wij in Christo verkooren sijn ende dat Christus tfondament onser salicheijt is;

12. dat alle gelovige ouders tot haeren troost seecker mogen vertrouwen, dat haere kinderen, stervende in haere kintsheijt, der verkiesonghe deelachtich sijn ende salich worden;

13. dat het geloove een vrucht is, spruijtende oick vuyjth het gehoor des woordt Goeddes;

14. dat alle verworpene rechtveerdelick verworpen sijn;

15. dat Godt geen menschen in sijn besluydt geschickt heft ter verdoemenisse sonder tusschenkomen ende aensien haerer sonden;

16. dat Godt nijmandt tot die sonde nootsaeckt, oock geensins eene oorsaecke ofte auteur der sonden is.

Blijft int verschil:

1. Ofter geen onderscheijt is tusschen Godts besluydt der verkiesonghe ende die vuyjtvoeringhe derselver quoad objectum? Wij seggen: jae.

2. Off die vuyjtverkorene in de verkiesonghe aengemerckt sijn van Godt als Christo doort waere geloove ingelijft alsoick geheijlicht ende den loop der godtsalicheijt voleindet hebbende? Wij seggen: neen.

3. Off Christus alsoo tfondament is der verkiesonghe, gelijk hij tfondament der salicheijt is? Wij seggen: neen.

4. Off het waere salichmakende geloove een vrucht is der verkiesonghe? Wij seggen: jae.

5. Off eenige menschen alle die middelen, ter salicheijt noodich, deelachtich worden, die nochtans niet salich worden? Wij seggen: neen.

6. Off het ongeloove ende volherdinghe in de sonde een consequens is volgende nae de verwerpinghe, waermede Godt eenige menschen in haeren val ende verderff beslooten heeft te laeten rechtveerdelick ende haer niet te geven die genade, die sij van nooden hadden om tot geloove ende boeteveerdicheijt gebrocht tho worden? Wij seggen: jae.

7. Off Godt den mensche op eenderleij wijze heeft aengesien int verkiesen ende rechtveerdichmaecken ende ofter tweederleij verkiesonghe ende rechtveerdichmakinghe is, d'eene vervult, d'ander onvervult? Wij seggen: neen.

In den tweden art. van den doot Christi sijn wij eens:

1. dat Christus voor alle soorten, geslachten ende staten der menschen gestorven is;

¹⁾ „alle” de andere codd. hebben „alleen”.

2. dat die cracht ende weerdicheijt des lydens Christi, in sich selven aangemerckt, genoeghsaem is om aller ende yder menschen sonden wech te nemen ende haer met Godt te versoenen;

3. dat alle ende yder menschen door Christi doot niet en zijn datelick weder opgerecht ende herstelt in den standt der salichmakende genade;

4. dat Godts gerechticheijt geene betalinghe kan eischen van dengeenen, voor denwelcken Christus die voorseijde gerechticheijt voldaan heeft;

5. dat nijmandt die vergevinghe der sonden ende versoeninge met Godt datelick geniet, dan die waere geloovige (begrijpende mede hieronder der geloovigen kinderen, de kinderen der ongeloovigen Godt bevelende ¹⁾) ende dat geen ongelovige part ofte deel daeraen hebben;

6. dat alle boedveerdigen moeten gelooven, dat Christus voor haer gestorven is ende sy door hem vergevinge haerer sonden hebben ende met Godt versoent sijn, ende dat gheene onboetveerdigen, soolangh sij soodanigen sin, tselvige moegen geloven.

Blijft int verschil:

1. Irstelick off Christus voor die sonden aller ende yder mensche van den beginne des werelts tot den einde tho, tsij dat sij boetveerdige worden ofte onboetveerdigen blijven, Godts gerechticheijt genoeghedaen ende die vergevinge der sonden ende versoeninghe verworven heeft? Wij seggen: neen.

2. Off des Vaders wille ende Christi intentie is geweest door sijnen doot alle ende een ijder mensche te behouden, hoewel die saecke in veelen anders vuythvalt door haer eijgen schult? Wij seggen: neen.

3. Off Christus die salichmaecker aller menschen is ten aensien van de verwervinge ende alleen sommiger menschen ten aensien van de applicatie? Wij opt eerste: neen; verstaende dat de verwervinge ende applicatie evenverre sich vuythstrecken.

4. Off oick d'ongeloovige ende onboetveerdige om des doots Christi wille eenige verlichtinge off versachtinge bekommen haerder verdoemenisse? Wij seggen: neen.

In dem III^{en} ende IIII^{en} artickel zijn wij eens:

1. dat nijmandt sonder eenige besondere inwendige verlichtinge verstaen ende begrijpen kan den gantschen sin der h. Scripture om toe weeten, te gelooven, te hoopen ende te doen soovele als der ²⁾ salicheijt van nooden is;

2. dat nymandt sonder te hebben eenige beginselen der wedergeboorte ofte gave des H. Geestes kan boete doen, verlangen nae verlossinge, voor-nemen ende te pogen sijn leven te beteren ende sooverre arbeijden, dat hij

---

¹⁾ „bevelende” er staat eigenlijk „belevende”. ²⁾ „der” de andere codd. hebben „ter”.

eenige daden, die notoirlick quaet sijn, schouwe, ende dat meer vuythvrese van Godt te verdoornen dan van straffen;

3. dat nijmant sonder genade des H. Geestes kennisse hebbe ¹⁾ van de salichmaeckende waerheijt ende, onsteecken zijnde door lijffde tot dieselve, gekregen ²⁾ wordt om dieselve aen te nemen;

4. dat het werck, van twelck die wedergeboorte haeren aenvanck neemt, niet van den mensche maer van de genade heerkomt;

5. dat noch nedericheijt noch eenige dijrgelicke dienst, die heijlich ende Godt behaechlick is, in den mensche sij, anders als heerkommende van eene avernatuerlicke genade, ende dat derhalven geenderleij sodanige dienst in den mensche van Godt te voeren als een conditie vereijst wordt, daerom Hij in den eenen liever als in den anderen dat geloove wercket;

6. dat die verdorventheijt soowel ende eijgentlick is in den wil als int verstant ende affecten;

7. dat den mensche van nature geheel geestelick doot zijnde, die sonde danoch in hem leeft, daerdoor het geschiet, dat hij niet alleenlick kan Godts gepredickte woordt ende aengeboedene genade tegenstaen, maer oick dat hij se wederstaet mitter daet;

8. dat die mensche hem niet en wil bekeren noch gelooven, eer Godt dese wederspannicheijt des menschen door die werkinghe des H. Geestes weghneemt;

9. dat Godt int wercken der bekinghe eerst het duijster verstant verlicht, daerna den verkeerden wille then goeden neijcht ende eijndtlick die ongeregelde affecten temmet ende then goeden bereyt ende geneijcht maect, soodat die mensche dat goede eer wil doen dan hij tselve wil ³⁾ int werck stellen;

10. dat Godt, eijgentlick te spreeken, noch natuerlick noch moralick der menschen bekinghe en werckt, maer bovennatuerlick ende godtlickerwyse.

Blijft int verschil:

1. Off Godt door die opweckende genade almachtelick werckt, gelijk Hij werckt in de opweckinge der dooden? Wij seggen: jae.

2. Off die genade wederstandelick werckt in primo actu conversionis? Wij seggen: neen.

3. Off Godt allen ende een ijgelijcken, die Hij roept ende noodicht door sijn woordt, genoechsaem crachtige genade geeft om die nodinghe te konnen gehoorsamen? Wij seggen: neen.

4. Off, soevoel die cracht der genaden aengaet, Godt in de levendich-

---

¹⁾ „hebbe” de andere codd. hebben „hebbende”. ²⁾ „gekregen” de andere codd. hebben „gedreven”. ³⁾ „wil” X heeft „kan”.

makinghe des verstanden ende der affecten werckt onwederstandelick ende in den wil wederstandelick? Wij seggen, dat Hij werckt op eenderleij wijze.

In den vijfften articul zijnen wij eens:

1. dat niet alleen het geloove maer oick die volherdinge in den gelove nodich is ter salicheijt;

2. dat die gelovige om tho mogen volherden schuldich sijn Godt te vresen, haer van sonden te wachten, dieselve te haeten ende haere salicheijt in vrese ende beven te wercken;

3. dat sij, gelovich blijvende, in de genade ende gonste Godts altijt volherden, oick soo, dat sij door geen listicheijt ofte geweld des satans vijth Christi handen konnen getrocken worden;

4. dat sij konnen in sware, grouwelicke sonden vallen, die tegen tgelove, lijffde ende conscientie strijden;

5. dat het gelove ende lieffde in de gelovige seer verswackt ende vermindert ¹⁾ kan werden;

6. dat sij door allerleij sonden vuyth het geloove niet en vervallen;

7. dat wanneer die gelovige in sonden vallen, Godt die Heere haer terstont niet en laet liggen maer die handt biedt tot wederoprichtinghe, in voegen dat het aen den Heere niet en ontbreeckt;

8. dat de gelovigen voor eenen tijtanck het gevoelen des gelooffs ende der genade konnen ²⁾ kommen te verliesen;

9. dat die geloovigen in de genade ende gonste Godts niet en konnen blijven, sonder dat Godt haer daerin behoude, ende noch en konnen noch en sollen volherden sonder die gestadige bijblijvende ende medewerkende hulpe ende genade des H. Geestes;

10. dat men die gelovige kinderen Godts vertroosten mach met die getrouwe ende gestadige bewaringhe haeres operheerders Jesu Christi, als die aen sijn zijde volkoem gewillich ende machtich is om haer te bewaeren, dat sij niet vuyth en vallen, alletijt daerbij vermanende dat sij haere salicheijt wercken moeten in vrese ende beven ende, dat doende, hij die staet, toesien dat hij niet en valle.

Blijft int verschil:

1. Off die, diewelcke eens waerlick gelooft, kan kommen van Godt aff te wijcken ende dese werelt aen te hangen, dat hij tgelove gantschlick ende eijgentlick ³⁾ kan kommen te verliesen? Wij seggen: neen.

2. Off wel eenige sodanige gelovige oijt van Godt ⁴⁾ afgeweucken sijn,

---

¹⁾ „ende vermindert” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „konnen” ontbr. in X. ³⁾ „eijgentlick” de andere codd. hebben „eindelick”. ⁴⁾ „oijt van Godt” de andere codd. hebben „alsoo verre van Godt oijt”.

die werelt hebben aengehangen, dat sij tgelove gantschelick ende eigentlick ¹⁾ hebben verlooren ende van de salicheyt vervallen sijn? Wij seggen: neen.

3. Off die volherdinge qualick een gave Godts genampt wordt? Wij seggen: neen.

4. Off die volherdinge hanght aen den wille des menschen, soodat die wille de naeste ende eenige ²⁾ natuÿrlicke oorsaecke sij ter salicheyt? Wij seggen: neen.

Sessio XXVI^a, den III^{en} Julii ante meridiem.

I.

Is in de vergaderinge ingelevert ende gelesen het sryvens eens eersamen magistraets van Nijmegen, vervatende die conclusie op die tweede antwoorde ofte duplijcq der predicanten, daerop dselve verklaerden niet meer te willen antwoorden, haer referierende tot haere voorgaende scriften.

II.

Begerende, dat de sijnodus wilde ³⁾ in de saecke treden ende affhandelen om haer alsoo ten einde te helpen, want het haer verdrietich was den mond langer geslooten t'hebben ende tussehen tween alsoo te leven, dwijl sij oick niet en wisten, in wat qualiteit sij mit de andere broederen int stellen van den statum quaestionis sollen kunnen besoignieren.

III.

Ende is oick mede gelesen naerdere verclaringe der broederen van Nijmegen ende Bommel ingebracht, daeraver die broederen der andere classen haer bedencken genomen hebben.

IV.

Ende alsoo is men gekomen tot het lesen van den staet des verschils, bij den broederen, blyvende by de oude aengenomene leere der Gereformeerder kercken, gestelt ende overgegeven om bij vergelijckinghe van beijden den statum recht ⁴⁾ te formieren. Maer in den beginne hebben die broederen Remonstrantsgesinde in de opschrift drie dingen aangemerckt; ten eersten het woordt bij provisie, daervan sij verclaringhe hebben gesocht ende is hen geseijt, dat sulcx gestelt was, totdat men naerder met malcander soude accommoderen; 2°. het woordt Remonstrantsgesinde, daervan sij

---

¹⁾ „eijgentlick” de andere codd. hebben „eindelick”. ²⁾ „ende” ontbr. in de andere codd. ³⁾ „wilde” de andere codd. hebben „nu wilde”. ⁴⁾ „recht” ontbr. in X.

begeerden mitigatie ofte limitatie, daerop hen geantwoordt, dat die limitatie daerbij stonde, namentlick des quartiers van Nijmegen, ende dat het gestelt was om te beter te onderscheijden die broederen selfs des Nijmegschen quartiers, aengesien niet alle haeres gevoeles waeren; 3°. de woorden eens ofte oneens sijn etc., waerbij sij hebben verclaert niet te willen daer-voor aengesien sijn, alsoff sij souden verschillen van de oude aengenomene leere der kercken ende daeromme den titul ende opschrift den broederen niet te kunnen thostaen, versoeckende dat dselve mochte verandert ende sij mit d'anderen in gelijcken graet gestelt werden. Maer die broederen hebben geantwoordt, dien titul volgende des landtschaps recess hun alleen tho te kommen ende dienvolgende bij dselve te willen blijven ende int minste niet daerin veranderen laeten.

Sessio XXVII, den III^{en} Julii post meridiem.

I.

Sijn gecompareert in de vergaderinge ses personen in name der borgeren ende inwoonderen der stadt Nijmegen (soo sij seijden), versoeckende apostil op haere requeste, voordesen aen de vergaderinghe avergelevert aengaende die herstellinge haerer predicanten. Is hen geseijt, dat nae ondersoeck der saecken daerin gedaen soude worden nae behoeren.

II.

Ende is wederom die questie van den titul, daervan in voorgaenden ¹⁾, voorgevallen. Maer alsoo die sijnodus beslooten hadde, dat men bij teerste opschrift soude blijven, als diewelcke niet konde ²⁾ noch mochte verandert worden, hebben die broederen Remonstrantsgesinde nae veele ende lange disputen begeert, tghene hen eerst van den classibus was voorgeslagen ende sij hadden geweijgert, off sij niet eens een acte mochten concipieren om op die kant tegens de andere gestelt te worden. Is hen tselve thogelaten, doch bij hen gestelt sijnde ende bij des landtschaps Gecommittierde verbetert, en sijn sij evenwel daermede niet tevreden gewest.

Sessio XXVIII, den VIII^{en} Julii ante meridiem.

I.

Heeft men daeromme nochmaels begonnen van den opschrift over den staet des geschils. Ende alsoo de Remonstrantsgesinde haer beswaert von-

---

¹⁾ „voorgaenden” X heeft „int voorgaende gesproken is”. ²⁾ „niet konde” ontbr. in de andere codd.

den over twoordt particulier, in de acte begrepen, twelck sij begeerden, dat soude mogen vuytgedaen ende ijjet anders in de plaetse gestelt worden, alsoe dat haer voorseyde acte aldus soude luyden:

II.

Sommige predicanten der classen des Nijmegschen quartiers, houdende in de vijff poincten met de Remonstranten van Hollandt, verclaren noijt geleert te hebben tegens Confes. ende Catec. ende niet affgeweecken te sijn van de oude eenmael aengenome leere der kercken, onderwerpene sich over ditselve die judicature van den sijnoden nationael, met protestatie dat tgene hier besijden geteekent is, haer niet sal strecken tot prejuditie haeres gevoelens, daerin sij het aengaende de vijff poincten met de Hollandtsche Remonstranten souden mogen eens sijn, om daerinne niet geinquietiert te worden, bis ter tijt dat bij den sijnodo nationael daerinne sal decretiert worden, alles in conformite van de landtschaps resolutien ende affgescheidjen;

III.

Heeft die sijnodus hen die acte laeten stellen, alsoo het hun gelieffde, maer dieselve niet aennemende oick gelaeten in sijn weerde ende onweerde.

Sessio XXIX^a, den VIII^{en} Julii post meridiem.

I.

Alsoo is men nu getreden tot die examinatie van den statu controversiae voorsz. Ende aengaende den eersten artickel, van de praedestinatie, blijven in den staet van eenicheijt die 1, 2, 3, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 16 §. De andere, als den 4, 5, 7, 8, 9 ende 15 § hebben die broederen Remonstrantsgesinde int bedencken genomen.

Sessio XXX^a, den IX^{en} Julii ante meridiem.

I.

Is der vergaderinghe ingelevert ende voorgelesen seeckeren brieff JACOBI TAURINI, predicants tot Utrecht, inhoudende eenige clachten op die persoën van M. PETER SEGERS, predicant tot Drijll, alsdat hij soude in de vergaderonghe JACOBO TAURINO voorsz. te laste geleijt hebben. dat hij groote correspondentie ende communicatie soude houden met de Jesuïjten tot sHartogenbosch etc. ¹⁾, versoeckende dat die sijnodus PETER SEGERS voorsz. soude willen affeijtschen reden ende bewijs van zijn seggen, ofte bij faulte

¹⁾ „etc.” ontbr. in de andere codd.

van dien hem tot schultbekentnisse ende satisfactie te constringieren ende hem daervan acte te verlenen etc. ¹⁾.

II.

Heeft die vergaderonghe raedtsaem gevonden, alsoo dese clachte ende noch meer andere tegens die persoën PETER SEGERS voorsz. van TAURINO worden ingebrocht, dat hijselve in sijn persoën alhier tegenwoirdich in de vergaderinge verschine, sijne accusatie ²⁾ nae behoeren instituere om dan vorder daerop gedaen tho worden nae behoeren, ende dat alsdan PETER SEGERS bovengemelt tegens seeckeren dach alhier gecitert worde. Ende aengaende die vordere begeerte, raeckende de woorden des E. raetsheeren MARTINI, tot LEFFLERUM gesproecken, sal sijn E. hem ³⁾ genoeghsaem reden daervan weeten te geven.

III.

Wederkomende tot den statum controversiae hebben die broederen Remonstrantsgesinde den III^{en} § gesplit ende in de eenicheijt gestelt alsoo:

IV.

Dat die verkiesonge geschiet is vuyth loutere genade sonder aenmerckinge van eenige natuerlicke ende aengeborene dispositie ofte verdienstelicke weerdicheijt des menschen.

Blijft als controvers int verschil te stellen:

Off die verkiesonge geschiet is met aenmerckonge van eenigerleij voorgesiene genaedige ende evangelische dispositie ofte weerdicheijt des menschen, waerdoor dese, die vercooren wordt, weerdiger soude sijn dan die niet vercooren wordt? Die vier classes seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

Sessio XXXI, den IX^{en} Julii post meridiem.

Die 5 § is vuyth den staet van eenicheyt gebrocht in den staet van verschil hoc modo:

Off het besluydt van de salicheijt eenige menschen te geven ende het besluydt van de salichmakende middelen denselven menschen te geven een ende hetselve besluydt der verkiesonghe sij? Die vier classes seggen: jae; d'andere: neen.

Die 7, 8 ende 15 § blijven in de eenicheijt.

Die 9 § is vuyth den staet van eenicheijt in controvers getrocken aldus:

Off die oorsaek, waerom Godt niet beslooten en heeft int verstant ende

---

¹⁾ „etc.” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „accusatie” T heeft „actie”. ³⁾ „hem” ontbr. in de andere codd.

wille aller menschen, die door het vuyterlick gepredicte woordt geroepen worden, sooverre te wercken, dat het dadelijke gelove daerop volge, niet en is die mensehe ofte ijjet dat Godt in den eenen off anderen mensehe heeft aengemerckt, maer alleen die volle vrije macht ende gelieven Godts? Die vier classes seggen: jae; d'anderen: neen.

Sessio XXXII, den X^{en} Julii ante meridiem.

Aengaende den staet des verschils van den eersten artickel, soo blyven die 1, 2, 4, 5 ¹⁾, 6 ende 7 § controvers. Die 3 § is explicationis causa alsoo gestelt:

Off Christus alsoo tfondament ende verdienende oorsaecke is der verkiesonghe van dese ende ghene, gelijk hij tfondament ende verdienende oorsaecke is der salicheijt van dese ende ghene? Die vier classes seggen: neen; d'anderen: jae.

Ende is bij dese occasie een nieuwe quaestie gemoviert: Offer is eenige indefinite verkiesonghe? Die vier classes seggen: neen; d'andere: jae.

Sessio XXXIII, den X^{en} Julii post meridiem.

Aengaende den II^{en} artickel blijft die staet van eenicheyt int geheel. Int verschil blijft die 1, 2 ende 3 §. Die vierde § wordt overgebracht in den staet van eenicheijt.

Sessio XXXIII, den XI^{en} Julii ante meridiem.

Den 3 ende 4 artickel betreffende blijven die staet van eenicheijt ende verschil int geheel.

Sessio XXXV, den XI^{en} Julii post meridiem.

Nopende den 5 artickel blijft den staet van eenicheijt int geheel. Int verschil blijft die 1 ende 2 §. Die 3 § wordt overgebracht in de eenicheijt aldus: ²⁾

Dat die volherdinge int geloove ende heijlicheijt in aller manieren een bijsondere gave Godts is ende dat sij in generlij wijse geseyt kan worden geen gave Godts t'syn.

Die 4 §, een woordt off twee daerbij gedaen sijnde, blijft int verschil. Ende seggen die Remonstrantsgesinde daerop, *excepto* MARSMANNO: jae.

---

¹⁾ „5“ ontbr. in S en T. ²⁾ „Nopende – aldus:“ behoort in S en T nog tot de 34ste sessio.

Hiervijth spruijt nu een soodanigen staet van controversie, aan den synodo nationael over te senden, als volgt:

Staet des verschils aengaende die vijff artickelen, van tghene namentlick daerin die Remonstrantsgesinde vant Nijmegsche quartier eens ofte oneens zijn met die dienaeren des woordts, blijvende bij de oude aengenomene leere der Gereformeerder kercken, gestelt in den synodo tot Arnhem.

In den eersten articul, van de praedestinatie, sijn wij eens:

1. dat Godt van eewicheijt een onveranderlick besluit gemaect heeft aengaende die salicheijt ende onsalicheijt ofte verwerpinghe der menschen;
2. dat Godt int maecken deses besluidts den mensche aengesien heeft als gevallen in Adam ende liggende int verderff, ende dat niet indefinite alleen maer oick definite dese ende ghene personen;
3. datter weijnige ter salicheijt verkooren ende veele verworpen sijn;
4. dat die verkiesonge geschiet is vijth loutere genade sonder aemerckinge van eenige natuerlicke ende aengeborene dispositie ofte verdienstelicke weerdicheijt des menschen;
5. dat onder die salichmakende middelen insonderheijt mede gestelt moeten worden het waere gelove, dadich door de lieffde;
6. dat nijmant tot het geloove ¹⁾ geroepen en wordt in der tijt noch oick tselve bekoemt, dan die van alle eewicheijt te vooren geschickt is om daertho geroepen ende gebrocht te sullen worden;
7. dat Godt niet beslooten en heeft door sijnen Heijligen Geest int verstant ende wille aller menschen, die geroepen worden door ²⁾ het vijterlicke gepredicte woordt, sooverre te wercken, dat het dadelick gelove daerop volge;
8. dat alle, die then einde tho int gelove volherden, vijtverkoren sijn ende salich sullen worden, dat oick alle, die ten einde tho int ongelove volherden, verworpen sijn ende verdoemt sullen worden, ende dat niet alleen indefinite maer oick definite dese ende ghene personen;
9. dat wij in Christo verkooren sijn ende dat Christus tfondament der salicheijt is;
10. dat alle gelovige ouders tot haeren troost seeckerlick moegen vertrouwen, dat alle haere kinderen, stervende in haere kintsheijt, der verkiesinge deelachtich sijn ende salich worden;
11. dat het gelove een vruchte is, spruijtende oick vijth het gehoor des woordts Godts;

---

¹⁾ „geloove” S en T hebben „ware gelove”. ²⁾ „door” S en T hebben „tot”.
Acta syn. provinc. IV.

12. dat alle verworpene rechtveerdelick verworpen sijn;
13. dat Godt geen mensche in sijn besluydt geschickt heeft ter verdoemnisse sonder tusschenkomen ende aensien haerer sonde;
14. dat Godt nijmandt tot die sonde nootsaeckt, oick geensins een oorsaecke ofte auteur der sonde is.

Blijft int verschil:

1. Ofter geen onderscheijt is tusschen Godts besluydt der verkiesonghe ende die vuytvoeringe derselver quoad objectum? Die broederen, blijvende bij de oude aengenomene leere der kereken, seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

2. Off die verkiesonghe geschiet is met aenmerckonge van enigerleij voorgesiene genadige ende evangelische dispositie ofte weerdicheijt des menschen, waerdoor dese, die verkooren wordt, weerdiger soude sijn dan die niet verkoren en wordt? D'eerste seggen: neen; d'Remonstrantsgesinde: jae.

3. Off die vuytverkorene in de verkiesonghe aangemerckt sijn van Godt als Christo doort waere geloove ingelijft, alsoick geheijlicht ende den loop der godtsalicheijt voleindet hebbende? Die eerste seggen: neen; die Remonstrantsgesinde: jae.

4. Off het besluydt van de salicheijt eenigen menschen te geven ende het besluydt van de salichmaeckende middelen denselven menschen te geven een ende tselve besluydt der verkiesonghe zij? D'eersten seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

5. Off Christus alsoo tfondament ende verdienende oorsaecke is der verkiesonghe van desen ende gheenem, gelijk hij tfondament ende verdienende oorsaecke is der salicheijt van desen ende ghenem? D'eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

6. Off het waere salichmaeckende geloove een vrucht is der verkiesonghe? D'eerste seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

7. Off eenige menschen alle die middelen, ter salicheijt noodich, deelachtich worden, die nochtans niet salich worden? D'eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

8. Off die oorsaecke, waerom Godt niet beslooten en heeft int verstant ende wille aller menschen, die door het vuyterlicke gepredicte woordt geroepen worden, sooverre te wercken, dat het dadelijcke geloove daerop volge, niet en is die mensche ofte ijct, dat Godt in den eenen ofte anderen menschen heeft aangemerckt, maer alleen die volle vrije macht ende gelieven Godts? D'eerste seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

9. Off het ongelove ende volherdinge in de sonde een consequens is, volgende nae de verwerpinge, waermede Godt eenigen menschen in haeren val ende verderff beslooten heeft te laeten rechtveerdelick ende haer niet te geven die genade, die sij van nooden hadden om tot gelove ende boodtveer-

dicheijt gebracht te worden? D'eerste seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

10. Off Godt den menschen op eenderleij wijze heeft aengesien int verkiesen ende rechtveerdichmaecken, ende offer twederleij verkiesinghe ende rechtveerdichmakinge is, d'eene vervult ende d'andere onvervult? D'eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

11. Offer is eenige indefinite verkiesinge? D'eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

In den tweeden artickel, van den doot Christi, sijn wij eens:

1. dat Christus voor alle staten, geslachten ende soorten der menschen gestorven is;

2. dat de cracht ende weerdicheijt des lijdens Christi, in sichselven aengemerckt, genoegsam is om alle ende eens ijders menschen sonden wegh te nemen ende haer met Godt te versoenen;

3. dat alle ende yder mensche door Christi doot niet en sijn datelick weder opgerecht ende herstelt in den standt der salichmakende genade;

4. dat Godts gerechticheijt geene betalinge kan eijtschen van dengeenen, voor denwelcken Christus die voorseijde gerechticheijt voldaan heeft;

5. dat nijmandt die vergevinge der sonden ende versoeninge mit Godt datelick geniet dan alleen die waere geloovige (begrijpende mede hieronder der gelovigen kinderen, die kinderen der ongeloovighen Godt bevelende), ende dat geen ongeloovige part ofte deel daeraen en hebbe;

6. dat alle bootveerdige moeten gelooven, dat Christus voor haer gestorven is ende sij door hem vergevinghe haerer sonden hebben ende met Godt versoent sijn, ende dat geen onbootveerdige, soolange zij sodanige sijn, tselve mogen ¹⁾ gelooven;

7. dat de ongeloovige ende onbootveerdige om des doods Christi wille geene verlichtinge off versachtinghe bekommen haerer verdoemenisse.

Blijft int verschil:

1. Off Christus voor die sonden aller ende ijder mensche van den beginne des werelts tot den einde tho, tsij dat sij bootveerdige worden ofte onbootveerdige blijven, Godts gerechticheijt genoeggedaan ende die vergevinge der sonden ende versoeninge verworven heeft? D'eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

2. Off des Vaders wille ende Christi intentie is geweest door zijnen doot alle ende yder mensche te behouden, hoewel die saecke in veelen anders vuytvalt door haer eijgen schult? De eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

¹⁾ „mogen” X heeft „moeten”.

3. Off Christus die salichmaecker aller menschen is ten aensien van de verwervinghe, ende alleen sommiger menschen ten aensien van de applicatie? D'eerste seggen: neen, verstaende dat die verwervinghe ende applicatie evenverre sich strecken; de Remonstrantsgesinde seggen: beijde jae.

In den darden ende vierden artickel sijn wij eens:

1. dat nijmandt sonder eenige besondere inwendighe verlichtinge verstaen ende begrijpen kan den gantschen sin der h. Schrifturen om te weten, te gelooven, te hoopen ende te doen, sovoele als ter salicheijt van nooden is;

2. dat nijmandt sonder te hebben eenige beginselen der wedergeboorte ofte gaven des H. Geestes kan boete doen, verlangen nae verlossinge, voornemen ende poogen sijnen leven te beteren ende sooverre arbeijden, dat hij eenige daden, die notoirlick quaet sijn, schouwe, ende dat meer vujthvrese van Godt te vertoornen dan van straffe;

3. dat nijmandt sonder die genade des H. Geestes, kennisse hebbende van de salichmakende waerheijt ende ontsteecken zijnde door lijffde tot dieselvde, gedreven wordt om dieselvige aen te nemen;

4. dat het werck, van welcke die wedergeboorte haren aenvanck neemt, niet van den mensche maer van de genade heerkomt;

5. dat noch nedericheijt noch eenige dergelijcke deucht, die heijlich ende Godt behaechlick is, in den mensche en zij anders als heerkommende van eene overnatuerlicke genade, ende dat derhalven geenderleij soodanige deucht in den mensche van Godt te vooren als een conditie vereijst wordt, daerom Hij in den eenen liever als in den anderen het gelove wercke;

6. dat die verdorventheijt soewel ende soo eijgentlick is in den wille als int verstandt ende affecten;

7. dat die mensche, van naturen geheel geestelick doot zijnde, die sonde danoch in hem leeft, daerdoor het geschiet, dat hij niet alleenlick kan Godes gepredicte woordt ende die aengebodene genade tegensstaen, maer oick dat hij sij wederstaet metterdaet;

8. dat die mensche hem niet en wil bekeren noch gelooven, eer Godt dese wederspannicheijt des mensches door die werckinge des H. Geestes weghneemt;

9. dat Godt int wercken der bekeringhe eerst het duijstere verstandt verlicht, daernaen den verkeerden wille then goeden neijcht ende eindlick die ongeregelde affecten temmet ende then goeden bereijcht ende geneijcht maect, soodat die mensche dat goede eer wil doen dan hij tselvige kan int werck stellen;

10. dat Godt, eijgentlick te spreekken, noch natuerlick noch moralick

der menschen bekeringe en werckt, maer bovennatuerlick ende godtlicker wijze.

Blijft int verschil:

1. Off Godt door die opweckende genade almachtelick werckt, gelijk Hij werckt in de opweckinghe der dooden ¹⁾? D'eerste seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

2. Off die genade wederstandelick werckt in primo actu conversionis? De eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

3. Off Godt allen ende eenen ijgelicken, die Hij roept ende noodicht door sijn woordt, genoechaem crachtige genade geeft om die nodinge te kunnen gehoorsamen? D'eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

4. Off sooveel die cracht der genaden aengaet Godt in de levendichmakinge des verstants ende der affecten werckt onwederstandelick ende in den wille wederstandelick? De eerste seggen, dat Hij werckt op cenderleij wijze; de Remonstrantsgesinde seggen: jae.

In den vijffden articul sijn wij eens:

1. dat niet alleen het geloove maer oick die volherdinge in den geloove nodich is ter salicheijt;

2. dat die gelovige om te mogen volherden schuldich sijn Godt te vresen, haer van sonden te wachten, dieselve te haeten ende salicheijt in vrese ende beven te wercken;

3. dat sij, gelovich blijvende, in de genade ende gonste Godes altijd volherden, oick soo dat zij door geen listicheijt ofte geweld des satans vuyth Christi handen kunnen getrocken worden;

4. dat sij kunnen in swaere grouwelicke sonden vallen, die tegen tgelove, lijffde ende conscientie strijden;

5. dat het geloove ende lijffde in de geloovige seer verswackt ende vermindert kan worden;

6. dat sij door allerleij sonden vuyth het geloove niet en vervallen;

7. dat, wanneer die geloovige in sonden vallen, Godt die Heere haer terstont niet en laet liggen maer die handt biedt tot wederoprichtinghe, in voegen dat het aen den Heere niet en ontbreeckt;

8. dat die geloovige voor eenen tijtlanck het gevoelen des gelooffs ende der genaden kunnen kommen te verliesen;

9. dat die geloovigen in de genade ende gonste Godts niet en kunnen blijven, sonder dat Godt haer daerin behoude, ende noch en kunnen noch en sollen volherden sonder die gestadige bijblijvende ende medewerckende hulpe ende genade des H. Geestes;

---

¹⁾ „dooden” S en T hebben „sonden”.

10. dat men die gelovige kinderen Godts troosten mach met die getrouwe ende gestadige bewaeringe haeres opperheerders Jesu Christi, als die aen sijn sijde volkoemen gewillich ende machtich is om haer tho bewaeren, dat sij niet vuyth ¹⁾ en vallen, alletijt daerbij vermanende, dat sij haere salicheijt wercken moeten in vresen ende beven, ende dat doende hy ²⁾ staect thosie, dat hij niet en valle;

11. dat die volherdinghe int geloove ende heijlicheijt ³⁾ in aller manieren een besondere gave Godts is ende dat sij in geenderleij wijse geseijt kan worden gheen gave Godts te zijn.

Blijft in verschil:

1. Off die, diewelcke eens waerlick gelooft, soeverre kan kommen van Godt aff te wijcken ende dese werelt aen te hangen, dat hij tgelooove gantschelic ende eindtlick kan kommen te verliesen ende van zijne salicheijt te vervallen? D'eerste seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

2. Off wel eenige soodanige gelovige alsoo verre van Godt oijt affgeewecken sijn, die werelt hebben aengehangen, dat sij tgelooove gantschelic ende eindtlick hebben verlooren ende van die salicheijt vervallen sijn? D'eerste segge: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

3. Off die volherdinghe hanght aen den wille des wedergeboorenen mensches, soodat die wille de naeste ende eenige gesubordineerde natuerlicke ⁴⁾ oorsaecke sij der volherdinghe? D'ersten seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

Noch zijn poincten buijten die vijff welbekende articulen in verschil gebleven tusschen die broederen Remonstrantsgesinde int quartier van Nijmegen ende d'andere classen van Gelderlandt, blijvende bij d'eenmael aengenomene leere der Gereformeerde kercken, op welcken bij den tegenwordige christelicken synodo te letten staet.

1.

Aengaende Godt ende eenige sijne eigenschappen.

[*Respons. ad antith. 1^m*] ⁵⁾. — Off eenigerleij accidentia ofte toevallicheijden in Goede plaetse hebben? De vier classes als booven seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

---

¹⁾ „vuyth” ontbr. in S en T. ²⁾ „hy” de andere codd. hebben „hij die”. ³⁾ „heijlicheijt” T heeft „heijlicheijt des levens”. ⁴⁾ „natuerlicke” ontbr. in X. ⁵⁾ Dit en de volgende tusschen [] geplaatste marginalia ontbr. in onzen cod. en zijn overgenomen uit S. Ook in T en X komen zij voor.

2.

Aengaende die voorsienicheyt Godts.

[*Resp. ad thes. art. 1, § 2.*] — Off die dingen, d'welcke then aensien van ons menschen geschieden bij geval off gebuerlickerwijse, ten aensien van Godts ordinantie ende eewich besluydt niet bij gevalle ofte gebuerlickerwijse maer nootsaekkelick geschieden? Die classes seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

[*Resp. ad antith. art. 5°, § 1°.*] — Off ijct ongerijms daervuijth volght, dat Godt gescydt wordt eenige dingen in der tijt preciselick ende bescheidentlick te willen, die Hij mogelijk te vooren niet soo preciselick gewilt ofte niet gewilt en heeft? De classes seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

3.

Aengaende die scheppinge des menschen nae den evenbeelde Godts.

[*Resp. ad thes. et antith. art. 6°, § 1° et 2°.*] — Off het beeldt Godts, nae twelcke Adam in den beginne geschapent was, bestaende voornamentlick in waere kennisse Godts, volkommen heijlicheijt ende gerechticheijt, den mensche ¹⁾ avernatuerlick ofte aengeschapent ende natuerlick iss geweest? De classes seggen: tlaetste; de Remonstrantsgesinde: teerste.

Alsoo den mensche met die geestelicke gaven van volkommen gerechticheijt ende heijlicheijt in zijnen wille geschapen is, off dan in hem voor den val eenige genegentheijt tot sondigen kan geweest zijn? Die classes seggen: neen; die Remonstrantsgesinde: jae.

4.

Aengaende die erfsonde.

[*Resp. ad thes. art. 7°, § 3° et ad antith. art. 3° et § respons. ultima.*] — Off die erfsonde alleen, dat is sonder datter bijkomme ongelove ende widderspannicheijt tegens het verbont der genade, is ende wesen kan die oorsaecke der verdoemenisse? Die classes seggen: jae; de Remonstrantsgesinde: neen.

[*Ibidem et in scripto postremo Aulac exhibito*] — Off Godt een algemeen verbont der genaden ter salicheijt met alle ende jegelick mensche nae den val opgericht heeft? Die classes seggen: neen; die Remonstrantsgesinde: jae.

---

¹⁾ „mensche” de andere codd. hebben „mensche voor den vall”.

5.

Aengaende die volkomenheyt des menschen in dit leven.

[*Resp. ad antith. art. 11°, § 1°.*] — Off Godt int evangelische verbont soodanige gehoorsaemheijt der wet van ons eijst, diewelcke wij van wegen sijne getempereerde strengicheijt, in Christo geschiet, volkomentlick kunnen volbrengen, ende dat Hij den bontgenoten daertho genoegsaeme crachten verleent? De classes seggen: neen; de Remonstrantsgesinde: jae.

I.

Alsoo nu dese generalia affghandelt waeren, hebben die predicanten van Nijmegen versocht ende gebeden, dat haere saecke mochte voor de handt genomen ende affghandelt worden, haer geern den oordel deser christeliecke vergaderonghe onderwerpende. Ende alsoo het op den voorslach D. assessoris int bedencken was gegeven, off men niet soude verscrijven die van haeren classen in haeren plaetse gedeputiert waeren om dese vergaderonghe vorder hij te woonen, hebben sij sulex onnodich geacht, vertrouwende een ijegelijk dat hij in goeder conscientie soude handelen, hen daermede haere saecke bevelende.

Sessio 36, 37, den 13^{en} Julii ante et post meridiem;
et 38, 14^{en} ante meridiem.

II.

Waerover dan die vergaderonghe die saecke voorgenomen heeft, ondersoekende die aenklachten ende verantwoordinghe der beclaechden.

III.

Maer die predicanten hebben in den beginne van de ondersoekinghe ingebrocht een scrift, daermede sij wilden vuyjtdinge de deputatos synodi D.D. THYSIUM, D. HENRICUM ARNOLDI, D. praesidem, D. scribam ende die broederen des classis van Tiell. Maer alsoo die vergaderonghe geen oorsaecken ende redenen zijn gebleecken, waerom dieselve niet in haer plaetse elck zijn qualiteijt soude mogen obtinieren, heeft die synodus hen haere plaetsen te bekleden belastet.

IV.

Ende alsoo men nu soude treden tot vorder ondersoek van de stucken, ten wetersijden ingebrocht ende overgegeven, sijn die broederen van Bommel opgestaen ¹⁾ ende hebben verclaert, dat zij over die saecke van Nijmegen

¹⁾ „opgestaen” ontbr. in T.

niet en konden adviseren ofte sententieren, noch in name haers classis noch oick voor haere persoën, omdat sulcx van haeren classe hen vuytdrucklick was verboden, sustinierende dat die saecke ad classen behoorde geremitieert te worden, ende zÿjn daermede, niettegenstaende die preses begeerde, dat sij soudē blijven ende sitplaetse nemen, vuyth die vergaderinghe gescheijden sonder oijt daer weder in te kommen.

V.

Sijn oick in de vergaderonghe verschenen vier personen vuyth den kereken-raedt van Nijmegen (voor welcken tijt eenige dagen D. BULL vuyth die vergaderonghe was gescheijden ende noijt wederom daerin als gecommitteerde ouderlingh sessie genomen heeft), versoeckende dat die vergaderonghe gelieven wilde te letten op tghene sij voor desen bij forma van appel ingegeven hadden ende dat men sich voorts die saecke der predicanten ende gerustheijt der gemeente soude laeten bevolen sijn, twelck soo het soude geschieden, dat sij dselve predicanten wederbekommen mochten, soo soudē sij alles tot goeden vrede ende ruste beleijden ende soo niet, dat sij dan oorsaecke soudē hebben haer aff tho schueren etc. ¹⁾.

VI.

Heeft die sijnodus hen geantwoordt, dat het eerste soude tot zijner tijt gedaen worden, ende het tweede aengaende dat sijnodus sal doen, als sij voor Godt ende die werelt in goeder conscientie bevinden sal te behoeren ende mejnen te verdedigen.

Sessio XXXIX, den XV^{en} Julii ante meridiem.

I.

Int verlesen vant replijcq eens eerbaren raedts van Nijmegen sijn bevonden seeckere ²⁾ woorden, die LIVIUS op eenen namiddach in zÿjn predicatie soude gehadt hebben, daerop LIVIUS, gehoort zijnde, heeft geantwoordt, dat sijn woorden geensins soodanige geweest en zÿjn, als in die replijque des E. magistraets gesijjt wordt, maer seijt alsoo gesijjt tho hebben: dat het valsch ³⁾ was, dat men hem naegaff, dat sij gelooffden ofte aengenomen hadden vijf artikulen met den aencleven van dien, daervuyth volgde eenen langen start van allerleij ketterije, ende off wel die woorden in den affgescheijde stonden, dat nochtans die E.E. het soo qualick daermede niet en meinde, als het ten hujdigen dage geinterpreteert wordt.

¹⁾ „etc.” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „seeckere” de andere codd. hebben „eenige”.
³⁾ „valsch” X heeft „als”.

II.

Die gecommittierde van den raedt, als D. JACOBUS VERHEIJDEN, rector ende raedtsfrundt, ende die secretarius CLERCK, hierop gehooft zijnde, blijven bij de woorden, int replijcq gesereven, bereijt zijnde, indient die noot vordert, sulcx te bewijfen.

Sessio 40, den 15^{en} Julii post meridiem.

I.

Heeft wederom JACOBUS TAURINUS, predicant tot Utrecht, eenen brieff aen de vergaderonghe gesonden, hem beclagende, dat op zijn begeerte M. PETER SEGERSZ niet gecitert ende gehouden was tot bewijs van tghene hij hem TAURINO overseijdt hadde ofte tot schultbekenteniss etc., versoeckende dat sulcx noch mochte geschieden, ofte dat hij genootsaecht soude sijn gerichtelick tegens hem te procedieren. Is daerop goetgevonden M. PETER SEGERSZ te verscrijven ende te hooren.

Sessio 41, den XVI^{en} Julii ante meridiem;

Sessio 42, XVI^{en} Julii post meridiem;

Sessio 43, XVII^{en} Julii ante meridiem.

I.

Alsoo is men nu voortgevaren int neerstich ondersoecken van de scrifturen, ten wedersyden ingebrocht, ende nae rijpe deliberatie ende overweginghe ¹⁾ van alles is eindtlick bij de vergaderonghe dusdanich ordel gevelt:

II.

In den name des Heeren.

In saecken tusschen den E. magistraet der stadt Nijmegen ter eenre ende GERARDUM LIVIUM, HENRICUM LEFFLERUM ende JOHANNEM COUTIUM, predicanten derselver stadt, ter ander sijden, aengaende die suspensie, bij een E. raedt voorsz. over haer in Aprili Iestleden gedecreteert ende gedaen, welcke eerst door appel van de geïnteressierde ende naederhandt door vrijwillige submissie beijder parthijen aen den synodum des vorstendoms Gelder ende graeffschaps Zutphen sijn geëvolveert, sijnde gelesen ende met behorlicke sorchvuldicheijt in des Heeren vresen rijpelicck geëxamineert die scrifturen, bij forma van aenspraeck, antwoordt ofte defensie, replijcq, duplijcq, met alle stucken ende documenten, hinc inde gealligiert ende over-

¹⁾ „overweginghe” T heeft „overgevinge”.

gegeven, oick gehoort parthijen, dien te hooren noodich waeren, alsmede gelet op den eijch ende conclusie, wedersijts gedaen ende genomen, mitsgaders op al hetgeene daerop in desen deele eenichsints te letten stonden, oordeelt die sijnodus, in den name des Heeren vergadert zijnde, dat die vooraengetogene suspensie nae gelegentheijt der saecke in conformiteijt van Goeddes h. woordt alsoo heeft moegen geschieden, dat oick der gemelte predicanten dienst binnen die stadt ende kercke van Nijmegen voortaan niet stichtelick te houden zij, totdat sij in toekomenden tijt haer anders mochten hebben gequalificiert, daarvan die voornoemde synodus alsdan sal hebben t'oordelen.

III.

Is oick bij occasie van desen der vergaderonghe voorgestelt, off dese predicanten geduijrende de inhabiliteijt om in die kereke van Nijmegen te mogen dienen dieselve oick ergens anders in den forstendomb Gelder ende graeffschap Zutphen tot den kerekendienst sullen mogen thogelaeten worden. Seght die sijnodus: jae, doch niet voor ende alear sij haer met die magistraet ende gemeente van Nijmegen sullen hebben versoent ende beloofd des lantschaps affgescheijden ende resolutien te voldoen ende nae te leven, alsoick nae te volgen all hetgeene in nationalibus et particularibus synodis deser provincie is gudecretiert ende beslooten.

IV.

Mede is voorgenomen die saecke van den kerckenraedt tot Nijmegen, diewelcke rijpelic overwoogen synde, heeft die sijnodus daerover soodane verclaringhe gedaen:

In den name des Heeren.

V.

Op versoeck des kerckenraedts der stadt Nijmegen, gedaen aen den sijnodum des vorstendombs Gelder ende graeffschaps Zutphen, als namelick off sij over tgene den predicanten te laste was geleijt niet versien en hebben nae behoeren ende off sy in de handelinghe daerover ijjet gedaen hebben, dat niet en behoorde te geschieden, de sijnodus gesien ende overwoogen hebbende die schriftelicke deductie ende probatoria, over dese handelinghe bij den kerckenraedt gepleecht, alsoick copien van de brijven eens E. magistraets van Nijmegen, desen aengaende aen den kerckenraedt gescreven ende bij de voorgh. stueken gevoecht, verklaert, dat die kerckenraedt niet tijtlick genoeg noch nae behoer ende vereijst der saecken daerin en heeft versien, maer wel ter contrarie gedaen tghene hadde behoeren gelaeten tho worden.

VI.

Heeft D. HENRICUS BRUMANUS overgegeven seecker geschrift, versoeckende dat hy zijn appel over sijn deportement, by den classe gedaen, voor dese sijnodale vergaderonghe mochte vervolgen etc. Maer alsoo die gecommittierde des classis van Arnhem verclaert hebben, dat den classi geen doleantien noch appel van haer sententie en was geinsinueert ende dat zij derhalven oick niet geïnstrueert noch gelast en waeren noch oick geduijrende dese vergaderonghe niet en konden bekomen, heeft die sijnodus geoordeelt, dat die saecke BRUMANI in dese vergaderinghe niet ontfanckelick [en was] ¹⁾, ende is hem die antwoorde ten handen gestelt.

VII.

Sijn in de vergaderonghe verschenen vuyth name der dolierende gemeente van Tiell eenige gecommittierde, overleverende een schrift van beschuldinge, met bewijsstück daerthoe dienende tegens ALLARDUM DE VRIES, predicant tot Tiell, welke gelesen sijnde heeft ALLARDUS geexcipiert, dat deselve beschuldigen hem onversiens voorquamen ende noijt in den kerckenraedt noch in den classe gediend en hadden ende daeromme alhier niet en konden dienen.

VIII.

Doch versoechte copie om mit de magistraet ende kerckenraedt, dien hij seijde het mede aen te gaen, te communicieren ende sich dan een onpartijdigen richter te willen onderwerpen. Maer die parthije ende oick deputati synodi hierop gehoord ende verstaen zijnde, dat het in classe gediend hadde maer niet en hadde konnen offgedaen worden, heeft die sijnodus verstaen, dat het hujus fori was ende dat hij ALLARDUS schuldich was t'antwoorden, niet vorder ²⁾ nochtans als het zijn persoen was raeckende. Heeft alsoo ALLARDUS voorsz. copie versocht ende tijt om t'antwoorden, hem den oordel des sijnodi onderwerpente, welker oordel hij hem niet en wilde noch sochte t'ontreken. Ende sijn hem die stucken ter goeder trouwen then handen gestelt.

Sessio 44, XVII^{en} Julii post meridiem.

I.

Sijn vorder voor de handt genomen die gravamina, van de respective classen vuytgescreven om ad sijnodum te brengen.

---

¹⁾ „[en was]” overgenomen uit X. Het ontbr. ook in S en T. ²⁾ „niet vorder” ontbr. in de andere codd.

II.

Ende aengaende het eerste gravamen des classis van Nijmegen, off wel tot den sijnodum behoeren geadmittiert tho worden om accommodatie over die tegenwoordighe kerckelicke verschillen te helpen bearbejden die dengeenen, die met MELANTHON ende BULLINGERO over het point van de praedestinatie gevoelen, alle gemeenschap opgeseyt off die pointen in openbare scriften voor intolerabel ende onlijdelick off in haer scrijven aen den Ed. Hove voor sulcke, daarvan men een affkeer ende affgrijsen moet hebben, verclaert, oick het beramen van accommodatie ad synodum nationalem gerenvoijert ende vorders om dese questien al voor langhs openbare schueringhe gemaeckt ende gesticht hebben ende daerbij noch persistieren ende alsoo niet dan voor schuermaeckers konnen gehouden worden?

III.

Andtwoordt die sijnodus, dat eerstelick dien van Nijmegen staet te bewijsen, dat sij in het gevoelen van D. PHILIPPO MEL. ende D. BULLINGERO staen, ende ten tweeden, dat het gevoelen derselver is het gevoelen der Gereformeerder kercke, twelck bewesen sijnde, soo behooren sij geen plaetse te nemen, die daer een affkeer van hebben, ende niet konnende bewijsen, en behoeren sij selfs in de kercke niet getolieriert tho worden, die tselve gevoelen soecken in te voeren.

IV.

Opt tweede, off het litmaten der gemeente vrijstaet die vergaderonghe der gemeijnte te verlaeten ende eene besondere met condemnatie van voorgaende, daerin sij te voeren met andere dat broot des Heeren genooten hebben, aenstemmen ofte die onordentlick aengesteld is toe te vallen, sonder dat zij eenige beschuldighen over den leeraer ofte over die leere, die hem gepredickt is, voor eenige vergaderonghe voortgebracht hebben, veel weijniger dat eenige overtuijginghe gebleecken is van eenige valscheijt in leere ofte ergernisse in leven, ende wat van een predicant, die sulcke sonder attestatie te brengen aenneemt, te houden sij, andtwoordt die sijnodus, dat sooverre het bewijslick is, dat dese, daarvan dit gravamen spreekt, tegens Godts woordt ende kerckenorderinghe gesondicht hebben, zij swaerlick te censurieren staen.

V.

Op het darde, off niet noodich is, om ijdele ende onnodige disputen voor te kommen, te definieren, in welke pointen eigentlick het fundament der salicheijt is gelegen, antwoordt die sijnodus, dat dieselve geern die definitie wil hooren, maer weet niet anders te definieren boven tghene al schoon voor langht gedefiniert is.

VI.

Op het vierde, off niet behoorlick is, dat wanneer een point van gewichte in den sijnodo sal verhandelt worden, te weeten leere ofte ordere der kercken aengaende, dat alsdan niet, soo haest het voorgesteld wordt, decisie daerover valle maer tijt vergonnet ende gegeven worde, dat bij een ijegelijk van de vergaderinghe in de vrese des Heeren alles wel overleijdt ende daervan advys, met goede redenen becledet, behoorde ¹⁾ ingebracht worden ²⁾, andtwoordt die sijnodus, dat het alsoo behoorden te geschieden, maer in sulcker maniere, dat, elk classis ofte gecommittierde desselven sich onder malkanderen bespreckende, die decisie over het point valle eer die vergaderinge scheyde.

VII.

Aengaende het 5de, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19de gravamen zijn eenighe derselver albereijts in de voorgaende handelighen affgedaen, eenige sodanige, dat sij naerder ende breder verclaringhe van doen ende van nooden hebben, eenighe soo impertinent ende ongerijmt, dat die sijnodus onnodich geachtet heeft daerop t'antwoorden.

VIII.

Op het XXe gravamen, off, daer die lijkpredicatie gebruecklick sijn, die voortaeen niet behoeren affgeschafft tho worden, laet het die sijnodus blijven by de acten des nationalis sijnodi.

IX.

Op het XXIe, off die onderlingen der kercken niet behoeren in suleken respect gehouden te worden als d'ordere der kercken is medebrengeude, antwoordt die sijnodus: jae.

X.

Op het XXII^{en}, off die classen allentijdt in den steden ende niet op den platten lande behoeren gehouden tho worden, andtwoordt die sijnodus, dat mach geschieden nae tijt ende gelegentheijt van plaetse.

XI.

Op het XXIIIe, off een kint, van eenen affgesetten ende verdreven paep gedoopt zijnde in facie ecclesiae nae gedaene predicatie (die hij op eeniger particulierer versoeck publice heeft gedaen), voor wettelicke gedoopt te achten zij, is dese quaestie in sijnodo nationali Dordracena, quaestione particulari 27, gedecidiert.

---

¹⁾ „behoorde” ontbr. in de andere codd. ²⁾ „worden” de andere codd. hebben worde”.

XII.

Op het XXIII^{en}, off men niet in alle kercken deser provincie (alsoo indifferenter ter doop gepresentiert worden allerhande kinderen, oick van persoenen, die in onechte leven ende daerin continueren, oick die in openbaere bloetschande bevonde wordt) behoorde eenparichejdt te houden, den ouderen van dien den doop te weijgeren, totdat sij, te vooren boete doende, alsoo vuyth dat onsuijvere leven mogen geraecken ende den doop te eerlicker gehouden worde, is oick op dieselve questie in synodo nationali Dordracena, quaestione particulari 25, beantwoordt ¹⁾.

XIII.

Op het XXVe, off het eenighe particuliere predicanten in de kercke vrijstaet, in een welgestelde Gereformeerde kercke onder goede christelicke overichejdt haer eijgen opinien ende prophecien, strjddich zijnde met de aengename leere derselver kercken, alleer dieselve in een wettelicke synodale vergaedinge (gehouden onder het beleyt van de hooghe christelicke overichejdt des landts) geexamineert, geapprobeert ende aengenomen zijn, int openbaer ofte prive te leeren ofte voor te stellen ende, soo het niet vrij en staet, hoe soodanige ²⁾ dan behoeren gecensureert tho worden, andtwordt die synodus op het eerste lit van dit gravamen: neen; ende op het tweede, dat die censure behoirdt geschieden nae gelegentheijt van saecken ende kerckenordeninghe.

XIV.

Als een gravamen is ad synodum nationalem te brengen, off niet stichtelick soude sijn, dat in die kercken der Geunieerde Landen eenparichejdt worde onderhouden in de gebeden voor ende nae die predicatie, int seggen ³⁾ der loffsangen ende observatien der feesten ende bedieninghe des doops ende wat des meer soude mogen zijn, alsoick woedanige die macht soude mogen sijn der gedeputierden synodorum et classium.

XV.

Die deputati sinodi worden belast te versoecken bij den Edelen Hove ende landschaps Gecommitterde, jae des noot sijnde bij de landtschap selven:

1. dat daerin moge werden versien, dat die luijden op die platte landen haer kinderen niet ongedoopt laeten liggen tot 1, 2, 3 jaeren tho; dat het papegajscheten, gansetrecken, prophanatie des sabbats, het drincken, dansen, caetsen ende andere insolentien onder die predicatien, het vuyth ende

---

¹⁾ „Op het XXIII^{en} — beantwoordt” ontbr. in T. ²⁾ „hoe soodanige” S en T hebben „hoedaenighe”. ³⁾ „seggen” de andere codd. hebben „zingen”.

inloopen der kercken onder dieselve mach verbooden worden als streckende tegen die glorie Godts ende gemeine stichtonghe;

2. dat int verkiesonge der kerckmeesteren op die duchtichste personen soude mogen geleth ende die gehouden worden om alle jaer pertinente reeckeninge te doen, mede in presentie des pastoors in loco;

3. dat die ebrekerij ende hoererij, die de overhandt seer nemen, mogen gekeert ende geweert worden ende dat die eordenonghe van anno 1597 mochte worden gerenoviert ende van nieuws gepubliciert;

4. dat GERARDT THEN HOLTE ¹⁾ tot Nunspeet mach geïnhibiert worden om den predicant aldaer met het stellen der cruijcen op der doiden graven ende diergelijcke niet te molestieren;

5. dat in Thielre ende Bommelreewerdt die altaren ende andere reliquien des pausdoms, die noch hier ende daer in seeckere kercken gevonden worden, mogen geruiniert ende wechgenomen ²⁾ worden.

XVI.

Die gecommittierde vijjth den classe van Bommel hebben een schrift ingelevert, vervatende die reden, waerom sij die vergaderonghe niet konden bijwoonen, ende sijn alsoo verrijst, naedat sij te vooren al ettelicke dagen vijjth die vergaderonghe sonder haeren afscheijt te nemen waeren gescheijden.

Sessio XLV, XVIII^{en} Julii ante meridiem.

I.

Als men nu soude kommen tot d'vuijtspraecke van de sententie tusschen die magistraet ende die predicanten van Nijmegen ende beijden partijen was geinsinueert te compareren om d'vuijthspraecke te hooren, soo hebben die predicanten door D. presidem der vergaderonghe laeten bidden, dat sij niet mochten beswaert worden in de vergaderonghe t'verschinen om dese vuijtspraecke t'anhoeren, maer dat hun die sententie per custodem mochte thogesonnen worden, om redenen, die sij daertho hadden. Heeft die vergaderonghe vijjth beleeftheijt hen sulcx geconsentiert.

II.

Maer sijn vijjth den E. raedt der stadt Nijmegen gecompareert die regierende bnrgermeester D. REIJNERUS VAN RENSEN ³⁾, j. u. licentiaatus, GERARD ⁴⁾ VERVOORT, D. JACOBUS VERHEIJDEN, raedtsfrunden, ende secre-

---

¹⁾ „then Holte” de andere codd. hebben „van Holten”. ²⁾ „wechgenomen” de andere codd. hebben „affgeschafft”. ³⁾ „Rensen” de andere codd. hebben „Rinshem”. ⁴⁾ „Gerard” de andere codd. hebben „Jan”, gelijk in onzen cod. eerst ook stond.

tarius CLERCQ, om d'vuijtspraecke t'aenhoeren. Ende alsoo van D. preside ende daernaec oick bij E.E. heeren Gecommittierden van de landtschap gevraecht wierde, off niet eenich middel van accommodatie tusschen beijde parthijen soude konnen getroffen worden, hebben die heeren des raedts verclaert daarvan geen last te hebben, maer begeerden aen te hoeren d'vuijtspraecke van sententie, tot welcken einde sij verscreven waeren, diewelcke vuijthspraecke dienvolgende is gedaen.

III.

Sijn oick volgens insinuatie in de vergaderinghe verschenen vuijth den kerckenraedt van Nijmegen JAN VAN DEN HOVEL, CHRISTOFFEL BIESMAN, D. JAN DE BIJL ende COENRAEDT PLAS om te aenhoeren oick die verclaringhe der vergaderinghe van haere overgegeven scriften, gelijk die oick is geschiet.

IV.

Heeft oick die vergaderonghe nodigh geacht die van Bommel weder te citeren tegens Dincxdaechs smiddaechs om reden te geven van tghene sij der vergaderonghe, van hier scheidende, hadden te lasten geleijt, twelck is geschiet.

Sessio 46, XX^{en} Julii post meridiem.

I.

D. COENRADUS HECKERUS, assessor synodi, is van wegen sijner cranckheijt nae hujs vertrocken ende heeft door brijven hem geexcusiert. Doch is aen hem gescreven, dat, indient zijn gelegentheijt konde tholaeten, hij metten eersten by de vergaderonghe mochte wederkomen ende dat hij d'andere broederen, welcke in plaetse die ¹⁾ van Nijmegen waeren gedeputiert, soude verscrijven om met den eersten alhier te verschinen ende die vergaderonghe bij te wonen, maer en is nijmandt gekomen.

II.

Die predicanten van den Grave, verscreven ²⁾ sijnde om redenen te geven, waerom sy van den classe van Nijmegen ende soo voorts vuijth den sijnodo van Gelderlandt waeren gescheijden, hebben door eenen brieff aen den scribam geandtwoordt int particulier, dat sij goede reden hebben gehadt van haere scheidonghe, d'welcke sij niet gehouden en sijn ijemant t'ontdecken dan den Prince van Orangien. Is daeromme bij den sijnodo goet-

¹⁾ „die” de andere codd. hebben „der praedicanten”. ²⁾ „verscreven” S en T hebben „verschenen”.

gevonden hiervan aen sijn princelicke Excellentie te scrijven ende den brief der predicanten mede over te seinden.

III.

Die predicanten van Nijmegen hebben schriftelick protest ende appel ad sijnodum nationalem aen de vergaderonghe gesonden.

IV.

Is oick ingeven een lanck open scrift in name der gecommittierde van de classen vant Nijmegschen quartier. Maer alsoo het niet en was onder-teickent bij ijmandt, heeft die sijnodus tselve scrift niet wille ontfangen noch in de vergaderonghe lesen, als haer niet aengaende.

V.

Is ingestaen GEDEON DE HAES, boeckverkoper tot Harderwijck, ende heeft overgegeven seecker requeste mit eenige bijgevoechde scriften, hem beclagende over die sententie by den classe, in anno 1617 den 28^{en}, 29^{en} Januarij ¹⁾ gehouden, over hem gegeven. Ende behoort sijnde then ²⁾ wedersijden, heeft die vergaderonghe hem GEDEON vermaent, dat hij hem soude in stilheijt houden ende geruststellen ende te laeten blyven bij tghene voor in classe was gedaen, nae welcke vermaninghe hij verclaert heeft sulcx Godt te willen bevelen.

Sessio 47, den XXI^{en} Julii ante meridiem.

I.

Ende is oick ingelevert een missive van een E. raedt der stadt Tiell, versoeckende op begeerte der predicanten aldaer, dat hen mochte den tijt verlanght worden then minsten tot Donredaechs savonts ³⁾ om haer verantwoordinghe te doen. Heeft die vergaderonge den tijt verlanckt tot des Donredaechs smiddaechs, ende dat hij ALLARDUS die naevolgende sessie sijne antwoorde soude inleveren.

II.

Sijn oick ingelevert brijven van excuse, gescreven van JOHANNES VAN DER LEUR, M. GERARDUS DULFFHUISJEN ende JACOB BONTENBAL, respectie predicanten in den classe van Bommel. Maer die vergaderinghe heeft sulcke excusen niet aengenomen.

---

¹⁾ „Januarij” X heeft „Februar.”. ²⁾ „then” de andere codd. hebben „partijen then”.
³⁾ „savonts” T heeft „smiddaeghs”.

III.

Heeft oick die bode, die affgesonden was die citatiebrieven aen de predicanten van Bommel te brengen, een attestatie ingelevert onder sijn handt, getuijgende dat hij dieselve niet heeft konnen vinden ende dat hij daeromme die brijven aen de hujsfrouw van LEONE hadde behandicht.

IV.

Die magistraet van Nijmegen heeft schriftelick versocht goeden raedt ende hulpe tot bevorderinge van de beroepinge eeniger predicanten ende ruste der gemeente aldaer. Is goetgevonden aen den E. magistraet te scrijven, dat haer E. gelieve eenige te committieren om mit den sijnodo hierover te communicieren.

V.

Die predicanten in den classe van Bommel, soo haer voor dese gesepariert hadden van de Remonstrantsgesinde in denselven classe, hebben versocht, dat op haere remonstrantie mochte geleth ende gedaen worden nae behoiren. Heeft die sijnodus volgens haere eerste begerde sij in alle den handel, by den classe gepleecht, voor excusiert gehouden ende aengenomen. Ende alsoo eenige dinghen van tghene versocht was, albereits was affgedaen, soude die sijnodus in d'andere versien nae dat haeren goeden raedt gedragen soude.

VI.

SIMON LUCE, predicant tot Ingen, verscreven zijnde, is gecompareert ende is hem voorgelesen die kondtschap ofte gerichtelick getuichnisse tegens zijn persoen, daermede hij van geattenteerde onkuijsheijt beruchticht wordt, ingebrocht. Heeft hij tselve geloegent, seggende dat sulcx hem van de persoen attestante was opgedicht, gelijk hij dan mit eenighe condtschappen bereijdt was te bewijzen, ende voorts veele circumstantien verhalende, meijnde sijne onschout genoeghsaem daervuijth te konnen blijcken.

Sessio 48, XXI^{en} Julii post meridiem.

I.

Maer alsoo die sijnodus sijne onschult niet alleene daervuijth niet konde verstaen, maer dat oick hij SIMON LUCE noch daerenboven beruchtiget wierde mit eene tweede tselve geattenteert te hebben, daerover hij seijde satisfactie soo in sijnen classe als oick kerekenraedt tot Ingen gedaen te hebben, is hem opgeleijt tegens Vrijdagen middach in te leveren d'acte vuijth den kerckenraedt ende classe, mitsgaders den brieff vuijth name des

classis aen hem gescreven aengaende het eerste geruchte met eene, HESTER genampt, geattenteert. Ondertusschen wil die sijnodus d'andere saecke in bedencken nemen.

II.

Is die vergaderongh voorgeslagen, off niet raedtsaem in alle dese aenclachten, aver seeckere personen gedaen, ende in andere diergelijcke voorvallende saecken, die noch ¹⁾ in classibus vant Nijmegsche quartier te verbeteren stonden, eenige vuyth het middel deser vergaederonghe met volkommen last in name des sijnodi te deputieren, die haer in classibus souden vervoegen om alles in stant weder te brengen ende met de exorbitante te handelen nae gelegentheit der saecken tot wechneminghe van alle argenisse ende herstellinghe van tgene bisheer ²⁾ vervallen. Heeft die sijnodus goetgevonden dese saecke met het Edele Hoff ende landtschaps Gecommitteerde te communiceren ende meteenen te versoecken, dat, indien haer E.E. desen voorgeslach gevallen mochte, dieselve gelieven wilde eenige vuyth haeren middel te deputieren om den gedeputierden des sijnodi te assistieren, opdat die saecken mit haer E. autoriteit mochte bijgewoont ende tot eenen goeden einde gederigiert worden. Ende sijn ad aulam gedeputiert D. preses ende deputati sijnodi.

III.

Die voorgh. broederen van Bommel hebben versocht, dat doch goede achtinghe mochte genamen worden op die vacierende plaetsen in de classe van Bommel, als Nerijnen, Opijnen, Weerdenburch, Est ende Senewijnen ³⁾, daer eenen voorleser, alsoick Zuyllichem, daer een verlopen paep. schoelmeester zijnde, oick den doop bedient, item Aelst, daer noch eenen paep staet ⁴⁾. Acht het sijnodus goedt aen den Ed. Hove te versoecken, dat haer E.E. gelieve te scrijven aen den amptman, hem bevelende niet tho te laeten, dat in de plaetsen eenige predicanten gestelt worden sonder kennisse vant Edele Hoff ende der deputatis sijnodi.

Sessio 49, den XXII^{en} Julii ante meridiem.

ISACUS JOHANNIS, predicant tot Linden, van den Ed. Hove voor dese vergaderonghe gecitert zijnde, is gecompareert. Ende alsoo hij was beschuldicht eerstelick gesejdt te hebben, dat Godt wel wat seijdt, dat Hij niet en mejnt, ex sententia scilicet Contraremonstrantium; 2. van het E. Hoff

---

¹⁾ „noch” S en T hebben „oock”. ²⁾ „bisheer” X heeft „bij haer”. ³⁾ „Senewijnen” X heeft „Herwijnen”. ⁴⁾ Achter „staet” zijn doorgehaald de woorden: „die oick scholt is”.

ende synode: gaet daeronder liggen, soo sijdt ghij dieselve waerlick onderworpen; 3. houdt ghijluiden synodum, wij sullen contra-synodum houden; is hij daerop gehoord ende, versoekende die eerste ende darde beschuldighen, verclaert op die IIe sulcx niet met ernst gemeint maer alleen allegeerde ¹⁾ ad vocabula geseyt te hebben.

II.

Maer die synodus en heeft vuyth sijne vordere defensie niet anders konnen ordelen, als dat sijn excuse frivoel ende te vergeeffs ende dat derwegen hij schuldich aen tghene bij sulcke geloffweerdige luijden hem was te laste geleijt. Heeft daerom die vergaderinghe hem opgeleijt (ordelende namentlick dat hij in desen soo tegen Godt als oick sijne hooghe overicheijt ende der christelicke vergaderinghe hem swaerlick besondicht hadde) sijn schult hiervan voor die vergaderinghe te bekennen ende vergiffenisse te begeeren, mits oick t'eenemael t'ontlasten die leeraers der Gereformeerder kercke deser provintie van de blame, daermede dieselve van de lasteraers becladdet worden, alsoff sij Godt tot een hijpocrijt souden maecken, die wel wat soude seggen, dat Hij niet en meijnde. Op welke laetste hij verclaert heeft die dienaeren deser provintie ofte oick andere predicanten, waer sij souden mogen sijn, met sulcke lasteringhe noijt beticht te hebbe ende noch niet te betichten, maer houdt, dat sij leeren Godes h. woordt ende conform denselvigen, gelijk die Confessie ende andere formulieren van eenicheijt sulcx vuytwijzen, nijmandt kennende, die sulcx soude oijt geleert hebben, oick indien hij sulcx geseijt hadde van ijmandt, dien t'onrechte daermede beswaert te hebben, ende voorts, dat hem vergeven ende then besten mochte gehouden worden, dat hij soo onbedachtelick tegens Godt, sijne hooge overicheijt, kercklicke vergaderonghe ende leeraers der Gereformeerder kercke gesproecken hadde, hem sulcx van herten leet zijnde, winschende dat het niet gesproecken en waere. Waerover hij wel scherpelick is vermaent voortaan alsoo te leven ende te wandelen in leer ende leven ende des landtschaps affgescheijden alsoick resolutien van de synoden nae te volgen, dat hij niet t'eeniger tijdt in sulcken weder mochte bevonden worden, twelck soo het soude geschieden, sal hij van sijnen dienst datelick werden gedeporteert. Ende heeft idtselvige met hantastinghe aen den presidem te doen beloeft.

III.

Is bij dese occasie D. ISACO voorsz. affgevraecht, off hij niet plichtich en was aen alsulcke thien position als mede in name des Thielschen classis

---

¹⁾ „allegeerde” de andere codd. hebben „alluderende”.

den Ed. Hove waeren overgegeven. Heeft hij verclaert deselve al overgelevert gewest te sijn, cer ende bevoerens hij ende andere ijert daervan wisten.

Sessio 50, den XXII^{en} Julii post meridiem.

I.

SAMUEL VELTSIUS, predicant tot Wichem, insgelijckx gecitert sijnde, is gecompareert. Ende zijn hem die beschuldigen, leer ende leven aengaende, voorgelesen ende sijn antwoorde daerop gehoort, d'welcke hij nae vele exceptien ende lange ¹⁾ tergiversatien schriftelick heeft overgegeven.

Sessio 51, den XXIII^{en} Julii ante meridiem.

I.

Ende heeft die sijnodus goetgevonden de saccke te laeten in staet tot naerder informatie ende dan mede in de visitatie der classen aff te handelen.

II.

Is door eenen boode den coster behandicht ende door dien ingelevert een paquet brieven, houdende aen de erw., hoochgeleerde, wijze, voorsienige, seer discrete gecommittierde der classen van Zutphen, Arnhem ende Harderwĳck, tegenwoordich vergadert tot Arnhem. Die sijnodus heeft datselve, als aen haer niet gehoorende, den coster wederlanght om te behandigen dengheenen, die het hem gelanght hadde.

Sessio 52, den XXIII^{en} Julii post meridiem.

I.

Sijn in de vergaderonge gecompareert die gecommittierde des E. magistraets van Nijmegen, sich beraedtslagende met die vergaderonghe over het beroep eniger predicanten in plaetse der gedepoorterden. Is goetgevonden nae die tegenwoordige gelegentheit der saecken aldaer, dat d'oude ende nieuwe ofte tegenwoordigen kerckenraedt soude tegens Sondach tsamenge-roepen ende mede tot dieselve verscreven worden twee die naestgesetene kerckendienaren vuyth den classe, als van Slijkewĳck ende Neerbosch. In welke vergaderonghe van den kerckenraedt der stadt Nijmegen sullen ge-

---

¹⁾ „lange“ ontbr. in X.

deputiert worden eenige vuyth den sijnodo, diewelcke der vergaderonghe sullen voorstellen, dat alsoo die predicanten nu haeres dienstes ontsettet ende die gemeente wederom versien moste wesen, dat dienvolgende dieselve mochten treden nae kerckenordeninghe tot electie eeniger predicanten in de gemeente aldaer. Ende indien eenige des kerckenraedts daerover niet wilden setten, sullen evenwel die deputati sijnodi met die blijvende tot die electie ende nominatie treden ende voortgaen. Ende sijn hiertho genominiert D. ELLARDUS A MEHEN ende D.D. WILHELMUS STEPHANI als deputati synodi pro tempore, D. GELLIUS DE BOUMA ende D. HENRICUS SCRAMMIUS.

II.

Die E. heeren gecommittierden der landtschap hebben aen de vergaderonghe gerapporteert, dat het Ed. Hoff ende des landtschaps Gecommittierde den voorslach, by de vergaderonghe te vooren gedaen, hebben goetgevonden ende oick vuyth haeren midden sullen deputieren om den gedeputierden des sijnodi ad causas illas t'assisteren.

III.

Die deputati sijnodi D. SEBASTIANUS DAMMANNUS ende D. ELLARDUS A MEHEN sijn van de vergaderinghe haeres langhduirighen, vlijtigen ende getrouwen dienstes hoichlick bedanckt ende niettegenstaende veeler onwilliger achterclap, daeraen sij in allen classen onschuldich bevonden ende erkent sijn, voor dit jaer noch gecontinueert, ende is hen als tertius bijgevoecht D.D. WILHELMUS STEPHANI. Ende den vierden aengaende int quartier van Nijmegen, heeft die sijnodus geauthorisiert de deputatos sijnodi ende classis Noviomagensis om vuyth den dienaeren, die tot Nijmegen sullen geroepen worden, eenen te verkiesen.

IV.

Om te gaen in den quartier van Nijmegen ad visitationem illam classium syn benefens de deputatis sijnodi gecommitteert D. GELLIUS DE BOUMA ende D. ANDREAS SUAVIUS.

V.

Ad sijnodum Zuidthollandicam is gecommittiert D. DAMMANNUS, ad Noorthollandicam D. ELLARDUS A MEHEN. Indien het gevele, dat beijde die sijnoden in een plaetse mochten gehouden worden, sullen zij hen evenwel beyde tot dieselve vervoegen. Ende off die Hollandtsche sijnoden ende visitatie deser provintie op gelijcken tijdt mochten vallen, syn andere in der voornoemder plaetse gecommittiert.

Sessio 53, XXIII^{en} Julii ante meridiem.

I.

ALLARDUS DE VRIES heeft ingelevert sijne verantwoordinghe, d'weleke gelesen synde is by de vergaderonghe goetgevonden die stukken den elagenden broederen in handen te geven om daerop binnen den tijt van acht dagen te replicieren ende aen handen van de gedeputierde des sijnodi te bestellen, die tselve sullen behanden aen ALLARDUM VOORSZ. om daerop in gelijk tijdt te duplicieren ende concludieren ende weder aen den deputatis sijnodi over te seinden om daerop gedaen te worden nae behoeren.

Sessio 54, den XXIII post meridiem.

I.

SIMON LUGAE bovengemelt is weder ingestaen ende volgens den laste, hem te vooren gegeven, heeft van drijen alleen een copie van een brieff ingelevert, waermede hij nae het oordel des sijnodi hem niet ontlast maer noch meer beswaert, al waerom die sijnodus, laetende int geheel ende standt die sententie ofte suspensie, bij den classe gedaen, hem opgelacht heeft binnen den tijt van veerthien dagen hem dermaten te purgeren ende tselve schriftelick aen den deputatis sijnodi over te geven, alsoo dat sijne onscholt genoechsaeem blijcke, ende bij gevalle hij tselve niet konde doen ende aen handen deputatorum sijnodi niet overleverde, sullen dieselve deputati sijnodi mit den deputatis classis tegens hem procedieren tot executie niet alleen van de suspentie, voorhenen gedaen, maer oick tot deportement zijnes dienstes.

II.

Om te extraheren die gravamina ad synodum nationalem ex actis classium et synodorum sijn gecommittiert: in classe Tilana D. PAULUS COLONIUS, in Zutphaniensi D. GELLIUS DE BOUMA, in Arnemiensi D. HENRICUS MAGIRUS, in Hardervicensi D. JOHANNES RHODIUS.

III.

Ende alsoo die van Bommel, gecitert zijnde, niet en sijn gecompareert, heeft die sijnodus verklaert tghene sij gescreven hebben niet anders als calumnien te zijn ende dat sij in visitatione illa classium behoirlick daerover behoeren gecensureert tho worden.

IV.

D.D. THIJSIUS ende D. ELLARDUS A MEHEN hebben als scholarcae in name des schoelraedts tot Harderwijk versocht, dat, alsoo voor omtrent achtien ¹⁾ jaeren by den sijnodo beslooten was aen te houden aen de landtschap om een accademicam scholam aen te stellen in desen vorstendomb Geldere ende graeffschap Zutphen, den broederen gelieven wilde tselve bij den respective quartieren ten besten helpen bevorderen. Hebben die broederen sulcx aengenomen te doen, elek bij de sijne, daert sal behoeren.

V.

Ad synodum nationalem zijn gecommittiert als dienaers an woordt Godts: D. SEBASTIANUS DAMMANNUS, D.D. WILHELMUS STEPHANI, D. ELLARDUS A MEHEN ende D. JOHAN BOUILLETH; als ouderlinghen: D. JACOBUS VERHEIJDEN ende jr HENRICK VAN HEL, raedtsverwanten der respective steden van Nijmegen ende Zutphen. Ende indien het gebuerde bij cranckheijt ofte andere gevalle, dat d'eene off d'andere niet en konde komen, zijn gelast de deputati sijnodi met den deputatis classis, daer het soude mogen vallen, andere in derselvigen plaetse vuyth den geheelen vorstendomb ende graeffschap sine discrimine te nominieren ende te committieren.

Sessio 55 ende 56 ²⁾, den XXV^{en} Julii ante et post meridiem.

I.

Die gedeputierden tot d'aenbestemde visitatie der classen int quartier van Nijmegen worden mede gelast informatie te nemen over die personen WIERII VURCHTENII ³⁾ ende GEVERARDI, pastoren tot Rijswijk ende Ommeren, off die met stichtinghe in der kerkendienst derselver plaetsen konnen gelaeten worden.

II.

Inspectores classium zijn voor dit tegenwoordighe jaer:

In classe Neomagensi:

⁴⁾

in classe Tilana:

JOHANNES SEROLJEN ende HENRICUS CROLLIUS;

in classe Bommeliana:

⁴⁾

---

¹⁾ „achtien” de andere codd. hebben „8”. ²⁾ „ende 56” ontbr. in T. ³⁾ „Vurchtenii” de andere codd. hebben „Vruchterii”. ⁴⁾ Oningevuld. Evenzoo in de andere codd.

in classe Zutphaniensi:

GELLIUS DE BOUMA ende BERNARDUS SPANEUS;

in classe Armeniana:

D.D. WILHELMUS STEPHANI ende HENRICUS MAGIRUS;

in classe Hardrovicensa:

FREDERICUS CORTENIUS ende OTTO VAN HETEREN.

Nieuwe predicanen tot den dienst des godtlicken woordts sijn van 1612 tot desen tegenwoordigen geexamineert ende aengenomen:

In den classe van Tiel:

Anno 1613, ISACUS JOHANNIS tot Linden,

PAULUS COLONIUS tot Maurick,

Anno 1615, JOHANNES SEROIJEN tot Avesaet,

GODEFRIDUS BROECKHUISEN tot Isendoorn,

Anno 1616, HUBERTUS ELLEREN tot Huesden,

ADAM HERTWECH tot Kesteren,

Anno 1617, JOHANNES VERHOEWEL tot Eck,

BERNARDUS BOSHOVIUS tot Soelen,

Anno 1618, HENRICUS CROLLIUS, Ochten.

In classe Zutphaniensi:

Anno 1612, JACOBUS REVIUS tot Seddam, nu vertrocken,

GEORGIUS CLAPHOUWER tot Silvolden ¹⁾ ende Borch,

HENRICUS FABRICIUS tot Gorsel, nu ²⁾ tot Zutphen,

Anno 1614, WILHELMUS MOLNERUS tot Latum,

HENRICUS BRINCKMANNUS tot Sedam,

BERTOLDUS WENTHOLT tot Drenth ende Angerloo,

Anno 1615, PETRUS VALENCIEN opt huis te Dorth ende nu tot Winterswijk,

MATHIAS ZELHORST tot Hengel,

Anno 1616, BERNARDUS HOLLIUS senior tot Borckeloo,

DANIEL SWAVE tot Geesteren,

ANDREAS SWAVE tot Nede,

Anno 1617, THOMAS CUIJMINCK ³⁾ tot Lichtevoorde,

WERNERUS WENTHOLT tot Gelseler, nu tot Almen,

JOHANNES PALMERIUS tot Eibergen,

CASPARUS KEITWARDT ⁴⁾ tot sHeerenberge,

MATTHEUS SESARIUS tot Ruerloo,

¹⁾ „Silvolden“ oningevuld gelaten in S. ²⁾ „nu“ S en T hebben „und“. ³⁾ „Cuijminck“ S heeft „Cuming“, T. „Cumin“, X „Cumingh“. ⁴⁾ „Keitwardt“ S en T hebben „Keulwerdt“, X heeft „Kentwerdt“.

Anno 1618, ALBERTUS BRIELIUS tot Gelseler,
DANIEL GOJKERUS opt huijs te Dorlh.

In den classe Arnemiensi:

Anno 1613, JOHANNES GODEFRIDI tot Bennicum,
Anno 1614, GODEFRIDUS CORNELII tot Velp,
Anno 1615, JOHANNES RUTGERI VERBRUGGEN tot Brummen,
Anno 1616, ALBERTUS HYDOREUS tot Apeldoorn,
Anno 1617, D. 1) WILHELMUS STEPHANI,
CORNELIUS DONGANUS, beyde tot Arnhem,
HUIJGO GALLUS tot Wilp,
WOLBRANDUS STOTERUS tot Wageningen.

In classe Hardrovicensa:

Anno 1614, GEORGIUS ERNESTI in Elspeet,
OTTO VAN HETEREN tot Harderwijk,
Anno 1617, PETRUS PEREGRINI tot Voorthuysen,
JOHANNES KINSIUS in Cootwijk,
Anno 1618, HENRICUS COENRADI in Nunspeet,
JOHANNES VELTHUIJSEN in Vorchten,
HENRICUS SOISTIUS in Oisterwolde.

III.

Die plaetse tot den naestkommenden Gelderschen sijnodum int jair XVI^c negenthien is genominiert die stadt Nijmegen.

IV.

Die E.E. heeren gecommittierden des Ed. Hoves ende der landtschap neffens oick die gecommittierde des sijnodi van Zuïjdthollandt sijn van wegen hare verschijnonghe, goeden raedt ende advijsen alsoick getrouwe bijwoeninghe tot den einde tho then hoichsten bedanckt, [gelijck oock D. praeses ende D. scriba voor haeren moijelicken ende getrouwen arbeit] ²⁾.

V.

Nae gehoudene censura morum ende hertelijcke dancksegginge tot Godt den Almachtigen sijn die broeders, volstandich gebleven sijnde ende noch

---

1) „D.” de andere codd. hebben „Doctor”. 2) Het tusschen [ ] geplaatste is overgenomen uit S en ontbr. in onzen codex. Het komt ook voor in de andere codd.

blijvende bij d'oude aengenomene leere der Gereformeerder kercken. in goeden vrede, lijffde ende eenicheijt des gelooffs gescheijden.

WILHELMUS BAUDARTIUS, hujus synodi praeses.

GELLIUS DE BOUMA, scriba synodi m. ppr. sst. ¹).